

Hebni naslov:

Jones Indiana: Notes

1.

podvizd naj slabša riba v Krki.
stržena, blizo bavitove
vasi samo v enem poto-
ku, je žlahtna riba.

Som do 1 1/2 centa pri Kostanjevci, gre
samo do nov. mesta
ščuka, do 25 ~~tl~~ težke pri N. mestu
postrv v težki vodi, v poljanski vodi
pri Soteski že tudi v Krki.

Klini, mreine, platice = proste ribe
kapeljni, menki

Sulci, pri kasarni jih že ujeli.

Rake smejo loviti klošter in grajščaki

V najemu ^{Marin} v mestu, drugej kmetje.

naj veči raki 20 palcev od konca do kon-
ca ščipavek.

Krka - Gorenja Krka

vera v 9 guberniah 5 - 2 katol.

V 9 guberniah zapadnih je malorusov

3,218. belih 2,027. (54. katolikov) velikih

229. Poljanov 108. Drevljanov 197.

Krivičev 23. (vsi katoliki) Volyncev

94. Tiverci 8. Horvati 17.

vseh 5,922. Poljakov 1,28. (39. pravoslav.)

Litvanov 1,043. (218. pravoslav.)

Šmudov (Samogitov) 426. (4.900 pravosl.)

Letov 146. (5. pravosl.) vseh 1,615.

Jatvingov (belorus. z izgovorom litvan.)

31. Moldavcev 42. Nemcev 66. (protestan-

tov 64.) vseh ljudi 8,703. pravosl. 6,167.

r. katolikov 2,473. Judov + 1,140. Tatarov

6.800, vseh st. mi je = 9,845.

1868.

V Bršlinu.

To knjižico kupil 4. maja. Vroč dan kakor julija. Škrem mi povedal, da misli napraviti Čitalnici izšet v Rup. vr., bo se pilo, jedlo, pelo in godlo. Danes je Florijanov god, z Jagerčkovimi ga že žajfajo. Šelander poslal mi je denar in sporočil smrt mnogih znancev. Z veseljem sem izvedel, da je zopet rehabilitiran Hrgešić, ki je imel v' moji pravdi preiskavo in je nasvetoval sodbi, da tožbo zavrže, kar je tudi storila. -

8. maja. Florian dela pred hišo šotor iz brezovih vej. Med njimi bodo špegali vohoni, kaj delam notri, če je kaj učencev pri meni, koliko meric da popijem etc.

Čumaki kriče volom v valkih:
zobbe! (na desno) zebä (na levo)
hej (naprej!) stran: 39

Kohl "Reisen in Südrussland"
1. Theil 2. Auflage 1847.

Gr. na Dol: Valvasor Ehre d. H. K. 2. 1.

Gracarjev turn, Geyerau (ležičic ?) Valv.)

Grönhof~~f~~ (Germadeže) Matscherhoff

Mačerolov (Q ef) 2. bukve str.

176. Poganik (str. 177.) Šrajbarski turn

(am Hardt) Turn unter Račah (Turn)

Weichsslbach (= Thurn) Wördl (otočec, 2. str. 177.)

9.,845 ergo Slavjani kot 2 - 1. Rusov 6 - 1.
Poljakov

29. Maja naganja-
 la me je pa že
 spet premila, preslad-
 ka, zmirom huda,
 nikoli jezna, brez
 prenehanja smeja joča
 se Rozičica, hči moje sit-
 ne, predobre ljubljanske
 Mamke Marije Tandler.
 da ji ne pozabim pri-
 nesti kak par želez-
 nih uhanov.

Valvasor E. d. H. K. Zapuščen grad
 je Lueg (Luknia) 2. 177.

Hönigstein (Medna peč) 2. 180.

Vasi: Padesch (oder nach unserer
 Teutschen Weise zu schreiben, *Parlepf*)
 U štangi začeli so obdelavati zemljo še le
 pred nekaj leti 2. 187.

Stari trg. br. 34.

Slovnica r.

1. 75 - 29 = 46

Slované, historický nástin od museal adjunkta Jožeta Perwolf v društvu z Vocelom (za arheologio) in Erbenom za mitologio)

Nationalökonom

Franz Ritter v. Horský - v Correspondenz 25. März 1869.

Ima, da je bolji več ko še enkrat gnoj, če ostane v štali ali v hlevu pod živino in da je tedaj še enkrat manj živine treba. včasih ostaja gnoj 15 tednov notri do porabe, da naraste na 5 čevljev visoko: se ne izhlapi, živina ga stepta in zrak s tem zadržuje, zato ne zgnije. Na dvoru ni potem ne gnoja, ne gnojnične jame ne brizgalnic za njo ne tistih mnogih glibov za gnojnico.

To se čita i v Horskýs "Allgemeine Verbreitung der Fruchtwechselwirtschaft". Anhang III. 1861. in v jeho brošuri, 1854: "Reine Dungstätten etc.

Naj veči potok pri Samarkandu
zlatoviti Ziar - Aochan, za čol-
ne plaven.

Za rusko statistiko. Ruski dvor. ljetopis
pravi, da brez Avgustova, Siedlc in Lublina
je v zapadno rus. guberniah 12,509.533
duš. 9. Tatarov, 129. Nemcev, 748. Polja-
kov, 1,540. Litvanov in Samorgitov
1,833. Judov, 8,150.533 Rusov (Ru-
sinov) (ergo 7/100, 1, 6, 12, 14, 66%)
Med Rusi je uniatov 222.315, katoli-
čanov 782. 260, Pravoslavnih 7,145.
958. (To so naj noveje data po
Katkovu.

Pesem slišal pri Rozmanu:

Mi Kranjci smo dobri ljudje
Talijanci nič nam mar ne gredé,
etc.

Divji mož - povodni - pobegne pri N.
mestu, če mu se reče: Svinjski
drek te naj zatare. To čuvši
skoči s skale v vodo.

Folmančin grad čez Krko, kjer
je Fr. Julja živel. Od Banjofa
naprej pa Stari grad (Alten-
burg)

Silberau - srebrnče

V Monakovu Frauenkirche:

grobni napis: Večnemu spomenu Andreja Šege (Schega) Kranjca iz Nov. mesta (Neapolis!) naj izvrstitev najizvrstijeta kamnarezca, ki je z naj odličn. deli umetnosti sam sebi spominek si postavil, postavil je ta mali spomin naj viš. spoštovanja Bavarcev Janez Karl vitez de Lippert. Rojen 16. decembra 1711. † 6. decembra 1787. Semper honos nomenque tuum laudesque manebunt.

Obširno biografio pisal I. P. Baierlein im oberbairischen Archiv für vaterl. Geschichte. 9. zvezek 1. Heft s popisom njega medalj.

France Andrej Šega 1711
(16. jan.) v Novem mestu rojen
sin puškarja in žene Kaste Katre
rojene Kastelec

Naj pred puškar. Začel se vaditi po svetu v Stempelschneidekunst, risanji, Wachsbossieren po naravi, stach Bildnisse in Kupfer u. mahlte sie in Pastell. Er malte 1739 Kurfiršta Karla Alberta in druge prince

1738 Stempelschneider beim Kurfürstl. Münzante v Monak. od takrat medaillieur. Kaisermünzen povodom izbora K. Alb. za švab. carja, zlasti medaljon 1742 in mnogi drugi (vseh 91) popisanih

1751 postal Hofmedaillieur.

1758, 66 na Dunaj poklican bosiral je portrê M. Reze. Naj izvrstnejše delo die Reihenfolge der baierischen Regenten, 18 portretov vse se čudilo ta čas. Med prvimi umetniki.

Zierl. Ausführung des Details geschmackvoll Faltenwurf der Gewänder, noch wenig übertroffene Manier in Behandlung der Haare u. des Pelzwerkes.

Po naključji izgubi 1768 desno oko, pred smrtjo več let pred popolnoma oslepel.

2 brata živela na Dunaji stareji Janez Tone matem. instrum., mlaji unter Anleitung seines berühmten Bruders einer der geschicktesten Siegelschneider.

Auch der damalige Stempelschneider in Neapel Bernhard Hribernik oder Berger !!!!!!!!!!!!!!!! etc ein Schwiegersohn Schegas war ebenfalls ein Schüler Schegas!

V Anglii nezmernost v pijači ubije vsako leto 50. ljudi, v Nemčii 40. v Rusii 10. v Belgii 4. v severni Ameriki pa po statist. preiskavah dor. Everesta v osmih letih 500.

N.fr.Presse No 1717 letos 1869.

Program iz Novega mesta

Mesto 45° 48' 13'' s. širine
 Krka 47' strmca v milji, nivô 535'
 V Gorjancih sv. Jera 3746' visoka
 1223 bil je že utrjen grad Hmeljnik
 pred 1365 to mesto " S Antonii in
 silvis" (tudi Florianova cerkev, zdaj
 dekliška šola. profanirana 1810. 2. junija brala
 se zadnja maša. Ljud jokal.
 1865. Rudolf v ponedlek po
 cvetni nedelji to ime svoje mehovsko
 dal.

Pravice dane tedaj: v zборе poslance
 b. das Halsgericht mit Acht u. Bau
 3 ure okrog, , v grajsko-ruprčvrških
 gozdih les, pašo v Kačji riti in
 drugej, n.pr. pri Lastovici, Cegovnici etc.
 Nova civitas alias Rudolfswert
 v povelji iz leta 1471.

Kmali blagostanje in mnogo ljudstva
 a. zarad varstva b. žitne kupčije
 z Ogrsko, iz stanovske žitnice tu
 kupovahu graničari žito, tudi
 plačo so tu prejemale. Skoro
 v vsaki hiši štacuna.

1500 Karlovec tvnja - od tedaj ne
 več graničarji živež tu dobivali
 Turki plenili okolico 1469, 92
 1547. Požari

Mesto nič svojih duhovnov, kap-
 lan iz Mirne peči oskrboval oprav-
 ke, zato frančiškani (pod Oglejem
 bilo mesto) 1470

1548 lutrstvo v mesto, luterani zasmehovali duhovne naše, se puntali in učen. in pobožnega pridigarja P. Janeza tako ranili, da je umrl. (Chron. Conv. Rudolfsw.)

l. 143.

Očitno pridganje jim se prepove zato lutrski 1567 vzeti pridgar pridgal v hiši g. Scheyer-a brez velika vspeha.

1569, 22. junia umre Janez Lenković, vodja notranje Avstrie, slovenske in hrvaške granice posestnik Mehovski rupčvrški in freiturnski, v kloštr. cerkvi zakopan.

1625 za kugo 400 ljudi umrlo

1628 magistrat svedočbo da konventu, da je pred gorečnostjo ordna se lutrstvo zgubilo iz mesta.

1688 † kanonik Matia Kastelz
: Dic, ut docet S. Sulpicius
Deus sit ei propitius

1745 prose meščani M. Rezo kot reveži na kolenih za 6 šol

746 se dovoli, 1 prefekt 3 profesori
 Redi. morum bonorum, puerilium, pes-
 simorum, suspectorum, audacium,
 vituperatus propter - progressus
 mediocris; boni, optimi, exigui
 vix mediocrix - potest ascen-
 dere, manet.

1748 N. mesto Kreishauptstadt
 1760 Seitenstechen, umirali zelo
 1762 prvi banknoti tu
 1771 solni monopol, pred
 mernik beneške soli 15 kraj
 tu zdaj 1 f 45 kraj.

1778 glavna šola z 2 učiteljem
 1788 v Ljubljani nadškofia, dano
 jej kar bilo odvisno od Ogleja
 1793 prefekt gimnazii master
 Vorwärts, učil, da se sme tajiti
 božstvo Jezusovo, čudeži, evangelijs
 da ne pisaše evangelisti etc mogel
 kmali oditi

1796 v dvoru pri Soteski
 železna fabrika.

1809-13 Ausgelöscht aus den
 Analen - werd' die blutgehü-
 nchte Zeit - da Berschlin die
 Brandesstrahlen - bis zur Felix
 stadt gestreut (Chron. III.
 578

francozki jezik obligaten

od 1814-17 lakota, mernik
 turšice 7 gold. ovsa 3 fo, mrliči
 z neprebavljeno v želodcu travo
 našesti.

Reveži jeli so juho Američana
 Rumforta, za 24 ljudi na dan
 20~~l~~ 16 l vode, 11 l. soli, 26 1/2
 l. jesiha, 5~~l~~ 10 l. krümpir.
 1~~l~~ 26 l. graha, 1~~l~~ 14 l ječ-
 mena, 1~~l~~ 20 l. kruha,
 (Chron III. 584)

1817 mernik pšenice 1 fo 40 X
 (pred žetvo 6 fo)

1827 tolovajska trapa iz
 granice

36 kolera

Biblioteka 8000 zvezkov

1854. 7. šola

Statistika

236 hiš 1966 ljudi
 38 akt. uradn. 34 pensionanin
 plače: 43.920. domačih
 ljudi le 1520 - 600 možk. 912 !
 bab po priliki
 mesto premoženja do 70. fo

Blasius 1. zvezek str. 183.

Ein nordischer Fischer ist mit
 seinem Kahn, wie der Rosack
 mit seinem Pferde, zu einem
 einheitlichen Wagen verwach-
 sen.

184. Keine Gegend des Nor-
 dens ist fruchtbarer als die Um-
 gebung der Suchona. Die Pflan-
 zen an den Ufern des Flusses
 wachsen in seltener Uppigkeit.

193 str o Ustjug velikem: Für die
 Ackerbauer liefert der reiche,
 wenih bewohnte Boden mehr
 als das Bedürfniss des Tages.

Tehnika u Pragu 1867-68 po naznanilu
 letnem prof. Jana Krejčiga 672 dijakov
493 Čehov, 159 Nemov, 12 Poljakov 2 Slovenca.

212. 1. zv. Blasius:

Vom trunke u. dessen Folgen abgesehen, ist an dem nordrussischen Bauern die grösste Ehrlichkeit der Sitten, Offenheit u. Entschiedenheit des Characters, eine unverwüstliche Fröhlichkeit des Sinnes und eine rüstige, körperliche Ausdauer ohne Gleichen zu rühmen. Dabei haben sie offenes Vertrauen gen Höherstehende, wenn es nur keine Beamte oder Činoveniki sind. Von dem Misstrauen der deutschen Bauern gen Städter u. Fremde findet man in Russland keine Spur, weil jeder Russe überall ohne selbsterfundner Phantasien mit klarem Nachdenken u. objektiver Einsicht spricht u. handelt. Er furchtet nicht, dass ihn Jemand zu übervortheilen gedenken könne, weil er das volle Bewusstsein be-

sitzt, jeden Fall der Art mit Gewandtheit u. Einsicht ablenken zu können. Es ist nicht möglich, lange unter diesen einfachen, klaren Nordländern zu leben, ohne ihre Eigenschaften mit Neigung anzuerkennen. Unter den germanischen (str. 213.) u. roman. Völkern sind mir nirgend Bauern vorgekommen, die den russischen in den genannten Eigenschaften an die Seite zu stellen wären. -

Vor Allem Andern ist die zuverlässige Ehrlichkeit der nordruss. Bauern zu rühmen. Man kommt um Ustjug weit und breit kein Beispiel, dass je ein Bauer einen Diebstahl begangen habe. Diese Ehrlichkeit erstreckt sich sogar bis in die Städte. Nikjer zaklepov. Med vrata utakne se papirček, da ni nikogar doma.

Novomaško pokopališče

Seid um mich nicht mehr betrübt
 Leb ich auch nicht auf der Erde
 Schlaf' ich nicht die Wintersruh
 Längst schon führt dem

Werde,

Jenseits mich der Engel zu

---

1. zv. 362. str. Blasius:

Die fremde Weltansicht, die in Peters-
 burg das Leben des Tages beherrscht,
 hat sich in der alten Zaarenstadt
 der einheimischen Sitte fügen
 müssen.

2. zv. str. 205. Blasius:

Mit dem intensiveren Gefühl
 der Freiheit (med malorusi) ist
 eine Selbstgenügsamkeit u. Beschrän-
 kung verbunden, die dem be-
 weglichen u. energischen
 Character der Grossrussen
 fremd ist. Jeder beschränkt
 sich auf seine Scholle u. ihm ist
 alles Entferntere gleichgültig.
 Kein Kleinrusse ist auf dem
 Lande zu finden, der grössere
 Reisen gemacht etc.

Növomeško pokopališče:

Johanna Val

Die zu den Edelsten ihres
Geschlechtes gehörte, musste das
beseligende Gefühl, Mutter zu
sein, mit dem Leben er-
kaufen.

Heinrich Vessel k.k. Be-
zirkshauptmann, geliebt von
Vielen, hochgeachtet von Allen
betrauert von seiner Fa-
milie u. vom Vaterlande.

Ruhestätte des - Klantschitsch
beweint von s. Gattin, geborne
Skabrne u. seine 6 Kinder

Hier ruht F. Marin

Die ihr sorgsam mich gezogen
.....
lasst euch nicht vom Schmerz um-
wogen

:/: obrni nazaj!

seinr?

Novomestno pokopališče:

Dem Andenken einer wahrhaft guten Gattiñ u. sorgenden Mutter
Hier ruht Fr. Pollak, beweint
von ihren Gatten u. 6 Kindern.

Machontschitsch. Sein Andenken, st. Frömigt u. Liebe segnen
Gattiñ, Sohn u. 2 Töchter u. manche
Redliche.

Zum frommen Andenken an die
verstorbene geliebte Tochter
u. Schwester Anna Germ. podpis

Zum from. Andenken an unsern
geliebten Sohn u. Bruder Mar.
Germ (bez podpisa)

Z. fr. Andenken an unsern
geliebten Vater u. Grossvater
Germ von seinen Sohne
u. Enkeln.

Šent Jernejsko: ta spomin postavil
g. Wolter (nemšk napis) tu leži "Herr Herr
Lušin. angeljci s škofovo kapo, angel
zvirajoči se, smešni svetniki v cerkvi.

Blasius 2. zv. stran 230.

Mitten zwischen den traurigen Andeutungen alter Grösse erheben sich noch in altem Glanze die ältesten russischen Nationalheilighümer, die nicht einmahl durch die spätere Blüthe Moskau's verdunkelt worden sind: Das Höhlenkloster mit seinen 8 granzvollen Kirchen in der Citadella von Petchersk, die Kirche der heiligen Sophie mit elf strahlenden Kuppeln auf der Höhe von Alt - Kirn, u. in ihrer Nähe noch zahlreiche andere Kirchen u. Klöster in mannigfacher Pracht u. Gestalt. Sogar, wer die fabelhafte Pracht der Zaarenburg in Moskau kennt, fühlt sich wunderbar übernascht und ergriffen von den halb ernsten, halb glänzenden Gruppen u. Formen, die mit ihren goldenen Häuptern wie eine Versammlung von Heiligen, gerettet zwischen den

Trümmern einer untergegan-
genen Welt dastehen.

Ruske železnice, gotove in že delajoče:

Piđer - Varšav 149 $\frac{6}{7}$ nemških milj
Landvarovo - Eydtkuhnen 23 $\frac{1}{7}$ milj
Piđer - Moskva (Nikolajeva) 86 $\frac{2}{7}$ m
Piđer - Carsko selo 3 $\frac{4}{7}$ m.
Piđer Peterhof 5 $\frac{3}{7}$
Ligovo - Krasnoje selo 1 $\frac{5}{7}$
Riga Mietav 5 $\frac{4}{7}$ m.
Riga Dünaburg 29 $\frac{1}{7}$
Dünaburg Vitebsk 34 $\frac{5}{7}$
Vitebsk Orel 69 $\frac{5}{7}$
Moskva Nižnij 58 $\frac{4}{7}$
Šuja Ivanovo 12 $\frac{1}{4}$ veja moskov. nižnijske
Moskva Rjazan 26 $\frac{3}{7}$
Rjazan Kozlov 28 $\frac{2}{7}$
Rjazan Moršansk 17 $\frac{2}{7}$ veja rjaz. kozlov.
Kozlov Voronež ? daljina ne zna se
Moskva Sergijev 9 $\frac{4}{7}$
Moskva Kursk 71 $\frac{5}{7}$
Novočerkask - Rostov ? daljina ne ve
Jelec - Grjaz 14 $\frac{5}{7}$ veja Kozlovsko voronežke

Varšav Terespol 27 3/7
 Varšav - granica (Beč) 5 5/7
 Koludzi - Lodz 3 5/7
 Varšav - Bromberg 3 milje
 Odesa - Balta - Jelizavetgrad 63 4/7 m
 Radalinaja - Olviopol 6 1/7veja Odesa-baltsk
 Kalaš - Caricin 10 3/7
 Helsingf. Tavartchus 14 3/7

Delajo se:

Ribinsk Ofječan veja Nikolajeve	
Orel Jelec	
Grjaborisoglebska	V Litvi i Belorusi
Kozlov - Tambov	spet <u>39 grajščin</u>
Voronež - Novočerkask	<u>konfisciranih</u> : urad-
Grušev - Novočerkask	na cena je 4 - 6 rub-
Kiev Kursk	lov za ral, ko
Kursk Harkov Taganrog	se bodo prodajale
Moskva - Smolensk	<hr/>
Sergiev Jaroslav	Po oglasu statist.
Kursk Azov	central. odbora
Jelisavetgrad Kremenčuk	ministeria
Poltava Harkov	notr. od 1 (13.) julia
Balta Kiev	ima <u>Polša 5,394.680</u>
Šmerinki - Voločik veja prejnje	<u>duš na 2216.14</u> □ m
Peterburg - Helsingfors	= 99.254.4
Poti Tiflis	vrsta.
	To je leta <u>1869.</u>

Reisen in den Stepen u. Hochgebirgen Sibiriens u. der angrenzenden Länder Central - Asiens, b. Etzel Wagn
1864

306 str.

Projektirana in že koncesirane ali zajamčene linije:

Z nekako gotovostjo dajo se zaznamovati še le sledeče:

Vologda - Jaroslav
Perm - Irbit
Borisogleb. Caricin
Azov - Krim

Posebno se žele še:

Brest - Smolensk
Brest - Berdičev
Vitebsk - Mohilév
Libava - Kovno
Libaua - Riga

Dohodki Kr. Češke 77 milijonov, za domačo upravo se rabi le 14, 32 milijonov po meri ogrske pogodbe bi šlo pa za državo = 46 milijonov, 31 bi se moglo prihraniti.

Belgia 534 m. 5 milj. duš ima budget 691

Bavarska 1381 - 4, 800. - 70, Portug. 1786 - 4,3 = 50. - 51, Romunia 2.200 - 3,864. - 30, Švedi in Norv. 13.825 - 5,900. - 37,. Zemljišni davek bil pred 21 leti 1/6 sedanjega. Dolgovi zato. V vsi Cisl je Grundsteuer 36,500., več ko 1/3 pada na Češko.

August Freiherr v.

Haxthausen: Studien über die innere Zustände, das Volksleben u. insbesondere die ländlichen Einrichtungen Russlands. 2. zv. stran 192. v letu 1842 dala pšenica 7 zrn, rž 12, ječmen 9, oves 7 (falil.?).

1844 pa (to je v opazki:) pšenica 9 1/2, rž 11 1/2, ječem 11, oves 5 zrn to bilo na Moločni pri Menonitih.

Na iztoku so ustrojene 4 nove gubernije: Ural, Turgai, Akmolinsk in Semipalatinsk.

"Zemskija učreždenija" so za vse stanovne. Vsako okrožje ("ujezd") ima zemstvo, volilci so 1. posestniki, grajščaki in duhovni 2. mestne srenje 3 kmetške srenje, voliti sme vsak poštenjak, en glas na kmetih še le na 2 - 200 desetih, tedaj več kmetov 1 glas včasih, v mestih je en glas na posest negibočo od 3 - 5.000 rub. Grajščak in bogatini za se ne mogo nikdar več imeti kot 5 glasov, Volilci v ujezdni stolici volijo zemstvo iz vseh stanov (v poprilični

razmeri: 18 grajšč. in popov, 8 meščanov, 13 kmetov) diet ni nič. predsednik je plemski maršal. O politiki nič ne glasujejo, ampak o negibočem imetku ujezda, komunikacijah, pripravah, preskrbeti se s potrebno hrano, dobrodelstvo, beraštvo, cerkve, ljudska omika, zdravilstvu, kugah in boleznih, razdelbi davkov, izboru mirovnihi sodnikov in ujezdnega odbora. - Vsako leto zbere se enkrat zemstvo in sicer jeseni. Odborniki dobivajo plačo 2. rub. predsednik 3. Zbori trajajo le 10 dni. Odbornik sme biti vsak, tedaj i kmetje 9-12 ujezdov delajo gubernio. Zemstva pošiljajo v stolico gub. poslance saj v decembru. Tudi odbor. Ta zbor gubernialni veča o vseh ekonom. razmerah cele gubernie. Sklepi obojih zborov se pošljejo v potrjenje gverneru: če potrdi, se izvrše, če ne, pa se poprave ali odlože do boljhi časov. Take učreždenja so se naredile od 1864-69 v 30 guberniah. V 1. trieniu bilo je v vseh 30 gubern. ujezdnihi zastopnikov 11.915 (4962 plemičev 774 popov, 1296 meščanov, 4501 kmetov in 302 čast. meščana.) gubernijalnihi zastopnikov pa bilo 2.055 (1524 plemičev! 78 duhovnov, 225 kupcev malomeščanov 11, kmetov 217) Razun rednihi mestnihi zborov se tudi dovolijo vladom izvanredni.

te 3 leta bilo je izvanrednih gubernialnih zborov 28, ujezdnih pa 564. Odborniki so dobili plače v letu 2,400.000. Zarad nikakih diet mogo priti na gubernial. zборе in ostati 10 dni ondi samo bogatejši, vot vzroka, zakaj je plemstva v ujezdnih zborih le 45 percentov v gubernijalnih pa 75. Tudi ni dobra neomejena oblast predsednika ali tistega, kega cesar designira za to mesto, tudi je prepovedano referirati v novinah o debatah. Zarad teh in drugih zaprek prišlo včasih malo jih na zbor, včasih zbori celo niso mogli radi tega glasovati. Ali sploh pa je ta institucija potrdila se in skazala koristno. Neskončno dobre kali je storila za bodočnost (Zukunft 1869. 22. Jänner)

Das russische Staatsbudget für 1869:
dohodkov 1868. v sreb. rub. 435,640.000
 direktni davki netto 91,312. indirektni-ak-
 ciza in col 185,052. Poljski dohodki
 14,406. transkavkazki dohodki 5,580.
Stroškoy. Dolgovi: 76,097. ministrstvo
 vojske 136,774. marine: 17,141.
 Za narodno prosveto 9,281. občenje
 21,641. pravic ministrstvo 9,030.
 Stroški za Polšo 12,272. Stroški
 za Transkavkaz 6,727. vseh troškov
 482,079. delajo se za te denarje i
 železnice i luki v Odesi in Rigi.

Za 1869 je preliminirano več kot 9 1/2 milijonov rub. več proti 68. l. dohodkov. turkestanski davki preliminirani na 514. rub. od notranje in nekdanje male kirgizke orde 46. r. duhovski zavodi so tudi v riga - eparhii instituendi. Izvanrednih troškov za železnice in luki bilo je 31,123. Od 1868. je ostalo še skor 10 milijonov. Žita se je ogromno izvozilo lani (če prav v nekterih krajih lakota) hvala zato gre zlasti konec 1868. leta odprti rjazankozlovski železnici, ki je še le otvorila pravo rusko žitnico. Železnic se je naredilo 1867 že 489 verst, 68 celo 1709 v, to leto pride jih na vrsto 2000 verst. Zlasti železnice množe dohodke.

Zukunft 1869. 25 Jänner.

Ruska kupčija z Azio. Vsega prometa 1867. bilo 53,074. sr. rub za 6,500. več ko 66. export: 24,639. (za 2,780. več ko 66), import 28,434. r. (za 3,720. r. več ko 66) Od 57. leta se je export več kot podvojil, import pa je za 1/3 narastel.

1857. export 11,945. import 19.347.
 robe pavaljne in volnene se exportiralo
 67. za več ko 15 milijonov. Impor-
 tiralo se pa sirove pavalje za 6,749.
 čaja za 5,117. Cola dal je edini
 čaj 1,222. s.r.

Exportiralo se je 1867 v Persio za 1,816.
 Turčijo 2,590. Kirgizke stepe 6,359.
 Kitaj 4,094. Chivo (? Zukunft ima
 China!) 486. Buhario 4,310.
 (1866 le 877.) Taškent 5,478.
 (1866 le: 3,187.)

Importiralo se je iz Turčije 1867.
 za 4,683. Persie 5,265. Kirgi-
 zije 4,343. Kine ? 1,421. (1866
 le za 755.) Buharije 6,214. (1866
 le za 2,454.) Taškenta 867.
 Chine (pa že spet tista zmota mesto
 Chiwa na 1. mestu) za 5,570.
 Der Totalbetrag des Umsatzes des
 Kaiserreiches mit Asien u. Eu-
 ropa zusammen belief sich im
 Jahre 1867. auf 510,075. sreb.
 rub. za 71,078. več ko 1866
 und 124,748. S.R. mehr als die
 zehnjährige Durchschnittssumme.

Henry Thomas Buckle's Geschichte der Civilisation in England deutsch von Arnold Ruge
3. Ausgabe, 1. Lieferung.

V Londri samomorov do 240 v letu. hudodelstva izhajajo iz društ. razmer, hudodelci so le orodje, hudodelstva in celo orodje n.pr. samomorov ostaja enako, dokler je družba enaka.

Tudi ženitve stoje v trdni in uganjeni razmeri do žitne cene 1. 28 str. Na Francozkem se je dokazalo to napred. Na Angležkem je tudi stoletna skušnja naučila, da se delajo ženitve po zaslužku ljudi, ne po ljubezni. Ta verska in družbena tako važna naprava zavisuje popolnoma od cene žita in dnine. Celo napisov na listih manjka v Parizu in Londri zmir enako iz pozabljivosti (Buckl 29.)

Historiki niso pazili dozdej na zavezo med človek. in naravo, med historio in naravoslovjem.

2. poglavje.

Glavni vplivi narave na človeški rod so podnebje, hrana, tla in naravne prikazni sploh. Te posebno delajo na mešto. oni 3 faktori pa na uredbo člov. družbe. Za to so narodi različni, ne pa ker so raznega plemena. "Während aber diese ursprünglichen Racenunterschiede nichts als Hypothesen sind, lassen sich die Verschiedenheiten als Wirkungen des verschiedenen Klimas der Nahrung u. des Bodens befriedigend erklären. (1. 36. str.) In v opazki na isti strani pravi: Ich unterschreibe mit Vergnügen die Bemerkung eines der grössten Denker unsrer Zeit, der über die

Annahme der Racenunterschiede sagt: Von allen Arten gemeiner Ausflüchte, womit man sich der Betrachtung entzieht, welche Wirkung sociale und sittliche Einflüsse auf den Geist des Menschen haben, ist die gemeinste die, dass man die Verschiedenheiten im Betragen u. Charakter inwohnenden natürlichen Unterschieden zuschreibt". Mill's Principles of Political Economy 1, 390. -

Zrak, hrana, tla: vse troje v zavezi. Naj pred izvira iz njih bogastvo, potem še le znanost. Produkcija mora biti večja od konsumcije, potem še le je mogoča intelig. klasa, ki ne dela in se peča z drugimi, višimi rečmi. Vročina jemlje voljo za delo, severna zima pa radi dolgosti in kratkote dni trga človeku delavnost. zato zarede se v obeh krajih neredni nravi. Primeri Špance in Port. z Norvegi in Švedi. V vseh 4 deželah je Wankelmuth des Characters, vela revščina, vela nevednost. Arabi, Tatari, Mongoli so v Kini, Indii, Španii brzo se omikali, vse tedaj zavisuje le od narave zemlje. Vzrok njih napredka bilo bogastvo. V Egiptu bila silna plodnost in tedaj bogastvo in - omika neka. V Azii in Afriki tedaj prvi faktor omike plodnost, v Evropi pa klima, kjer se je dalo bolj vspešno delati. Ondi razmera zemlje in plodov, tu zraka in delavca. Prva razmera ima manj zmot in zadržkov, vot zakaj je naj pred napredovala plodna Azia in Afrika. Ali pravi napredek gre le od človeka. Moči naravne so omejene in stalne, človeške moči so pa brez meje. Zato človeku koristi več podnebje, ki ga goni na delavnost (če je ugodno) kakor plodna

zemlja. Ali še važneje je vprašanje, kako je pa dpbljeno bogastvo razdeljeno. Bogastvo daje moč in to je vzrok socialne in politične neenakosti. En del (večina) je delala, manjšina pa ne in ta bila inteligencija. Plača, dobiček (delavcu in podvzetniku) obrest posojilniku. Ta del je varujoči "der sparrende". ta red še le na viši stopnji, v starem veku komaj. Plača dnevna se zmanjšuje, če se množi broj delavcev. Delavci se množijo naj bolj po vplivu hrane, če je hrana po ceni in obilna, bo ljudstva več ko ondi, kjer je draga in borna. Zato pa bo pri množtvu delavcev i plača slabeja.

Hrana daje ali 1. gorkoto animalno ali 2. nadomestek za zgube. Prve vrste hrana ni- ma, drugu ima gnjilec. Zrak je glavni agens. V vročih krajih se gorkota animal- ska laglje hrani ko v mrzlih, pa tudi gnjilca treba tu manje, ker se truplo toliko ne trudi. Zato se narod hitreje množi v vročih kot mrzlih deželah. Tu morajo ljudje več jesti. V mrzlih krajih treba jim več oglca. Zato Polarci toliko masti in sala požro. V tropični kr. bi jih to raz- djalo, zadostujejo jim sadje, riž in druge zeli. V nrzlih krajih treba se bolj giba- ti, pa se tudi bolj diha. Olja imajo 6 krat več oglca kot sadje. šterka glavna hrana je skor na pol iz kislica, olja pa ga malo majo. Po neki neznani postavi je hrana, ki ma mnogo oglca, draža od one, ki ga malo ima. Sadežev z mnogo kislica pa je sila. Oglc je v zverih, kê je težko dobiti. Ergo za vroče kraje treba kislica, ki se v zelih dobi lahko, za mrzle pa oglca, ki se dobiva teže. Mrzlaki so zato bolj smeli

V mrzlih krajih je hrane manj in je draža. Zato ljudstvo tako ne raste. Zato je manj delavcev ko v vročih. Kjer bilo dosti hrane, bilo dosti ubogih delavcev. Irci dve sto let krompir žro, ta hrana je naj ceneja. Ako se pridelek primeri s hrani, ki jo ima v sebi krumpir, ral srednje dobre zemlje s krompirjem posajene še enkrat toliko ljudi lahko prehrani, ko pa s pšenico obsejan. (Buckle l. 58 str.) V opazki na isti strani, da zdrav Irec poje vsak dan 9 1/2 ~~lb~~ krumpirja, Irka le 7 1/2. V taki zemlji se tedaj ljud še enkrat tako hitro množi, ko v pšenični. Zato je do lakote in izselbe irski narod v letu narastel za 3 procente, angležki za 1 1/2. Irci dobivali so slabo plačo, njih žalostni stan bil nasledek pocenosti in obilnosti hrane, ki je ljud množila, da je bilo preveč delavcev. V opazki ima: Die einfache Thatsache ist, dass die Irländer nicht arbeiten wollen, nicht weil sie Celten sind sondern weil ihre Arbeit schlecht bezahlt wird. Wenn sie auswandern, werden sie gut bezahlt und dann werden sie eben so fleissig als andere Leute (stran 60) in dalje v isti opazki: Schon 1799 bemerkte man, dass die Iren, sobald sie ihre Heimath verliessen, fleissig u. thätig wurden. V opazki na strani 61.: "Pflanzenkost ist für ein heisses Klima eben so kräftig, als thierische Kost für ein kaltes. l. 61.

Beseda Hindostan ni sanskritska ampk persijanska (1. 62. v opazki) V Indii vroče, ergo kisleca treba, ergo zeli, ergo riža, ki ma v sebi več hrane ko vsako drugo žito (83-85,07 procentov šterke je v njem) in zrno daje naj manj 60 zrn, na Filipinih tudi 400, v južni Ameriki 250, v Egiptu 80. Riž je sanskritsko ime. Grki ga poznaki ali ne sejali. V Evropi vdomačili ga Arapi. Zato je v Indii bogastvo bilo tako neenako razdeljeno, delavcev bilo vedno preveč. Od naj davnejih časov strašna večina živi le v britkem ~~ubeštva~~ ubožtvu, neumnosti in podložnosti.

Kjer so obresti in najemščina visoke, je dnina majhna. Menhove postave še veljajo, 1810. bila obrest med 36 - 60 procentov. Menn 900 let pred Krist. tudi pravi, da naj manja obrest bodi 15, naj večja 60 proc.

Najemščina je na Angležkem za rabo zemlje sploh $1/4$ del bruto-pridelka. Na Francozkem je $1/3$, v severni Ameriki mnogo manj. Tu je dobiček in dnina vela, kar ne bi moglo biti, ko bi bila i najemščina velika. V Indii pa je naj manja najemščina polovica dohodka. Velikaši imajo v Indii silne zaklade, kmetje pa ne več ko da ostanejo živi.

Sudrov je $3/4$ vseh Judov. Vujsia so grajščaki, stočarji in kupci.

Denn in **Indien** war Sklaverei, verworfen, ewige Sklaverei der natürliche Zustand der grossen Masse des Volks; es war der Zustand, zu welchem sie durch die physischen unwiderstehlichen Gesetze verdammt wurde
 ..... keine Revolutionen im Volk ....

V Egiptu pa je hrana datola. V ponilji na 1 1/2 angleške njive včasni raste do 400 dreves po 200 in več palm na enem jutru. Datola kot riž, zahteva malo truda, da dobri plod (cukr notri mesto šterke) in obilno berbo. V Saisi ali v Tebaisi (kjer je naj večja kultura bila) imajo hrano "durro", ki daje 240 zrn, nekako proso. Ali Egipet imel je tudi lotus in še druge hrane. Niebuhr pravi v popisu Arabie, da okoli Alesandrie daje pšenica 100 zrn. Ljudje meli tedaj dosti hrane in radi vročine potrebovali je manj. Otroka odrediti za moža ni stalo več ko 20 drahem (še ne 5 tolarjev) po sporočilu Diodora Sikula. Sila naroda bila in strašna sužnost v Egiptu, to že pričajo nepotrebne stavbe, 2000 mož je 3 leta en sam kamen valilo od Elefantine do Saisa, vodotoč v rdeče morje končal je žizn 120. Eno piramido zidalo je 360. ljudi skozi 20 let.

Kraj, da je ploden, mora biti vroč in vlažen. Ne vedo se razlogi, zakaj so v Ameriki vse vele reke na iztoku. Ali vročine je več na zapadu severne Amerike, vlage na iztoku. Vot zakaj pred dohodom Evropljanov ni bilo kulture nad 20°. ker je ena stran severne Amerike mela le vlago, druga le vročino. Še le Mejiko oboje. V južni Ameriki je zapad manj vroč od iztoka. Ali Brasilii škode pasati, ki vijo 56° širine od severo in jugoiztoka.

Pasat prihaja pln vlage, pridši z Atlantika. Ta vlaga pada dežem dol. Andi ta pasat zadržujejo. Zato se zлива vsa ta mokrota nad Brazilijo. K temu vzmi silne reke, vot zakaj je Brazil naj plodnejši kraj. Ali veličastna narava je človeka djala pod koš, da ni nič tu napredoval. Narava zmaguje človeka. polje mu skončujo žuželice, mravlje etc. gore so previsoke (?) reke preširoke za premostbo. Manj ko 1/50 zemlje je do zdaj obdelan. Le v Peru-u in Mehiki je bilo vlažno in vroče in nasledki ko v starem kontinentu. Koruza v obeh državah ena glavnih živitev. vsa prilika, da je lastna Ameriki. Gubi plodnost v mrzlejem zraku, v Novi Kalifornii le popreko daje 70-80, v pravi Mehiki pa 300-400 in če je kraj prav dober do 800 zrn. "Mehikanska koruza (to je v opazki) presega vse v plodnosti, kar si moremo v Evropi misliti, o močni vročini in vlaga je visoka 2-3 metra. Rodno polje v Mehiki daje v navadnih letih 3-400 zrn. (Burcke l. 95. str). Zato ni bilo treba dosti obrtovati, pa se je tudi lahko množilo ljudstvo. Ali Peruani imeli so tudi še krumpir in oni in Mehikani pa banane, jutro banan more več ko 50 ljudi preživiti, jutro pšenice pa v Evropi le 2 osebi. Banane je plodnost večja 44 krat od krumpirja, in 133 krat od pšenice. Ali i tu despotstvo in ~~plodnost~~ podlost. Velikaši imeli lepe hiše, razkošno pohištvo in obleko. Le prosti ljud plačal davke.

Celo ženili so se le po ukazu vlāde; tako i stan obleko etc vse ex offo bilo. V Mehiki bilo je še huje in to je olajšalo Španjolom dobit. Firdusi trdi, da so bile kaste i v Persii. tudi v Peruu so bile, i nekako tudi v Mehiki. Tudi Mehičani i Peruani so zidali strašne nepotrebne stavbe. Kraljevsko palačo v Peru-u je delalo 20. ljudi skoz 50 let.

Naravni prikazki, delujoči na mešto in razum. Majestetična narava užge fantazio. Wo hingegen die Werke der Natur klein u. schwach sind, gewinnt der Mensch Vertrauen u. scheint sich mehr auf seine eigene Kraft verlassen zu können (Buckle l. 104.) V tropičnih krajih ergo mešta prevaguje, ko v vseh prvih kulturanih zemljah. Tu je doma kuga, druge bolezni, potres, naj huje nevihte etc. kar unema fantazio. V Evropi je tega manj in kjer je naj več, uspevale so lepo tu dela mešte, dela umetnosti in poezie, ne pa znanosti primeri: Španio in Italio. Poglejmo učinke tega na literaturo, vero in umetnost.

Literatura. V Indii vse pisano v poetični formi "celo filosofia. V teh spisih je značajno spoštovanje neznane stare dobe, zlatega veka, ko je bilo vse boljše, ko so živeli ljudje dalje. To judje trde, še bolj Hindu. Pri njih živeli so svetniki čez 100.000 let! pesniki tud 1/2 milijona let. Vse važne reči godile se v prastaro doba. Menn ni 3. let star, ali Hindu pravijo, da 1000 milijonov let pred nami. V Indii je vse naravno veliko in strašno, v Grecii vse malo in slabo. Grecie ni toliko kolikor Portugala. Grke narava ne plašila

ampak bodrila na preiskavo. Smelo se razvilo naravoslovje. V Indii pa so klicali na pomoč nadnaravne sile zoper nepremagljivo naravo (Himalaja, silne brezmostne reke, orkani, neprodorne šume, puščave). Mitologija Indije osnovana je na strahu. Naj popularnii bogovi so naj strašnejši, n.pr. Siva. Grški bogovi ljudje in ljudske narave. Zato imeli so Grki i heroe in rimska cerkv svetnike, mislé visoko o človeški naravi. Še le Grki kultivali so mešto in razum obenem. Grki pečali se bolj so znanimi rečmi, drugi stari narodi z neznanimi.

"povsod leži nad nami roka narave in zgodovina človeškega duha se da le razumeti, ako se pridruži ji zgodovina in prikazki naravnega univerversa" (Buckle l. 126.)

3. poglavje. Kritika metode metafizikov, najti duhovne postavbe.

V Indii če se hoče historia razumeti, mora se proučiti nje zemlja in narava naj pred, v Anglii in Francii pa naj pred narod. Ljudje tu zdaj popreko dalje živé, ko nekđaj, ker se je sploh stanje ljudi poboljšalo. V Evropi dela slaba narava naj manj vtiska in vpliva. Zato je le v Evropi premogel človek naravo. Prave kuge in sredovekovih gob ni več, etc etc. Lakota zdaj sploh nemogoča (?) Naj bogatše dežele so zdaj tiste, kjer je človek naj bolj delaven, sicer bile pa so one, kjer je bila narava naj bolj dobrotljiva. Kolikor bolj žive ljudje v velikih mestih, toliko manj je praznoverja (Buckle l. 133.) Naravne sile so zmir enake, se ne množe, človeški pripomočki pa so vedno večí.

Postave človeškega duha (ki dela historio Evrope) si metafiziki kaj lahko mislé, le svoj duh študirajo. Skor nič še niso dokazali filozofi (razun nekaj o asociaciji idej, vidu in pipalu, v katerih rečeh se ujemaajo).

4. poglavje. Slabo za moral, kjer je več bab (tako n.pr. o križarskih vojskah) Statistika nas uči, da se rodi na 20 deklic, 21 fantov (Buckle l. 146 str) Pri ljudeh, ovcah in konjih ima starost staršev velik vpliv na spol. Napredek je ves ali moralen ali intelektualen. To ni dokazano, da so zmožnosti moralne in intelektualne kulturnih narodov povečale se, ali da se dajo podedovati talenti, napake in čednosti. Le dušna atmosfera loči dete kultivanih staršev od divjaškega. Moralnost je faktor stacionaren, znanost napreden. Ti rezultati so tudi bolj trajni, večni, moralna dobra dela koriste le nekterim. Dobr ali nevenden človek je nevaren, fanatičen, n.pr. v veri, preganja in mori. Naj slabša imperatora Commodus in Helio-gubal nista preganjala krščanstva, moralna M. Avrel in Julian pa. I špan. inkvisitori bili so sploh moralni, pošteni možje z čistimi nameni.

2. Lieferung. Le znanost je odpravila in zmanjšala intolerancio. Versko pregonstvo huje vsakega. V 18 letih je inq. Torquemada več ko 105. ljudi kaznil, 8.800 bilo je so-žganih etc etc. Naj huje je to, da iz straha mnogi zatajili mnenje in žili v hinavščini. Tudi vojskam se zmanjšuje broj. Inteligencija oslabila je vojaški duh. Kar je koristno mirni znanosti, škodi vojaški et vice versa. Telo - duh, dokazi - sila, misel - delo etc. Enkrat je rat nosil slavo, in tudi bogastvo. Na strani 166. so avšaste besede, da l. 1855. (Francozi in Angleži) das Schwert gezogen haben nicht mit selbstsüchtigen Absichten, sonder um die civilisirte Welt gegen die Einfällen eines barbarischen Feindes zu beschützen. O osel Buckle !! v opazki ima 168 str.:

"Custine (La Russie en 1839. l. 321) pravi: Allgemeine Regel, Niemand bringen je ein Wort vor, das irgend Jemand lebhaft interessiren könnte. II. 195. pa:

"Von allen geistigen Eigenschaften schätzt man hier nur ? den Takt.

Alison: Die ganze Energie der Nation ist auf die Armien gerichtet.

V omikanih zemljah je mnogo polj za talente, v neomikanih le vojaško. Fanta Angleži le če ni za kaj družega, vtakno med vojake ali pa - pope, zato gre nazaj duh tih dveh stanov. Zlo za stan, če nečejo vanj več izvrstni možje. Malo velih državnikov je zdaj med slavnimi generali. Pred je vse bilo ali pop ali vo-

jak - škofa ni smel nihče ujeti! Ali iznajdba strelnega praha je podražila orožje in zahtevala večo vajo. Ergo prišle stoječe vojske. Prah ta in pa napredek znanosti politično-ekonomične sta zmanjšala naj bolj vojaški duh. Pred je le denar kaj veljal. Tako napačne so tudi ekonom. misli Montesquieu'ove v *Esprit des lois*.

Ali 1776 je priobčil Adam Smith svoje slavno delo: *Wealth of nations*, podrl je stare teorije o denarji in trgovini. Razglasil je svobodo trgovine.

Keine grosse Wahrheit, einmahl entdeckt, ist je wieder verloren gegangen (2 L. 183.)

Zlato in srebro bogastvo le nadomestujeta.

Ta iznajdba širila duh mirne vzajemnosti.

3. vzrok da je manj vojašk. duha je, da so se obče narodi bolj spoznali in se naučili prav ceniti in spoštovati.

Po leti godi se več samomorov ko po zimi ali jesene gl. *Quetelet: Sur l' homme*.

"Der beste Beobachter u. der tiefste Denker ist allemal der mildeste Richter (2. Lieferung, 189. str.)

Dobre dela, vere, vse gine, ali znanstvene iznajdbe velikih mož so neumrle.

5. poglavje. Vpliv vere, literatute in držav. vlade.

"Vor der Mitte des 18. Jahrhunderts hatten die Deutschen ... keine Literatur von wirklichem Werthe" (2. Lieferung, 203. str.) Sprožili so jo še le Francozi za Frica 2. v Brlinu sošti. -

Strašna jama loči zdaj filozofe nemške od praznoverne mase. Ena klasa le dobila je umeten gib od tujcev deswegen haben in Deutschland die höchsten Intelligenzen den allgemeinen Fortschritt der Nation so weit hinter sich gelassen, dass keine Sympathie zwischen beiden

Theilen herrscht u. es giebt für den Augenblick keine Mittel, sie mit einander in Verbindung zu bringen. Ihre grossen Schriftsteller schreiben für einander, nicht für ihr Land. Sie sind einer ausgewählten u. gelehrten Zuhörerschaft sicher u. bedienen sich einer Sprache, die in Wahrheit eine Gelehrtensprache ist. Sie verwandeln ihre Muttersprache in einen Dialect, der be- redt u. sehr mächtig ist, aber so schwierig, so fein u. so voll von verwickelten Wendungen, dass er den niedern Klassen ihres eigenen Landes gänzlich unverständlich ist. 205. str. 2. Lief.

A. Ruge. 3. Ausg. 1868. V opazki citira med drugimi besedami še izvrstnega opazovalca Lainga:

"Der sociale Ökonom findet in Deutschland die ausserordentlichste Dummheit, Geistes- trägheit u. Unwissenheit, wenn er unter ein gewisses Niveau hinuntersteigt u. die ausserordentlichste intellectuelle Ent- wicklung, Gelehrsamkeit u. Genie über diesem Niveau (Laing, Notes of a traveller. V nekem drugem delu tudi ta Laing pravi: Die beiden Klassen sprechen u. denken in verschiedenen Sprachen, die gebildete deutsche Sprache, die Sprache der deutschen Literatur ist nicht die Sprache des gemeinen Man- nes, nicht einmahls des Mannes, der schon hoch in den Mittelklassen der Gesell- schaft steht, des Pächters, des Kaufmanns u. des Ladenhalters (205. 6.

Vera, literatura, država.

Noben divj narod ni sprejel še pravega krščanstva, le vunanje forme, divjake treba je naj pred omikati. Jezuiti n.pr. rabili so v ta namen astronomio v Kini. (Buckle 2. Lief, str. 219, 220. Zato so padali i stari Judje zmirom v malikovanje. Tudi barbarski Rimci in na začetku srednjega veka drugi barbari prejeli so krščanstvo le po imenu, pokvarivši ga skoz in skoz praznoverjem. Mesto malikov svetniki, m. Cibeles sv. deva etc. 25. marc (Maria oznanjenje zdaj) zval se med ajdi hilaria in bil posvečen Cybeli, božji materi. Nobeni veri ne sme se pripisovati omika, nepraznoverni Francozi so katoliki, praznoverni Škoti pa protestanti.

"Gerade von Literatoren hören wir zu viel über die Nothwendigkeit, die Literatur zu schützen u. zu belohnen, u. zu wenig über die Nothwendigkeit der Freiheit u. Kühnheit, in deren Ermanglung die glänzendste Literatur völlig wertlos ist. (2. Lief. 231.)
Literatura je le orožnica duha, in nič drugega.

Wirkliches Wissen, dasjenige worauf die Civilisation gegründet ist, besteht einzig u. allein in der Bekanntschaft mit dem Verhältniss der Dinge u. Ideen zu einander und unter sich; mit andern Worten in einer Kenntniss der physischen u. geistigen Gesetze.
2. Lief. 231 str.)

/Žitne #/ Žitne in reform bil postave so se rodile že 100 let pred potrdbo. Le posamezni glasoviti možje visoke resnice iznajdo, potem se polaste javnega mnenja, zborov, kraljev etc.

Die we^trvollsten Gesetze sind die Abschaffungen früherer Gesetze gewesen, und die besten Gesetze, die gegeben worden sind, waren die, welche alte Gesetze aufhoben. (2. Lief. 237. str.) Dokaz so žitne postave in pojemanje religios. preganjanja. - Postave za povzdigo domačega kupčijstva so vse škodne. Grozni coli. Zatiranje industrie rodilo silne čete tihotapcev. Vlada v Anglii zahteva vsak čas versko prisego, ergo ta postala le forma. Kriva prisega je v Anglii sploh razširjena. Vlade vpeljale celo davek na človeško mišljenje (štampo, papir, novine etc.)

Začetek historie in kaka bila je srednj. veka: Naj pred povsod pri divjakih balade in bardi. Često v rimah se psalo vse n.pr. v Indii. Hercules mitus o njem je zbirka del tolovajev raznih narodov. - Torg-Turku (Abo) Bremenski Adam naredil iz tega Turke. Vpeljava pisanja je te in brojne enake zmote dalje širila Konec 11. veka stareja Eda, v njej popularne stare povesti, sto let pozneje mlaja Edda: zmes kršča judovsk. in grških fabul. Tu se nahaja že i basen o trojan. izhodu. Vera nova spremeni narodom misli in skali starši zgodbe zmešavši. Java - Bali. Sredn. veka bila literatura dlgo v rokah kaste pop. lahkovernost. Vsaka laž se verjela jim.

Velebistri Comines še pripisuje vspeh v vojski Bogu, ne človeški glavi. Še na začetku 16. veka je modri astronom Stöffler prerajtal splošen potop, da se Evropa silno zbala in se snovala vsakovrstna obramba. Tulužani so si sestavili celo ladjo!

Angleški duh od sred 16. do konca 18. veka: Napredek nemogoč, dokler ne začne se dvom. Ljudje zadovoljni s tem kar vedo in o čemur so prepričani, ne bodo množili svoje vednosti. Brez dvombe ni preiska, brez preiskov ne znanosti. Zadnja dva veka je skepsa odpravila 3 glavne zmote starih časov a prevelo zaupanje v politiki b prevelo lahkovernost v znanstvenosti c Nepotrpljivost v veri.

Liza 11 let tolerirala vse vere, i katolike, pozneje se ti preganjali, ali z izgovorom, da ne zbog vere, marveč politike. Proti koncu 16. veka Hockerova cerkovna ustava zahteva, da ravnajo se dela naše pameti, ne po citiranih mestih iz cerkv. pisem in avtorov. "Če se ljudi i časi spremene, ne velja ni avtoritas božja več za nas, ki je postave dal."

17 pozneje dala sta 2 škofica umoriti radi vere zadnja 2 človeka. Če dalje več dvomilo se, duh se jel gibati svobodno v vseh strukah. Bako. V politiki rebelstvo. V cerkvi brezbrojne sekte. Knjiga Chillingworthova prišla 1637 za obrambo protestantstva. Hoker imel je še rešpekt pred koncilii, Ch. jih zaničuje. "Če je tudi kaka reč res, nihče ni zavezan, verjeti jo, če se ne ujema z jago pametjo.

"Vernunft, sagt er, giebt uns Wissenschaft, Glauben nur ein Fürwahrhalten, u. dies ist nur ein Theil des Wissens, daher niedriger als dasselbe. (2.302 str.) Drugi pisci 17. veka bili iste misli.

3. Lieferung. IX. v predgovoru in govoru o Buckletu potrja A. Ruge, da je verjel B v neumrlost duše in z nejevoljo jeho frivolne besede sprejel.

V opazki na str. 314. je, da je 1660. še večina omikanih Angležev v copernice 1688. pa več ne. Vendar so še 1712. obesili pet coprnic. Še le 1736. so se odpravile postave zoper coprnijo.

Verska skepsis spremenila se v politično, ki je odsekla kralju glavo. Važno je ime zmagovalcev "independenti", Kromvel djali, da se ne gleda, kaj kdo veruje, da le državi zvesto služi. Karl II. naj večji lump, preziral vero, zaničeval pope, postavljajl nevedne ali hudobne škofo. S tem koristil napredku, tudi z nemoralnostjo, ki je podkapala bebasto lojalnost. Ta vlada sjajna v postavodaji: popi zgube pravico, si sami nakladati davke, lordi zgube sredovekove privilegie, tudi pravo soditi v civilnih rečeh. Davke da ugibajo le poslanci naroda, postave se odpravile zoper svobodno štampo. Habeas corpus.

Kralj zgubi Vorkaufsrecht za dvorske potrebe. Zoper Jakoba se združili farji z disenterji in naredili punt, ali se skesali, ko se jim Jaka čne prilizovati. Večina neče priznati Viljema. Pod tem disenterji dobe pravo uživ. svoje vere - tolerancija. Cenzura se popolnoma odpravi, justicia zboljšša in denarni interesi čno silno uplivati (banka se utemelji 1694

cerkev mela v začetku 14. veka skor polovico vsega imetka, sčasoma zl. v 1. polovici 18. zgubi naj više držav. službe, njeni zbori nehajo ob enem. Veslej začne zoper njo strašno rovariti v ime disentrov - metod. anab. indep. proti koncu veka je njih že 1/4, zdaj blez 1/3. Škof Kumberland loči nauk o morali od teologie, tudi od politike jo čas odcepi: odpravi se testa. katoliki pri-puste etc.

Drugi napredki 18. veka. znanosti se popula-rizuju, nedeljske šole, čitalnice za delal-ce, posojilnice bukev, enciklopedie, la-hek, umeven slog, literarni časopisi. Novine, o Ani prvi dnevnik; 1738. so, pretresovaje politiko, že novine oblast do ljudstva si dobile tako, da se je pritožil nekdo v zboru zoper te vladajoče pisu-ne. 1772. začele so priobčevati debate zbora. Tudi sodnijški govori v njih ljudi soznanovali z jusom. 1769. prvi tabor, razjasnujoč ljudstvo o jeho pravi-cah. 1770 jih je bilo že vse polno.

Francozi. Rabelais prvi zopr farje, tudi papeža. 1588 Montagne zoper dogme, "vse verske mnenja so iz navade". Charron 1601 "o modrosti". Prvi sozi-dal moralnost brez teologie. "Človek ve-ruje, ker je v tej ali tej veri rodil se. vse trde, da so prave.

on zoper proselitstvo. Enrik 4. 3 krat prestopil. 1598. E. Nantes. Skep-sis je tudi tu naredila pot tolerantii. Duh tako silen v narodu že bil, da je držala se tolerancie i

jerobinja Ana in nje lahkoverni sin Luis 13. - 18 let Richelieu. "Čast države je večja reč ko vse drugo".

Vlada postala čisto posvetna. Škofi morali dati za drž. potrebe, uporne je R. odstavil in vzel dohodke. Več farjev obešenih z blagoslovi. To je bil sjajen izgled i za druge, ločiti teologio od politike. Vestfalski mir tudi takega duha. R. ova vlada pa je bila le znamenje duha časa, ne vzrok. Skepsa preiskave. Tolerancia le Hugenoti intolerantni, zato jim se vzame La Rochelle. Des Cartes prenes algebro na geometrio, težkal prvi zrak, razjasnil vzrok mavrice. v filosofii zavrgel je vse svoje znanje, vsako avtoriteto, podrl Aristotela. Edini faktor zanj je 1. pamet. v Boga verjame ta filosofia. Po priliki eno generacio zaostajali so v tem napredovanju Francozi za Angleži. Baco - Cartes. Šekspir - Racine, etc. R. 1642 umr.

Tudi Franci se dvigno = Angležem zdaj za svobodo v ratu fronde, ali z inakim uspehom. radi jerobštva (ki je v Francii rodilo i centralisacio.)

Jerobovanje. od 5 - 10. veka cerkev le vladala, nič davkov ni mela, nič vojaške službe. Le popi znali brati in so čuvali svojo vednost - legend in cerk. očakov. V 10. veku začela se razvijati fevdalnost, rodovinske imena. 11. veka postale vse visoke

službe dedovne. 12. veka grbi. 11. že vitežtvo, potreba je bilo biti plemič. za to reč. Iz vitezov izcimili se ordni, ki so združili brezženstvo popske z navadami plemskimi. To je znatno podpiralo Eigendünkel plemstva. Turniri začeli se v Francii, tu je i vitežtvo se naj bolj razvilo. Franci so narod gizdav, ki ceni vnanje znake: embleme, grbe, zvezde, križčke etc.

Anglia. Viljamovi dobitniki dobili so posest od krone, ostali so pod nje in postav oblastjo. Zoper kralja združili so se tedaj z ljudstvom. Konec 12. veka sta se jezika že mešala, od začetka 13. je angl. literatura. Tako dobila se M. carta, ki je glavne pravice ustanovila za vse svobodnjake, tudi za meščane, frajzase in posestnike svobodnih lenov Freilehnsbesitzer. Earl iz Leicestra je 1264. s pomočjo frajzasov, meščanov in svobod. najmnikov užugal zoper Enr. 3. in jih pozval 1. krat na zbor, kajti je bil zoper kralja sicer preslab. To je začetek dolnje hiše. riterstvo ni melo nikdar važnosti ko v Francii. Enrik 3. je moral celo siliti ljudi v viteze, kar je bilo drugej tako častno! Tako malo cenili so Angleži to flavzo. Za Eduarda 3. so rittersko ime začeli dobivati civilni možje, namreč sodniki. Vojske obeh rož so razdvojile in oslabile plemstvo. Okoli 1450 je Leibeigenschaft že skor zginila. O reformaciji je plemstvo potegnilo s farji, oba stanova živita le od

starih tradicij, zato je bilo to naravno. Liza je tedaj zavrgla to plemstvo pozivaje v svet možake nižega stanu ali novih idej. Že od starih časov so Angleži v samoupravi srenj navadili se na selfgovernment. To možko samostalnost prenesli so tudi v vero in politiko, zato so poprijeli reformacio in delali punte zoper absol. vlado.

Francija. leen - afterleen i.t.d. cela veriga sužnosti (v Anglii podleen ni bilo) od 14. stol. je krona začela moč dobivati, ali prosto ljudstvo ostalo je v prejnji sužnosti. Soseske imele sicer na papirji pravice, ali kaj koristi, če niso pravice tudi v navadi in krvi. etat generaux le senca reprezentacie. Jerobi bili so ljudstvu farji, plemiči, vlada. Plemiči bili so tako samostalni srednj. veka, da so kovali svoje novce in se smeli postaviti med sabo vojskovati, česar ni nikoli bilo v Anglii.

V Anglii punt zoper karla I. a za svobodo b za demokratio. Plemiči in farji bili s kraljem. Puntarski vodje bili pred čevljarji kotlarji, pivarjâ (tudi Kromvel) ali bilo je v njih dovolj smelosti in talenta, da so užugali. Na Francii bil tudi takrat punt za svobodo (fronde) ali ne za demokratio, vsi vodje visoki žlahtniki, ljudstvo pod jerobštvom vedno bilo, zato zdaj brez

samosvesti, gledalo le na plemiče, ti pa na kralja, kot izvir (!!)) vseh časti. Laž, da so plemiči ponosni, oni so le gizdavi, ne iščejo vrednosti v sebi, ampak v vunanjih čenčah: rojstvu, mnogih dedih, dekoracijah, dvorskih službah. Takrat (fronde) bili so hudi prepiri, ktere gospe smejo sedeti pri kraljici, kdo bo njo oblačil, kdo ~~peđajal~~ njega, kdo podajal obnus, kdo držal kralju umivalnico. Se ve da je moralo vse, kar se je delalo za svobodo, spodleteti, ker je vodila narod taka praznoglava sodrga.

Lui 14. združivši se s farji jel je strašno preganjati hugenote in 1685. odpravil ed.N. Brez nejevolje, in celo s hvaležnostjo nosili so Franci njegovo strahovito tiranstvo. Pod svojo oblast spravil je tudi literaturo, dajaje sjajno plačo pisateljem. To spridi vselej slovstvo, to zgubi pogumnost in svobodo po takem mecenatstvu, pisatelji postanejo servilni, duh preiskavanja zginе "denn die Literatur vertritt den Verstand, welcher progressistisch ist, die Regierung vertritt die Ordnung, u. die ist stationär. 5. Lieferung 167. stran. Nobena važna znajdba se ni zgodila za Ludv. 14. Paskal, Gasendi etc. so pisali, predno je še ta falot vladal. Ne v astronomii, ne v medicini, ne v naravoslovji, nikjer ni se storil noben napredek. Še matemat. orodje, ure, vse kar je bilo lepšega in tanjega, so tujci delali. Fabrikacia šla po rakovo. Pod jerobštvom širila se je tako nevednost, da so se sprejele znajdbe Nevtonove (o teži etc. v principia 1687.) še le 1732!! Cvetelo je le to, kar je služilo luxusu: podobe, palače etc.

Ali tudi v umetnosti ni bilo nič naslednikov po smrti onih slavnih pesnikov, dramatikov, godcev, zidarjev etc. ki so rodili se in odgojili še pred začetkom Ludv. vlade. 25 let pred jeho † je povsod strašna praznina in duš. puščava. Originalnost in mah fuč. Slikarji: Cl. Lorrain † 1682. Poussin 1665 † Arhitekt Mansart † 1666. Kipar Puget † 1694. Godbar Lulli † 1687 (začetnik franc. glasbe) in tako so umrli i drugi slavni umetniki dolgo pred njim. Tudi v literaturi se to vidi. Racine pisal Phaedro 1677. Athalio 1691. Molière misantropa 1666. Tartuffa 1667. Boileau naj bolje satire 1666. Zadnje basne La Fontainove 1678. Pascalove lettres provençales 1656, on pa † 1662. Corneille-tove velike tragedie prišle deloma pred rojstvom, deloma v detinstvu Ludvikovem. (Polyeucte brž ko ne jeho naj bolje delo 1640. Médée 1635. Cid 1636. Več let pred smrtjo ni imel kralj ne državnika ne generala spretnega. Vsa moč je v narodu pod jerobštvom usahnila. Obča miseria. 1710. ni mogla kraljica dobiti na posodo ne 500 frankov. Silna revščina povsod. Radi davkov prodajali so kmetje postelje in lonce. najemščina pala na polovico. Celó v Parizu nadlegovale so čede beračev popotnika.

Po L. smrti ljudstvo od radosti skor znorelo. Uztuk. Hinavci se vrgli v razuzdanost v bordele in igre. Ali pokazali so se i žlahtnejši mladeniči, ki so razumeli svobodo drugače, više in so združili svoj = francozki duh z angležkim, kajti je bila prava svoboda le v Anglii. Za Ludvika imeli so Franci Angleže za strašne divjake, angležki ni znal skor nihče. Celó Boileau ni vedel, da imajo Angli velike pesnike. Prave, da so zvedeli za Miltonov raj (1667) še le po kraljevi smrti (1715.) Zdaj pa so v 2 generacijah do revolucije vsi slavni Franci ali angležki znali ali popotovali po Anglii

ali pa oboje, n.pr. Buffon, Condamine, Helvetius, Iussieu, Lafayette, Montesquieu, Maupertuis, Mirabeau, Roland in žena Rousseau, Voltaire. Zlasti ta je pridobil si v angl. literaturi one ideje, ktere je širil pozneje domá (n.pr. zisteme Nevtonovo in Lockovo). Locke je tudi Rusoa v pedagogio napotil. Volt. je i Šekspira prvi študiral med Franci in jih z njim seznanil. Tudi Diderot je bral in koristil se z angl. literaturo. Ti veliki Francozi hvalili so silno Angleže. Baco in Newton prestavila se na franc. jezik. Že pred polovico 18. veka so se angl. tudi ženske že učile, zapustivši laščino. 60 let po Deskartovi + ni imela Francija ne enega moža, ki bi si bil upal svobodno misliti.

Za Ludvika 15. strašno zatirano preiskovanje. Voltaire krivo zatožen, da je spisal zabavlico zoper Lui 14. vržen v bastilo za celo leto. Žizn Karla 12. prepovedana. V hiši vojvoda Sully-ta razžalil ga vitez Rohan, in ga dal potem mesto satisfakcie na cesti pretepsti in vreči na pol leta v bastilo. Sully se ni nič zmenil za gosta. Filozof. pisma je rabelj sožgal. V. so zaprli. Prepovedali tudi jego Nevtonove iznajdbe znanstvene. Tudi enciklopedio prepovedali. Buffon moral je radi farjev preklicati svoje geolog. resnice, Helvetius pa svojo razprafo o duhu. Rousseau izgnan in dela jego očitno sežgane. tako še mnoge druge. Pisatelji skoraj vsi kaznovani. Marmontel vržen v bastilo, ker ni htel izdati prijatelja, ki je napisal satiro na nekega plemiča (ali je ne dal natisniti.) Tudi Diderot prišel v ječo, ker je trdil, da imajo slepi ljudje nekoliko drugačne idée od vi-

dijočih.

1764 razglasila vlada dekret, ki prepoveduje vsako delo o vprašanjih vladanja. 1767 postavljena smrtna kazen za knjige, ki draže javni duh, in ravno to zoper tiste, ki napadajo vero ali govore o finančnih rečeh !!! 1780 je generaladvokat celo predložil, da odpravi vlada vse knjigarje in da naj vse bukve natiskuje v svoji tiskarnici!

Skor 40 let so franc. pisatelji širili le skepticizem, napadaje krščanstvo, mesto da se poganjajo ob enem tudi za polit. svobodo. Cerkev je bila slabēja od vlade, po te oblastjo kljubovala je celo Rimu. Francozi so občudovali strašno svoje kraljestvo in kralje, vot zakaj se preiskavanje ni obrnilo naj pred proti njim. Farje 18. veka nevedni in razuzdani, zato njih jarem še huji zdel se. Za Luisa 14. pa še pošteni in mnogi tudi zmožni. (Bossuet, Fénelon, Bourdaloue etc.) Unglücklicherweise begingen sie (francozki pisatelji) gleich im Anfange einen grossen Fehler. Bei ihrem Angriffe auf die Geistlichkeit verloren sie ihre Achtung für die Religion. Bei ihrem Entschluss, die geistliche Gewalt zu schwächen, versuchten sie die Grundlagen des Christenthums zu untergraben. Dies ist aufs Tiefste zu bedauern, sowohl um ihretwillen als um die endlichen Folgen in Frankreich (5. Lief. 2 zv. strani 229. in 230)

..... so sieht man in unserm Vaterlande die Wahrheiten der Religion selten von andern, als oberflächlichen Denkern angegriffen (tudi na strani 230. 5. Lief. 2. zv.)

Farštvo lahko deloma odpravimo, aber wir werden, wir dürfen an jene grossen religiösen Wahrheiten, ... die Hand nicht legen, Wahrheiten, welche die Seele des Menschen trösten, ihn über die Gefühle des Tags erheben, und ihn mit jenen erhabenen Trieben erfüllen, welche ihm seine eigene Unsterblichkeit offenbaren und so für ihn das Maass und die Bedeutung eines künftigen Lebens sind (stran 231. 5. Lief. 230.)
Pisatelji identificirali so cerkev in vero, farje in krščanstvo.

Skepsis prišla je tudi v historiografio. 1604. je spisal De Thou svoje slavno delo (hist. univ.) koje vsi kritiki priznavajo za prvo veliko zgodov. delo v franc. liter. Ob enem je veliki Sully gradivo nabiral za zgodov. delo. Oba sta bila ministra Enrika 4. 1621. je priobčil Scipio Dupleix zgodovino francoz., v kateri je naznanil prvi na tanko izvire. 1599. priobčil je La Popelinière historio historij, v kateri skeptiški kritizira historike. Za njim še več drugih kritikov zgodovinskih. Ali vse je prekosil Mézeray s francoz. zgodovino (1. zvezek 1643. zadnji 1651.) v kateri poteguje raje z ljudstvom ko s kralji in popisuje to, kar se ljudstva tiče, navade, davke, teže etc.

Za Luisa 14. nič historikov. Kralj slabo odgojen. Fénelonov Telemah prišel 1699. Kralj mnel, da graja vlado za pokrivalom poezie. Z dvora za to prepoden. Fenelon bil svet in nadškoř. Luis je ponujal in dal plačo, da se piše v jeho slavo. Racine in Boileau denar vzela ali nista htela pisati lažne hvale. Bossuet v svoji historii strašno lahkoveren, vendar se čudilo vse temu delu. Konec petega snopiča.

Po služebni statistiki bili v Russii na začetku 1869. 393 Buch= 327 Steindruckereien. 413 Buchhandlungen 221 javnih bibliotek.

Vodja cesarsk. statistič. buroa v Parizu je preračunal, da se podvoji narod:

V Norvegii čez 41 let, v Rusii 48.

Prusii 51, Anglii 53, Španskem

73, Belgii 77, Italii 84, Grškem

86, Švajca v 114, Bavarskem 109

v Francii 165, v Avstrii 217 !

Srednja starost žizni je v Francii

36 1/12, Anglii 29 1/12, Prusii 26 1/2

Avstrii 24 1/2, Rusii le 19 1/2 (?)

Bunjakovsky 30.87 za možke

Na 100 mrtvih rodi se v Bukovini

149, Dalmaciji 142, Češkem 136, Mo-

ravii 126, v Gorici in primorji 121

Ogrskem 118, Galiciji 114, v d. Avstrii

112, Tirol 111, Štajarskem 111.

Koroškem, Kranjskem 11⁰, gornji Avstrii 106, v granici 104, v Slav. in Hrovattii 101, v Salzburgu 99. Tako piše g. dr. **Glatier** javkaje, da kulturonosni nem. živelj se bolj ne množi, v N.Fr.Presse. No. 1662 l. 1869.

--- NB Pičer (na začetku 1869) 77 tiskarnic, 93 litografij, 85 prodalnic bukev. Moskva 57 tisk 82 ~~X~~ litog. 90 prodaj. in 16 javnih bibliotek, Pičer le 14. Riga teh reči 8, 13, 12 in 8 bibl. Gubernia tverska ima 25 bralnih bibliotek, tiskarnic le 6. Orenburg ima 1 prodaj. bukev, Krč-Jenikale in iztoč. sibir. primorje le po eno tiskarnico.

Prva dalmatinsko - hrvatsko - slavon-
ska izložba 1864.

Ob Savi gre črta 9⁰ sred. let. topline
V Zagrebu je 9.30⁰, v srpnju naj-
viša 26⁰, naj niža v sečnju -6⁰.
Isohycta (črta iste množine dažda)
od 40 - 45'' gre Rekom, Dubrovnikom,
Kotorom in nazaj Karlovcem k Celju
(stran 15. izložba) Letna množina
dažda je v Zagrebu 24.98 ''
Snežnih dni v Zagrebu 38 (str. 15.)
V trojedni je 929 - 979 bab na 1000
moških (stran 20.) ali v Hrvatskoj i

Slavonii na l. dedcev 1015 bab po popisu 1857. V ličkem polku pa 1864. bilo na l. dedcev 894 bab. Sploh v Hrvatski, Krajini in Dalmaciji prevaguje možki spol. "U Zadru kao što i u Zagrebu prema- huje ženski spol: na l. dedcev 1073 bab" stran 21. - V hrvatii in Slavonii sploh ena vas na 299 duš, na vsako vas (mesto) popreko 39 hiš, na vsa- ko hišo 8 duš. V Krajini na 470 duš eno mesto (vas), na vsako vas 24.2 hiši, na hišo po 10.2 duši (str. 22.) Trojedna spada med one zemlje v Av- strii, ki štejejo razmerno naj več ven- čanih. Na koncu l. 1857. bilo je venčanih v Hrvatii in Slavonii 40.3%. Na 10. duš je v Hrvatskoj in Slavonii 454 poro- dov, na l. novorojenih možkih je 905 deklic. izmed novorojenih je 5% neza- konskih. V granici je le l. 12% ne- zakonskih (25. 26. str. ona do % neza- konskih). - Broj ljudi v letu blez prirasao, če so data resnične, od 1857. vsako leto za 9.500 duš (ali 1.1%) To je na strani 26. V Dalmaciji narastel narod od 1817. (298.) do 1861. na 437. duš, ergo v 44 letih priraslo za 140.088 glav, vsako leto popreko za 3.183 duš ali 1.06% (to je na strani 27.)

V Hrovatii in Slavonii rodi na enem jutru koruza na slabi zemlji 15 vaganov, na srednji 25, na dobri 40 vaganov zimske pšenice na s. 12, sr. 20, d. 28, zimske rži 15 - 25 - 35. ječma 18 - 28 - 38. Zobi 12 - 24 - 36 (Prvi broj pomenja slabo, 2. srednjo, 3. dobro zemljo.) To je na strani 30. - U Hrvatskoj i Slavonii rodi na jednoj rali odsjekom 30 vedarah, iznimice takodjer 50, 80 i 100. (stran 32.) Naj bolje grozdje je Kraljevina okolo Zagreba. - Vedro vina prodaja se popreko po 5 goldinarjev. (To na strani 33.)

Rude željeznjaka v kotaru Modruš-potoku spadaju Fr. vitezu od Fridave v terciarnoj tvorbi - izvrstne - željeznjaka dobilo se leta 1858 čez 55. 1862. čez 18. l. 1863. blizo 7. centov (cent po 20. o novč.) kar se navadno v Kranjski Gradac v tamošnjju talionicu izvažā (To na strani 42.) Tudi sirovo železo, ki se koplje v Petrovi gori I. banske regimente je kaj čisto in izvrstno in se prodaja za ljevaonice v Store (Stran 42.)

pepelika = potašelj.

Broj bačvara u Hrvat. i Slavonii 1862.
 bil 319, u Krajini 140, Dalmaciji 689
 bravara u Hrvatskoj samoj 152 ! v
 Dalmaciji nič. (Stran 59.)

Škof I. Mikulić (1688. - 1694)
 kupil je od porodice rajnega baro-
 na Valvasora jago mnogobrojno
 in znamenitu biblioteku. Uz stol-
 nu crkvu kaptolsku bijaše od pam-
 tivieka knjižnica (stran 101.)

Odlomci iz državnoga prava hrvatskoga
 Rački

Južni in iztočni del Kranjske da je spa-
 dal na državo hrvaško. "Ovdje daka-
 ko dobro razlučavamo političke
 granice zemlje Hrvatske od ethno-
 graphičnih. Glede poslednjih scie-
 nimo, da u panonskoj Hrvatskoj
 dublje nô sada na iztok stica-
 še se živolj slovenski s hrvat-
 skim." (Stran 9.)

da se okoli Metlike na hrvaški
 meji zove "Beli Horvati" (str. 10)
 Einhard prijan Karla Vel. zove velk. župana
 hrabrega Ljudevita "dux in rector Pa-
 noniae inferioris". Iz Siska utekl v
 Srbio, od tod pa v Dalmacio k Ljutomis-
 lu, stricu Borne, vel. župana
 hrvatskoga (str. 14.)

Dualizem med panonsko in dalmatinsko Hrvatijo obstojal je še konec 9. veka. 884. vladal je med Savo in Dravo knez Braclav saj do Kope (str. 30.)

Ko dobi Peter Krešimir dalmacio spet, z otoki in morjem vred, doda se naslov nov staremu: rex Chroacie atque Dalmacie etc. (stran 89.)

"Imenu Slavonije u kraljevskom naslovu neima nigdje traga" (u opazki na 90. strani)

Jornandes de reb. Goth. c. V. o Slavenih piše: hi paludes, sylvasque pro civitatibus habent. Nemci so pa na kamnih vrhah dvigali si gradove.

Med trdnjavami Ljudevita bil je Sisek naj glavnija. Einhard annal. ad a. 819. Omnia sua castellis inclusit"

Ob zadnjih kontraktih 1869. v febr. bilo je 97 grajščin na prodaj, 59 pa res prodanih, 24 pod cenitv. vrednostjo. V Ovrnču šla je desetina po 91 kopejk, ergo 1/2 rali naj bolje pšenič. zemlje še ne 1 gold av. vrd. Naj huje bilo v Podolji, kjer so prodali 3913 desetini za manj ko 40 rublov. - Od svršetka 1. 1867. v Kyjevu prodanih 105 grajščin s 164 pristavami - 1868. šlo je vsega skupaj blizo 150. desetini za nekaj manj kot 4 milijone rublov, letos pa spet že čez 51. desetini za 710. rublov.

Deutschland von Dr. Hermann Adalbert
Daniel. Leipzig 1864.

Dorf v rodu je *τὺρβη*, turba = shod, ob-isk. To pomeni še zdaj v Švajci in Švab-ski (Jer. Gotthilf: So war ich über 5 Jahre alt geworden, als wir ein mahl an einem Sonntage Dorf bekamen.)

Daniel str. 80 v opazki.

v Kampe 3 so zemljo delili Germani, vsak je dobil iz vseh 3 zemlje, ergo dobre srednje in slabe (str. 79.)

v Bavarii je mnogo posameznih posesti in napisom, sev. Nemcu tujim: Einöde N.N. (str. 80)

Eck = ein schmaler Bergvorsprung, der thalauf und ab weithin sichtbar ist (88.)

Stein staro ime für Felsberg in Bergspitze, zlasti če je utrjena 88.

Berg (hängt mit sich bergen, schützen zusammen) 88.

Ach je fliessendes Wasser übersaugt.

Temu v rodu je Au (Fläche am Wasser) (wasserumflossener, feuchter Grund oder Insel) 89. str.

Wörth, Würd = Erhöhung über dem

Wasser; Werth, werder, werda

= Flussinsel (89.) Grün = Wiese

u. Wald zl. im Voigtlande Hug =

Wald, Hart = Wald (89.) Holz detto

Burg zuerst jede schützende, burgende Stelle = arx od arcere; 89. Hausen, ursprünglich hûsir, nominat. plur. od Haus 89. Weil, Weiler = poznolatinska villare 90.

??
 Münster pravi, da so prvokrat v Nemčii videli cigane 1417 "ein ungeschaffen, schwartz, wüst ond vn^vflethig Volck", ki rad krade, zl. babe, njih grof in vitezi so lepo oblečeni in jih zelo spoštuj^vo. Imajo pisma in pečat od c Žige in drug knezov, da smejo iti svobodno po deželi in mestih. "Sie geben auch für, dass jene zu Buss aufgelegt sey, also vmbher zu ziehen in Bilgerweiss" naj pred da so prišli iz malega Egipta Ali so to basne. Oni so klateži brez domovine, žive ko psi, hrane se s tatvino brez vere (ist kein Religion bey jene, ob sie schon jhre Kinder vnder den Christen lassen tauffen. - - Sie nemmen auch an Mann und Weyb in allen Ländern, die sich zu jhnen begeren zu schlahen. Znajo mnogo jezikov, kmetom zl. nadležni; o delu jim krado po hišah. Njih stare babe pa se pečajo z vedeževanjem, med tem delom pa pazečim i žepe praznijo.
 ?

Münster bral je neko pismo njih, v kem je bilo, da so njih spredniki v malem Egiptu odpali od krščanstva za nekaj let; zopet se spreobrnši, dobili so za pokoro, da oni ali nekateri njih morajo 4 leta v revščini okrog popotovati in pokoro delati. Ta list dobili so neki od cara Žige v Lindani. Tedaj je čas že davna stekel. Ko jim je to očital odgovoriše mu, da jim je pot zaprt in se ne mogo več vrniti v domovino. In ko jim je očital da mesto pokore ongavijo se z babami in ljudem kradó etc. odgovoriše, da nimajo sicer nobenega dela. str. 78.

Nördlich von der Queich erhebt sich die Haardt (330 str.)
Das Hochland ist zum grösstem Theile mit Wäldern bedeckt,
"die pfälzische Holzkammer"

Harz v rodu reči Hardt-Wald; hercynska šuma ima isti koren. Za Harz je tudi ohranila se še forma Hart, n.pr. v delitvi med sinovi Enrika Leva:— usque ad montem, qui dicitur Hart et totus mons Hart suus est. Nahaja se i adjektiv "harticus". z mesto t so prinesli jugonemški rudarji, kot pravi Knortz gl. Daniel Nemčia str. 397.

Hârt nannte der Deutsche jeden rauhen Holz- und Waldstrich. (stran 41. Daniel Deutschland. NB. gl.st.65 tega portmonea - Handarbeiten sind dessen, der aus vollfreier Familie stammt, unwürdig (pri starih Nemcih (Daniel s. 45.) S. Frank in Münster: Weiter ist das Teütsch Volk ... ein zeerlich ratlich volck, das ... allzeit mer verthun will dann er hat.. derhalb es an Gold und Gelt gemeynklich mit ein habhaft stattlich volck ist wie die Walhen, Türken etc. Darzu saufft es vnchristenlich zu, wein, bÿer, vnd was es hat, spilt brafsst ... ein rachgirrig, anhebig unleidentlich volck .. das yhm kein gewliches zu viel ist,.. das sy wol neben dem türken bleiben. Es ist auch kein volck, darbey die gotsbelesterung yres Gots so gemeyn ist, vom Kind an biss auff den alten als bey den Teütschen. (Daniel 47. str.) - Die Fürsten und Edlen hangen an gemeiniglich dem jagen, aber den andern verbieten sie zu ha fahen Hirtzen, Rehe, Hinnen und Hasen; bei Verlierung der Augen, ja an etlichen Örtern ist es verboten bey Kopff abhauen... Rauben, wann sie noht angeht scherren sich yhren ein theil nicht (sc. ple-miči) Meščane hvali "Set ein yeder gern ein pfaffen, vnd gedunckt der halb sein gantz geschlecht selig. (t.j. v mestih) Germania gibt seer vil armes volcks u. bettler, das meer auss vnmässigt dan von natur u. armut und Kranckht gefallen ist, mnogi vse požro kar imajo brez brige za bodočnost (to slovensko je že na 49. strani.- Kmetje "führen gar ein schlecht u. nidertrechtig Leben... Ihre Heuser sind schlechte Häuser von

Predivstvo od Riharda Dolenca. Novice 26. list 1869.

Vsa Avstria 9. 90. centov omikane lanine, cent po pr. po 25 gold. ergo za 24 $\frac{3}{4}$ miljon. Konopnine mikane pa 1 miljon 580. centov po 18 gold. ergo 28 $\frac{1}{2}$ milj. Do 2 miljona centov obojega semena po 4 gold. ergo vsega ~~davka~~ dohodka 61 miljon. 190. gold. Kranjska prideluje 140. centov lanine 8. centov pa konopnine; semena do 17. centov. "Celo predivstvo se mora razdeliti na dva dela, tako, da kmetovalec izvrstni lan in konoplje pri-
deluje, - predivo iz lanu in konopelj pa izdelujejo drugi obrtniki" v Novicah tudi v 24. listu 1869, da je Janez Povše, kmet v Podborštu, posebno dober svilar. Lani imel je 70 funtov kokonov, ki so mu jih lani po 4 in 6 gold. plačevali. Letos (1869.) ima jih že do 150 funtov, rumene vrste, še lepših ko lani. Vsi so zdravi in dobro glajštani. Po domače Županček ~~ma~~ ime mu.

Koth u. Holtz gemacht, auff das Erdtrich gesetzt und mit Strow gedeckt.... haben keine oder gar wenig Hand wercks-leut bey ihnen sitzen. (49. st. D.) Po 30 letni vojski, pravi Gförer "sind die deutschen ein Volk von Bedienten geworden. Pesnik Logau ta čas: Deutschland ist jetzt worden ein Gemach - drinnen Laster, Schand und Schmach. Franck: seind die Schwaben so ein unkeusch volck, das es selten

zu-recht-ein

zu rechtem mannbarem alter kumgt,
und bey andern völkern ein sprüchwort
draus worden ist. Schwabenland gibt
huren gnug, Franckenland rauber vnd
bettler gnug... Beyer dieb, Schwitzer-
land hencker, Sachsen sauffer, der kein-
frässig, Friesenland vnd die Westua-
len trewloss oder meynedig.

Das sauffen hat diss volck mit al-
len Teütschen gemeyn (namreč Švabi)

(Daniel 65.) Franck o Bavarcih:

Es ist auch nit seer ein häoflich volck,
sunder grober sitten u. sprach. Zwey
laster werden disem volck vor anderen
Nationen als angeboren zugeschriben,
dass es karg vnd unwillig gegen den Ge-
sten, grappisch vnd nachgriffig gegen
ander leütt gutt sey.... Luther v
Tischreden: "Sachsen ist gar unfreund-
lich und unhöflich". Na nekem drugem
kraji pravi, da reče kmet človeku, ki pro-
si za nocleg: "Leve Gast, dat Wif is
nich to Huse".

NB. gl. str. 63. te zapisne knjižice. Daniel na
strani 304. ima: Spessart in spodaj v opom-
bi 1.) Spechtswald; im Nibelungenlied
Spehteshart. - str. 323: Seb. Münster ima tudi "Spesshart"
to Daniel v opombi

o besedi "Hardt" pogl. na sledečo stran!
O Spessartu na dalje: Herrscht Übervölkerung
In den elenden Häusern, die nicht einmal
Schornsteine haben, sondern wie bei halb-
wilden Völkern den Rauch zum Dache hin-
aus lassen, wohnen durchschnittlich 7 bis
9 Menschen..... dafür sind dann aber auch
diese überfüllten, ungesunden Häuser..
... die steten Heerde langsamen Siech-
thums u. schnell hinraffender Seuchen. Ali
ljudje si nečejo pomagati, zmatraje te

nadloge za potrebne in prirojene. Ljudje v bolezni dajo za maše, ne kličejo zdravnika. Tu so 17. veka besnile kuge, zdaj pa so pravi sedež tistih tifusov, ki so prav blizu tifusu lakote. (str. 305. in 306.) -

V Schwarzwaldu je gora Rosseck, pod katero izvira Brege (začetek Donave) Rosseck visok je 3.540'. Daniel D: 324. str.

Poleg F.V.Hoffmanna zove narod švabsko juro med Münsingen-om in Feldstettenom Hardt. (v opombi Dan. st. 210)

Pl. Š. petrski ongavi z vsakim, ki mu prinese za mašo 1 f. da mu ne more ven dati, da nima, da je znano, kako je on pobožen, kaj mu bo žal še za tiste kraje., ki mu gredo iz goldinarčka etc. Vselej, kedar se pogovarja o takih rečeh, praša kažoč s prsti znak štvenja, ali bo kaj tega, ali bo kaj? etc. Ogulinu rodil se sin precej po poroki. Plovanu poslal je, da bo mir, 5 f. in gospod pravijo na to, sladko se smeje: No, no, bog daj, da bi prišlo kaj več takih pankrtčkov etc. Drugi popi so jezni o takih prilikah. Ali sinovlja gospodari pa strašno z njim, vendar menda ni res, da se je spečal z njo, gotovo pa je, da jo je žagal kaplan Kresé in sedanji kaplan, govore, štefnja tudi nekaj okoli nje. Ta pop če prejme kaj becov od fanta, oprostí ga izpraševanja.

Zven (zvin) cvetka, ki raste ob Krki modro - rdečkasta, koren se dene križema na zvinjeno nogo, pa je kmali dobro ali bog varuj, da predlgo ostane na nji, kajti je premočan. To je pravil kmet na brodu pri Drami.

V Šent Jerneji hlapec ni poznal troben-
 tic, drugej ne pezdca in celo marjetic ne,
 v Češki vasi fant ni vedel, kak tič je
 štigelc, Jermanica v Ločnem, doma na
 Toplici, prašala je deklo: Kteri tiči da tako
 žvrgole vsako jutro po drevji, kako se jim
 neki pravi. Dekla reče, nič v čudu: Menda
 so vrabiči. Dekla v Kandii ne psu doma za ime
 vedela. Deklico je pri Jermanu
 ujela kača - roka jame ji otekati pa
 se napoti h konjedercu, da to zago-
 vori. On to stori ali pravi puncu,
 da mora ostati čez noč pri njem,
 drugače da zagovor ne bo pomagal to-
 liko. Tudi logar Tropinec mi je sam
 pobahal se, da zna z božjo pomočjo
 zagovoriti kačji pik. Jerman iz Loč-
 ne pogovarja se mnogokrat s svojimi
 prijatelji o coprnicah, ki lete na
 Klek. Žena njegova je rekla: Bog sam
 ve, kje je ta Klek, tudi za coprnice ne
 vem, ali so ali niso. Skoraj da bi
 rekla da jih ni, ali ka'li. Coprnice v
 teh krajih po Jermanovem sporočilu ne
 sede na metlah, ko lete na Klek, am-
 pak jim zadostuje čarobna mast,
 s katero se namažejo.

G. Švinger, da pomaga zoper zlatenico
 pijača, pita iz voščenege kozarca
 (Š. Jernejska fara)

D. Bučar. Ljudje ga prašajo, kaj misli, ali
 so zares bolni ali jim je le nare-
 jeno. Lekci so različni po tem. Mož, ki se
 je izneveril ženi, dobil je piko na spolni
 ud, nič nevarno, ali je bil prepričan, da ga
 je bog za greh kaznil in da se ne bo kmali o-
 zdravil. Blage da so otročje bolezni, mr-
 zlična kraja sta le Zalag in Češka vas.

Žužemberčani pravili mi v Ločnem: da je ondi rakov več, kot pri N. mestu, po 16 palcev da so naj večji, ali naj več jih je okoli 10 palc. Slapovje da jim posebno ugaja, tu so lepo rumeni. Imeli so ribštvo v najemu čez 30 let, mnogo rakov poslali so tje v Dalmacijo in drugamo. Sploh so se kaj zelo ponašali s svomi kršk. raki in kako slastno da so jih pripravljali, ko so prišli jest jih gg. uradniki in g. župan in tisti bogati mlinar, ki vedo, da ga gotovo poznam etc. Nahajajo se ondi i vele postrvi, da so jih prodajali po 8 grošev. Pošiljali so jih tje do Save za zdravilo, kajti od njih ni boljšega leka za vodenico, rumeno in črno zlatenico. Riba se živa dene na goli trebuh. Potegši bolezen vase počí, smrad od nje je tak, da ni hujega. Celo jedi smrde radi tega takemu bolniku. Ozdravil se je s postrvjo i nek ptujec - Hočevanar - ki je bil "fest" kakor so "pe-omtarji". Bil je prišel nalašč zato v Žužemberk. Kolikor večja je riba, toliko več pomaga.

V Šentjerneji: velki koren (z debelim perjem, raste malo kje) rumeno svetoča ali ne divja ruti-ca in kren se namaka 48 ur v belem vinu, zamašeno, da zrak ne pride noter in djano pod zemljo - pa se pi-je, kedar je človek žejen in to pomaga naj bolj zopr suho bolezen.

Shod v Mačkovcu. Šivar pravil, da so pred šivarji merili ne z nitjo ampak z lesenim težkim možem; bog sreča šivarja: Kaj neseš? težko je. Šivar ponižen in zato mu bog to leseno breme odvzel. Sreča čevljarja. ta reče: o kaj bo težko, kar nesem in zato imajo č-i še zdaj leseno, težko mero. - Jezni Bavš htel se umoriti sam, prosi soseda dati mu nož: on neimajoč ga poda mu pibeč. Bavš: norec, kaj ne vidiš da sem jezen, da bi se umoril, če mi daš orožje. Prismodo prašajo: Kje maš konje in voz? On: O jez sem večji gospod - jaham: kaza- je noge) glejte konja, (kazaje kruh) glejte tu imam oves - napajam pa sam. Nore ljudi i Dolenci zasmehujo kot Gorenci. Za tobak dali mu na rit, babe ga nagovorile, da poljubi mrliča na odru in med tem so ga bodle z iglami! tudi sicer boli so ga iglami. Bivši na Laškem vojak, tu doma rekel: kaj molite lés (t.j. svetnikov kipe) pravite, da imate v Š. Petru kosti sv. Petra - jaz pa vem, da s. Peter leži cel v Rimu, tudi s. Antona kosti pravijo, da imajo sim ter tje, jez pa sem videl ga celega v Padui. Šivar rekl na to: mi ne molimo lesa, ampak častimo tistega, kogar pomeni: saj tudi lesenega Kristusa na križi ne molimo, ampak le boga, čigar podobo nam na križu kaže.

Shod v Š. Petru. V cerkvi bo lep velki oltar, s. Peter že dodelan. V zidu sramoten nemšk napis nekega "pfarrvicarja". Lepa sta dva železna spominka Šweigerjeve rodovine, lepo je videti žalno vrbo na grobu nekega uda g. Pacetove rodovine. Napisi nad grobi te gospode so vsi nemški.

Prav čeden je ograjeni, z cvetkami obsajeni grob in spominek 19 letne pokojnice Alojzije Junčeve s slovenskim napisom. Okoli grobja so hiše, prav glásna Junčeva krčma, v katero čez zid žejni pobožniki skačejo. Bravina bila je kakor v N. mestu po 18 soldov.

Mačkovski kmet Blažič o Novomeščanih jezno pravil, da s kmetom še govoriti nečejo. Vse drugače prijazni da so Ljubljanci: tu so mu imenitni gospodje v kosarni in špitalu vse lepo razlagali in se prav prijazno z njim menili. Tudi jez da moram biti dobr človek, je djal, ker se tako rad s kmeti pomenkovam. Sinu jego - firerji pri lovcih bila odbita na Laškem noga, zdaj dobiva 50 g. (16 soldov na dan) le 5 let bil je vojak in se naučil dobro nemški in laški. Jego brat pa ne ume nič tega, če prav bil je 9 let vojak. Benečijo, pravil je, so naši sami prodali, zmogši Lahe v boji da jih je palo en dan 70., pri 19. batalj. lovcev ostalo je le 10 in še ti bili so ranjeni. - Taki pogovori se slišijo tudi sicer še po Dolenskem.

G. Švinger na Gorjancih pri s. Miklavu:
 Arnica montana - angelica kosmata, polži radi na perji - Gentiana cruciata - po košenicah raste neka zel z rdečim in rumenim cvetjem in perjem kot pušpan - atropa bella dona. - Za Prežekom na Kobilah raste divji rožmarin in turške lilie in nageljni lepši od dolnjih, so kakor odgojeni. Tudi volčji jezik. - Orhidee da so najlepše od Brsnic proti Gorjanskemu hribu.

Poljanski plován Skubec, da ljudje krog Toplic nimajo sušice, prekuhavši se po več ur v kopeki odganjajo si prehlad. Voda pomaga zopr vsako otekline, ture etc. izleče vso bol tako, da se še krasta ne napravi, ampak se potegne čez bivšo oteko bela kožica. Njemu je pomagalo zopr unete rebra in otek nog.

Janez Šuštar Tomič iz Lok pri Zalogu si je pozidal kaj izvrstno vse poslopja po svoji glavi. Pod streho se gre v vse shrambe in stavbe, tudi k kozovcū in pčelnjaku. V štali naredil je tlak, kida se vsaki dan vse je kaj snažno in naredno. Iz vsega se vidi, kako zdatno mu napreduje gospodarstvo. NB Hic clarus agricola obiskandus est.

Ogenj v Drami. R. rekl hlapcem na travniku naj gredo gasit - nihče ni hotel, eden: E kaj bi se trudil tam, saj imam že tu dosti dela. Drugi: No zdaj ima pa toliko kakor jez (t.j. nič, namreč tisti ki je pogorel)

Janez Jagrček prosil R. za šestico, da si kupi vina - ponos se sploh pogreša med Dolenci.

Letos (1869.) pšenica kranjska težka 46 ~~h~~, banaška le 42 (mernik) To mi pravil mlinar orehoviški.

Rudež imel letos 73 voz sena, en voz dal dram. pogorelcu.

V Reki Radli (Raduli) je obilno rakov, ki se na daleč prodajajo (veči po 10 sold.)

Adolf Jelovšek ima vso zemljo okoli grada, ga zelo hvale kot ekonoma, on sam se ima za velik. praktika, Rudeža pa za teoretika. Adolf vstaja ob 2. ob desetih pa hodi zopet spat!

Čenča Bruno "Redacteur von Froschdorff".

Gene prodal očetu kobilu za 7 goldin. Zato mu ni hotel dati gospodarstva. Zapili so teh 7 g. pri Rormanu. Si fabula vera (izvir je Čenča Bruno)

17. julia zjutraj napil se Rudežev Mirko prvikrat z ostanki vina od prejnega večera.

zaliv Tük = Karagan, pod brdom polotoka. čisto varen, dobro dno in zdenci. Že za Petra zdal je tu Bekovič tvrjo. Zdaj zopet nanj pozor. 15 milj na severu od Tüka so otoki morskih psov:

Kululy, Svjatoj, Morskoj in Podgornj. Tod v tem kotu Kasp. morja je naj bolje ribštvo cele Rusije. Volgadelta ma krona. od bogatega Kultuka do izliva Urala spada breg ural Kozakom. Emba je za vsakega proti prav malu davka. I lov na morske pse je svoboden za mal davek.

V zalivu in rekah dobe se i beluge, stori, sevrjuge, lososi, strljadi, krapci etc. 1841. ubili so 37 morskih psov, pred do in še čez 100.000. Ruska kupčija v srednjo Azio gre edino le na Tük. 30 dni je do Kive.

Shod v Prečni. Deklica klela in dečko, če prav v njo zaljubljen, ni je htel vzeti za to. - Žensko bolela glava v cerkvi, zato šla je pit in vot odleglo jej je precej. - Tudi tu se je kazal obzir na gosposke ljudi.

Brunček čenčal v Bršlinu, da ga je upijanił Rudež in za to da je skoraj izgoreł. Resnica: prišel je pijan k Rudežu in mu zažgal skoraj grad pustivši svečo gošeti sred papirja, ko je zaspal.

V Prečni mora teči na shodu kri vsako leto, bilo to i letos: Cesar in mesar Martin Potočar zbila se do krvi. Petrič nabunkal je babo, jezečo se na neko mojškro, ktero bil vzel ta dan s seboj v zidanico. Petrič je rekel, da se tepo ljudje le v vinu brez kakega vzroka, upijanijo pa se kaj lahko zato, ker pijo že zjutraj, mnogokrat že na tešče in ker pijoč melokedaj kaj prigrizajo.

Žurnal rusk. ministerija notr. del:

Med Uralom in Volgo plodna stepa. Zemlja se globoko izorje pa da do 20 zrn lépe kubanke pšenice če se vedno na istem kraji seje, pa le 3. in 4. leto po 6-8 zrn. Štible dorasto seženj visoko. Seje se močno i zlato proso, ki daje do 200 zrn. Ne gnoji se nič. 8 - 10 let se zrmlja po porabi pušča na miru in se nova orje. Orenburg se je močno dvignol za uprave Vasilija Perovskega in zelo olepšal. Veličanske stavbe, palače, fontane, mnoge prekrasne pribatne hiše ma zdaj. Žlahtni klub tako divno zidan, da bi zalšal vsako residencio. Okolo parade-trga same krasne stavbe, na njem pa obelisk in fontan. Jako zanimiv je pred vrati baškirski karavanserej v arab. gotskem štilu. plan naredil je slavni Brülów. Iz sredine kipi tenek, 119' visok minaret, zunaj obložen je ves z belimi kahljami. I mošea prekrasna, ukusno prosta, oktogon, stene so marmorne, sjajno bele z zlatimi izrekami iz korana ozalšane. Po tleh krasni sagi, gotske okna iz pisane steklenine (Lebensbilder a.R. stran 80, 81. Govori se to o Orenburgu)

Journal des russ. Ministeriums des Innern
April 1844 v Auslandu 1844 Nr 172.

"da je hvalinsko morje dobilo ime od Hvalis - bolgarov, stanujočih ob tem morji. Kasp. morje. Volga ma 72 vrst, 3 so plavne, morje nič plime, površje se periodično menja Sagis in Emba ne dajeta v morje ne kaplje vode. Novoalexandrovsk je, kjer se obrača Mrtvi Kultuk na jugozapad. Luka Margišlak že davno preplitva in tedaj zapuščena. Mesto njega pa je stopil ./.

Ausland 44. Novgorod (glej na sledeči 2. strani.

Volhov deroč, moten, zdrav. Velki zvon v Kremlu splaši konja Ivana Grozn. 5 tednov metali so jeho vojaki puntarje v Volhov in so prepadali plavujoče v čolnih. Glas tega zvo- na sklicaval je veliki novgor. zbor. 1478. da Ivan zvon odpeljati v Moskvo, narod poljubljaj ta ljudski zvon in ga spremljal daleč od mesta jokaje se. Še se vide razvali hiše županice Marfe, ki je htela Novgorod oprostiti Rusov. Omoživši se za litev. velikaša htela je vladati Novgorod pod Kazi- mirovim imenom. Bila je to slavohlepna ba- ba ali slavna junakinja. Rusi predobivši mesto jo odpeljo, ne ve se kamo in ne, ka- ko je umrla. Jurjev klošter novgorodski bil zidan 1030. bogati in prekrasni so nakiti jeho. Čudovit red vlada tu v kloštru. Cerkev je okrasila tako pobož- na, ^{veledušna} ~~velikedušna~~ in bogata grofica Orlova. Javen vrt, ali je vse prazno ljudi tu. Sploh je mesto dolgočasno in edinoobrazno.

Lebensbilder aus Russland Riga 1863. Onstran Oren- burga je prek Urala lepa šuma. Na stepi rasto dinje in arbuze (do pud težke). Pšeniča daje tod 15 - 20 zrn. Ileckaja prav prijazno mestce sred drevja malo jezero okoli pa park. Silni skladi naj lepše kamne soli na svetu (pod 510) do zdaj se izkapa le 1, pudov v letu vlado ne stane pud več ko 2 1/2 kopejka. Že kar se tako vidi, je je čez 53 milijonov centov. Leži kar prosto zunaj, krije jo le skorja sadrova. Nad mestom kipi visoka Sadrova gora s kazema- to, blizu mesta so slane lokve, v katerih se včasi ne da utopiti se. Sol se nahaja tu v bakrenem peskovcu. Do Orenburga je 60 vrst, do Volge 400. Ko bo železnica, rajn.

Das Ausland 1844.

Kaspič. morje (Severna pčela 8. marca 1844.)

Otok Sara, pod 38. step. prav lep, spomladi vse v cvetji, plno drevja: granatov, jablk, vmes pa hišice in crkv. Več ko 40 let tu glavna postaja eskadre. je prav blizo Persie. Luka naj bolja celega zapadn. brega hvalinskga. Zato se mu pre-rokuje sijajna bodočnost. Še le 80 let je Sara (= rumen) stara. Za vse zeli tla dobre i za vino. Dobra voda.

14 vrst je otok dlg, širok 1 1/2. samotnost, zrak neugoden, mrzličen = v nižinah Zakavkaza, v Gilanu etc. noč in dan neenake sta temperature. Rusi ne znajo se čuvati, jedoč o poldne o 30° vročine kakor za severn. boršt, šnops, Rostbif etc. Persi pa se dobro oblače, jedo malo mesa, nič duševnega ne pijo etc.

Lenkoran. Nekaj desetek prav ličnih hiš v hosti pod hribom, = vas lepa, ali se zove tvnja! Ljudje skoraj sami Rusi. Do toplic (35°) jaha se dve uri med lepimi platani, hrasti in orehi v krasno, dobro zračno, cvetno goro. S hribov vidi se Sara. Včasih se pokaže kak tiger, hiena panter etc. - Tla kanata Talyš izvrstna, vino divje, riž tukajšni slovi po vsi Persii, poskusili so in res je steklo zasaditi amerikan. duhan, kinezko pšenico, indigo in sladkor. Le kapitala je treba.

Baku. Slikoven pogled, strehe plosnate V luki živo. Ozke, krive ulice. Trdnjava ma visok, močen zid. palača

šahova je skor vsa razvaljena. Deklécin stolp 20° visok (basen pers.) Voda je izvrstna (mesto jo dobiva iz kraljevsk. zdenca) Rada je obširna, globoka, varna. V radi 2 vrsti od mesta stoje razvali neke sgrade, menda tvrje sred vode. Še le 40 let mole razvali iz vode od kar je površje hvalinsko znatno jelo padati. Kraj v okolici, kjer gori ogenj (ind. ognjemolci les) zove se Ateš - gah. Na Apš. nafte zdenca. Obiskuje se i kraljevska vas, kjer leži v lepi mošaji svetnica, sestra nekega Imama. Ušesa bakuska = 2 gori brez žizni pust je Apšeron.

Ašur Ade. zaliv Astrabadski do 60 vrst dlj 15 širok, varje ga proti severu zem. jezik peščen in otoka veli in mali Ašur. Na jugu je cvetni perski breg. Na iztoku je Karasn meja med Turkmeni in Persi. Ta zaliv v vsem krasen. Za trg izvrstna lega, ali gre vendar na Tiflis in Ensim. Tu Gilan, naj bogat. del Persie. Ali sim mogo le ladje, ne čez 4' glob. idoče. Veče ostano na odprti radi vani. Izklada se težko. Trgovina peša radi Anglie, ti dajo 3 - 4 leta kredit. Do Kive pride karavane v 20 dneh. Za ribolov dober izgled.

Novgorod. Ausland 1844. Pogled slikoven, kuplje in zvoniki svete se od zlata in lazura, v okolici stoje v gostih vrtih kloštri i crkve. Čudotvorna slika Marie nosi se v procesijah. Podvrže si veči del severne Rusi. 1478 Ivan jo dal. Kreml ma 9 turnov. 1051 se postavi crkv sv. Sofie. V arhivu je rokopis ruske pravde od 1280. Vrata od Nemcev (?) blaz, slike posvetne in relig. z vpisi ruskimi in latinskimi. Obrni nazaj

Reisen in Südrussland von I.G.
 Kohl 1. Jh. 1847. Ukraine u. Neurussl.
 str. 6. v Rešitilovki naj boljše kučme
 in naj lepše (v Ukrajni) iz ovč. volne.
 ta "mestečko" ma neki do 11. ljudi. 6
 cerkva in cela vojska mlinov. Poltav-
 ska gubernia naj bolj naseljena,
 skor 2. ljudi na miljo □, malo vasi
 ki štejejo manj od 2. ljudi, in prav
 veliko, ki 6. - 7000 majo. Vzrok toli-
 ke populacije prave je, da je zemlja
 tak rodovitna, vzrok koncentracije
 pa, da so laglje branili se pred
 Tatarom. Tod je je še dosti
 prijaznih lesov. Prava stepa začenja
 se še le onkraj Dnepra. Posebno ob
 porečjih mnoge lepe hrastovine in livade.
 brojne so reke. Divje sadje bilo v cvet-
 ji in raslo über ganz grosse Flächen.

Kremenčug. Koze tod nerodne in lene.

Glavni trgovci zlasti so tu veli-
 ki Rusi, če ravno je v zemi malorusov.
 Gubernia Poltava čez (mnogo čez) 1 1/2 miljo-
 na duš in Kremenčug je glavna luka
 zanje. Izvažā se iz te gubernije le
 volna, med in vosek. Žito se ali doma
 pojē ali pa sožge za "garelka".

Stepa bila kaj lepo zelena,
 povod vidi, tudi divji golobi
 in grlice. ni na dolgočasno v
 stepi, kdor pazi na čizen.

Dnepr le po časi naraša, ker teče proti jugu, Prijepet mu pošilja naj zadnji svoje raztajavše se vode in ladje. Tu že v reki sim ter tje skale, nenevarne. Stepne reke D. Bug Dnester teko zelo naglo, kar je čudno. Krjukov, soli je tu naj več. je le edina, staraja Rusa v sredini Rusie ki ima saline, sicer so le na krajih Soli se od tod, prišedše ^{iz} ~~od~~ juga, izvaža v letu do 600. pudov. Od severa pa prihaja katran iz poljskih gozdov, često se s špehom maže voz, če katrana ni. Psi lizat hodiyo.

Nova Rusia. Za Jelisavetgorodom začne se prava gola stepa. Suzlik (Ssuslik) "Erdhäschen" skače povsod po tej stepi. Ljudje Nove Rusie prebivajo večinom v Erdwohnungen ("zemljanke") Vsake vrste narodnosti v herzonski gubernii. Vlada je celo asile naredila tu za utekle Leibeigene, s silo naselila je tudi jude, cigane in Tartare, le da se zemlja obljudi. Glavni narod so pa v tej zmes Malorusi, ki so se razširili v noveji čas do morja, Saratova in Kavkaza kot poljedelci in glavni del populacije - dediši tatarske zemlje. * Stepa bila kaj lepo zelena. Povsod tiči, tudi divji golobi in grlice. ni ne dolgočasno v stepi, kdor pazi na žizen.

Naj več konj in naj bolje kavalarite dobiva vlada iz stepe. Tu so tudi velike vojaške kolonije za konjike. En del njihov je v Ukrajni s stolico "Čugujev", drugi del pa v Novi Rusii s stolico "Voznesensk". Broj naseljenih vseh konjikov je 60.000. V Novgorod. in Pičerski gubernii so pa kolonije za infanterio. Vasi teh konjskih kolonistov kaj snažne. Ob ulicah lepo drevje, hiše proste in čiste. Cuden pogled je, ko vojaki v celi uniformi s sabljo na strani konje paso v stepi ali pa orjo.

Mesto Jelizavetgrad čez 12. ljudi, sred stepe: Schöpfung des Zufalls u. der Willkühr". Ob njem leze prežalostna stepna reka Ingul. Blizu so nemške kolonije, ki dobro uspevajo povsod v stepah. Za zidanje rabe povsod mehki Kalkstein, ki se pili in seka, kot les. Proti črnemu morju je če dalje manj rodna zemlja, če ravno je tudi tod še črni do 2 lakta debeli humus. Ali hoste ni le blizu Odese, Nikolajeva etc. je svet spet bolj obljudjen. Pastirstvo tedaj tod glavni obrt. Podolia, severna Besarabia in južna mala Rusia pošiljajo naj več žita v Odeso.

fata morgana kaže čudne podobe v stepi. Simo tamo že kamele majo. Veseli so lovi, tu se lovi, gosti, gode, kvarta, šampanira etc. Naj bolji je lov blizo Jeliz. grada, kjer je brez reka in balte prostrana hosta, simo si pomikajo od vsakod lovske čete, tu se združeni tudi vesele in love po cel teden. Volkove love v mreže, nastavivši jih o grmovji, kjer so. potem jih zabodó. Ali pravi Kozak ne treba družega orožja za nje kot "nagajko" (bič) Naj lepše potuje se po stepi v aprilu in maju, tla so tada trde, prah pobija včasih dež, kega pa ni več v junu ali juliu. Prah je črn, ljudi počrnuje kot zamorce. Precej po snegu je pa stepa blatna kaša. Ceste popravljajo z - gnojem.

Čumaki. Karavane zovó se "Valki" navadno 30 - 40 voz, včasih pa tudi 300 - 400 voz. nadčumak vodi valke le z voli. Ob 2 do 3 vstajajo po letih, ko peteh poje. Vole gonijo s kričem: hej (naprej) zobbe (na desno) zebä (na levo) do 9. ure vozijo potem se živina sama napase in napoji Naredi se ogenj, kuri se drek slama in seno ali potrte kolesa in druga taka ropotija.

je se kaša iz prosa ali pa boršt (narodna juha) in nikoli nič drugega. prigrizuje se suh, dvakrat pečen, grob kruh "suhari". Pije se voda, malo žganja. popoldne ustavé se drugič, tretjič pa proti solnč. zapadu. tu pokoj, vozovi se postavé v kare vmes puste ulice za hojo. Kar se pokvári po dnevú se zdaj popravi. Zopet ogenj kaša ali boršt, suhari in žalobno petje (le moll) tako se spi, dokler voz- nike zbudi petelin, njega jemljo s seboj, sedi na naj prvem, nadčuma- kovem vozu. Vsi vozniki ga ljubijo, božajo in krmijo. Ne gre rad z voza le lepe kure ga zmotijo, ob dežji zleze pod vozno streho. Tako vozijo žito po 6 - 9 mescev 5-7000 verst daleč. Le po leti se rado vozi (na severu na robe) o hudem dežji ostanejo na mestu, včasí po več dni, da se voli ne ranijo. Trda je ta žizn, zlasti za tiste revne Čumake, ki vozé tudi po zimi. Včasí ovi po več tednov ne mogo dalje, povsod sneg, krme ni, mraz in viharji jih šundrevajo. V balke popadajo včasí. Vendar le iz navade ne mogo pustiti čuma- kovanja. Adjanka blizo Nikolajeva je kolonia ulanska. Ulani stanujo v zemljankah, konji v velikih štalah zraven je tudi carski Gestützkramih konj.

v dolu je tu lep, svež studenec, ki so ga obdali Ulani z oklepom in topoli in drugim drevjem. dali so mu tudi kamnito korito, kodar je teklo v malih skokih, na straneh pa iz vapnenca njimi narejene figure postavili. Krave dajo malo mleka tu, in še tega ne dajo pred, dokler tele pred sesalo.

Nikolajev. Bug je tu silna reka. Bre-gova visoka oba. Blizu mesta videl je K. prve nograde v vasi "Bulgarki" Mesto utemeljeno še le 1789. liman Buga in Dnepra ima prav lepo, globoko vodo, ali v ustje Dnepra se težavno pride. Zato je čudno, da je v Nik-u admiraliteta. Mesto ima zdaj blizu 15000 ljudi! ma mnoge velike poslopja, je prav prostorno in redno zidano na platou visoke stepe, le malo hiš je ob Bugu in Ingulu, ki se tu stekata. pogled je prekrasen na mesto z vode in stepe. V mestu so olbiopolitanske starine, zvezdarnica, brodišče. Ob Bugu je javni vrt, dražesten, sredi kavana in godba. grška Olbia bila 2 milji od tod milezka. Kraj, kjer je stala, zove se zdaj "Stomogil". Zdaj je posest grofa Kušelev-Bezborodkotta.

Med starimi napisi je eden, s katerim zahvalja se mesto meščanu Protogenosu, da je ta bogatin pomogl luko napraviti, je denar posodil o lakoti, izdelal ribji trg na se vzela en del zidarije novih vrat, velike škvare napravil, javne stavbe popravil etc. Onstran Buga stoji malo mesto Kobnevka, čez reko je brod na vrh. Bug je širok 1800 lakti in 12 - 15 sažen (po 7 1/2 čevljev) globok, ima muro motno vodo od humusa. Dalje! stepa naprej spada med naj bolj puste, nenaseljena. Očakov ostal na levi. Morje! do Odese so 4 limani + 1, teligulski liman, mali in veli Bujulik, mali in veli Kujalnik.

Limani na ustji vseh rek in potokov od Dnepra do Donave. Naredile jih reke in morje, izdlbši jih v visoke stepe, prilikom borbe med rekami in morjem. To sililo o jugu gor, one dol. Pred ustje nametalo morje nasipe peska, za pesek pa odložile o povodnji reke blato. ta nasip (ki je dolg in ozek) zove Rusi "peresyp" (Nehrung v balt. zemljah) Švabi okoličani izgovarjajo skoraj Bärensiep! Na peresipih raste deloma trava, ali pa so peščeni. Nekterih peresipov ne predero morje skor nikoli več, tako so trdi, če je potok majhen se ve. Večidel

pa so v presipu vrata, kodar izliva se sladka in vliva slana voda. Te vrata zovo ljudje "girl". Ti globoki doli limanov so včasih po letih škodni, ker čne voda gnjiti, in zrak postane nezdrav, ali včasih tudi koristni po letih, ker hladni morski zrak tod gor gre. Ali neizrečeno važni so nekteri limani zato, ker dajo sol. limani velih rek nimajo dosti slane vode. Naj bolji so 3 besarabski limani za sol. Konec julia čne se sol zajemati takrat se ožive bregovi, brezbrojno voz, delavcev in uradnikov, veloruski špekulanti pridejo, tudi Švabi. policajmajstr odkaže den Liebhabern mesto, kjer smejo plačavši sol brati. Ne prekmali ne prepozno se to ne sme delati, da pade več soli in ne jesenski dež. z drogovi zaznamvajo si vsaki svoje mesto, proti sredi jezera gredo ti parti, dokler se more iti, nekteri majo velike, nekteri majhne, kakor plačajo. Pri bregu je soli le za 1/2 - 1 palca, ali dalje 3, 4 in celo za čevelj. Če je suho, je je več. Krona si rezervira naj bolje dolnje dele (V Eltonskem jezeru liegen ungeheüere Salzsichten seit uralten Zeiten zu festen Massen geballt übereinander) Kopanje soli težko v onih limanih (Elton ima drugo naravo) v rakovicah so, po nogo dilce radi močvare.

sol se prime obleke in orodja, koža popoka če je večkrat s soljo v dotiki. Dnina zato velika, na mesec do 60 rub. Sol pride ali v magazine ali pa prezimi v visokih skirdih poleg limanov (po 4000 centov eden) Zoper dež skirde ožgo, da se sol zgoraj stopi in trda krasta naredi. 1826. je bilo posebno dosti soli (čez 61 pudov)

1. liman je bil Teligulski, čez 10 milj dlg ob črn. morju simo tamo kozaške stražar-nice, snažno pri njih. Bujulik - liman, skoz girl drlo notr morje. Švabski kolonisti na peresipu bili s severa teligul. limana, kjer imajo Worms, Stuttgart, München! Vozili so s 4 konj, hvalili žizn v stepi, in so bili prav zadovoljni z dohodki in Rusi. Rekl eden: O mit den Russen kommen wir gut aus. Wir haben weniger Processe mit ihnen als mit unseren deutschen Nachbarn (Kohl 65. str.1) Kujalnik - liman ima ustje prav blizo Odese, zadnji konec pa 50 verst od nje je slan, ali sploh ne daje soli 1824. pa je bilo prav vroče in sila soli bilo. Kupica vode 1/2 rub. dnina do 20 rub. Špan-ski konzul prodal je do za 300. rub.

V Irkutsku pravijo, le na baj-kalskem jezeru jeseni nauči se človek od srca moliti. To govori Erman v "Travels in Siberia II. 186.

Elze: Gotschee u. die Gotschewer.

Sorčani prišli blez 1283. iz Tirola. vsake 3 leta še pošiljajo svečo v Innichen. Po Valvasorji je Toma Kren notiral v svojem kalendru 1509 (!) da je dal K. IV. Fridriku Ortenburž. 300 rodovin premaganih punt. Tir. in Frankov. (Ehre XI. 194 str. 6: Ortenb. i bili le najemci Oglejski na Kranjskem.

Ortenburgi so se tolkli s Turjačani od 1316-43. 1347 (drugi prave 1247) je neki Fric (?) Ortenb. od podreke Oglej. dobil Hočevje v najem. ali ni dokazov histor.

Otto v. Ortenb. je med 1350 - 60 kolonizal.

Plovan Zeng živel še 1414. bil je prvi znani far nemške seline v Gočevji ("an der Ring")

1420. Fric Ortenb. + in Goče pride pod Celjane kot najem oglejskih podrek (podreka Ludvik je 1425. obdaril z najemom tem den Grafen Hermann zu Cilli u. in dem Leger, Ban in den windischen Landen.

Od 1456. Hočevje avstrijsko. Zastavljeno bilo i grofu Jurju Turnskemu, ki je 1515. o puntu crknil. 1623. Hočevje postalo Grofia.

1641. kupi jo Volf Engelbrecht grof turjaški, od takrat fidei comis (to je po jeho +) Leopold 2. jo naredil 1791 za vojvodstvo.

jezik podoben naj bolj onemu, ki se govori v okolici Meiningna na iztoku Rhöna. "Kočev" za celo krajino, ne le za mesto.

do 16 □ m. in do 28. duš 3 □ m. kulturfähig
 10 1/2 hoste, 2 1/2 paše. V šumi Götte-^{Vas} Gotenica
 niz (gora: Debeli vrh) jele 8' preseka. na orjaških buk-
 vah kolosalne gobe. Nič vode, zato
 i nič tičev. Polhi po noči ongave in ro-
 potajo. Mesto ima do 1.900 duš.

Na strmem bregu blizo mesta razvali-
 ne Friedrichsteina. tu je bival F. Celj-
 ski z Veroniko desenceško, katero je vzel
 1424. iz le vitezkega roda je ona bila.
 brez volje očetove in svaka Žige.

1469 Turki podrli Hočevje. 1515 "der
 windische Bund" tudi v Kočevji radi no-
 vih, težkih davkov. Turnskega ubiše Ko-
 čevci. 1528, 40, 46, 58, 59 (dvakrat)
 84. mesto Turki pustošili. 78 pa kuga
 96 pa ogenj vse požrl. 1684 zopet jo
 ogenj dal. Turki še večkrat (tudi 1522
 30, 64 etc etc.) 1685 po požaru del
 Kočevcev šel v Avstrio.

"Die meisten Bauernhäuser sind ganz von
 Holz gebaut u. mit Schindeln gedeckt.
 Im allgemeinen sind sie fast noch schlechter
 kot slovenske in večinoj nesnažne. postelje
 skor neznane (Elze str. 18)

Turšice, koruze in ječma se vvaža
 12. vaganov v letu radi deficita (19. str.)

Kočevski becirk ima ljudi 23.669
 konj 898, goved 12.829, ovac 5086, koz
 4261, svinj 5.720. - 1857. bilo je
 v becirku Kočev. doma le 3880 možkih
 3841 pa havziralo. Babe celo brane
 vlače po njivah. Često nima cuzejev
 pokritih (21. stran) Pred je neki nosila
 v deželo kupčija z lesom in havziranje
 60 - 80. g. ali havz. ne svete več tako z-
 daj. Kočevci zdaj zapravljivi, krčma-
 rijo, zaprave denar ki ga dobe za blago
 izročeno jim od trgovcev in ti se
 intabulajo potem. zdaj bo že do 1 1/2
miljon intabul. gold. na Kočevskem.

"Gegen die umwohnenden Slaven
 schliessen die Gotschewer sich streng
 ab (22. str.) le zun nekih mejnih vasi
 n.pr. Smuka.

Rache = Reche, Harke (str. 59.)

Ruschen = abschneiden (bloss den Nais
 i abriffeln.)

schechtar = Melkrass. Althdeutsch: sehta-
 rei.

Elton 49°7' s.š. 3 1/2 m. okoli
 je 9 m. 13 slanih potokov gre
 vanj. od Kamyšina je le 19 milj.

Nove oblasti:

Uralsk: ural. Kozaki, zapadni in deloma srednji orenb. Kirgizi.

Turgaj: ostali Kirgizi: stolica bo v stepi za zdaj Orenburg.

Akmolinsk: sibir. Kirgizi in do 6 polkov sibir. Kozakov, Omsk, Petropavlovsk, Semipalatinsk, Kokbetinsk, del Sajsanzemlje, Bajanaul, Karkazalinsk, Semipalat. stolica. 2 in de 3. polka kazaškega.

Benardaki ima pri Albuzinu v zlat. rudniku (perišči) do 700 delavcev.

K letu jih bo 1000. V 4 privat periščih dobili so več ko 52 pudov zlata.

Zlata je posebno mnogo na desni reke Unde, 7 vrst od naselišča.

Elbrus 16,700 pariž. čevljev. Pjatigorsk ima do 5. duš. 20 žvepl. zdencev od 23 do 28° R. temperature Okolica dražestna. Lepe, bele kozaške vasi z drevjem okoli. Od Georgievskaja do Vladikavkaza je 150 vrst. (iz Georg, mesta neznatna, gre ena pot v Kavkaz, druga v Pjatigorsk) Vladikavkaz na obeh bregih Tereka stoji 1.941' visoko. močna trdnjava.

Velika Kabarda je na zapadu Tereka. Mala na iztoku, ona ima do 25., ova 13. duš. Kabardini prave, da so prišli iz Egipta.

Jermolov je strašno podajal Kabardince 1822. Kmet ni več suženj kot je bil pred. Sledi bivš. kršanstva se nahajajo še mnoge v Kabardi. Islam zavlada je sploh še le pred 80 - 90 leti.

Kraj Dariel je 3772 pariž. čevljev nad morjem. Soteska, kjer je naj oža, je široka le do 30 korakov, skale strme osovno, ni kjer zeli, vse golo. Na nekatere mesta ne posije nikdar solnce. Tu razvirje, Terek teče gor na sever Aragva dol. Obe mate zdence v snežnikih Kasbeka, ki stoji poleg jar-ka. Zdaj je cesta dobra (deloma v skalo vsekana) dobri mostovi (blizo Georgie jih je 18 na 35 verst dalje plavine, ~~skav-~~ skalolomijs Kasbeka padajo na cesto včasi. Houdourniki kamnje s sabo drve s hribov.

Oseti v soteski Dariel in na jugozapadu Vladikavk. do 30. jih je. jezik je podoben staropersijan., piše se s črkami ali gruz. ali ruskimi. Vasi in hiše utrjene. sede na klopeh, ne podvijaje nog. pohištvo zelo evropsko, celo odre in postelje kakor mi imajo. Špampetov nima noben drug kavk. narod, tudi prosti Rusi ne. Pivo. plug podoben meklenburžkemu. Tudi nemško harko majo in n. Bierkannen, B. becher etc. lesene žlice, nože, lojenice, prte, mize, juho, sirovo potico (=türinžki) nože etc., česar drugi Kavkazci nimajo. Po imenu so večinoj kristjani, sicer mnogo ajdovstva. pirne navade ~~pedebne~~ germanskim podobne. Novo leto važen praznik. Gospodinja naredi in speče iz ~~peti~~ eepšenice

ovce, krave etc. Streljajo po noči v mesec da prepode in ranijo zmaja, ki hoče luno pokončati.

Osten, Nr. 24 1. 1869.:

Ruska vojska: a poljna 172 inf. polkov à 3 bataljone = 516. , 16 grenad. polkov à 4 bat. = 64., 29 lovskih p. à 1. = 29., konjikov 224 eskadr. à 170 = 35., artilerie 168 baterij à 8 topov = 1344 topov in 60. mož, tehn. 11 saper., 6 polbataljonov pontonirjev = 14. vse regularne vojske tedaj 718. Iregularne poljske vojske je 40 batalj. pešcev à 800 m = 32. konjikov 153 polkov Kozakov à 800 mož = 122.400. topništva 30 baterij à 8 in à 4 t. = nekaj pod 200 t. in 10. mož vse poljne vojske tedaj 882.400 mož s 1524 topi. Kavkazke vojske je do 58. iregularnih pešcev je 40 batalj. od Kaspičk. do japan. morja. i Kazaki so večidel na južnih morjih.

b Lokalne trupe in reserva. 26 trdnjavskih bataljonov à 1.; 60 linijskih (kordon.) batalj. à 700-1. (le v Kavkazu in Azii rabljeni) 63 gubernijskih batalj. za mir in red v državi, broj mož v njih zelo različen. 9 finskih strelskih bataljonov à 1.0 ratu grede i v bojovi. artilerie 57 artil. trdnjavskih kompanij.

c. rezervski zavodi so, da vade, orožajo, spremljajo etc. regrute: 72 infanteri. batalj 10 strelskih bat. 56 konjiških eskadr. 16 baterij à 4 topi, po 1 učni bataljon, eskadron, baterio vseh zavodistov do 40.

A. Erman: Archiv für wissenschaftliche Kunde v. Russland 1. Heft 1865.
24. Band

Lettres sur l'Instruction populaire en Russie, par D.K. Schédo-Ferroti: Leipzig et Berlin 1869.

1865. bilo je 24.420 farnih šol. Vol-
čez 1000. Provincialni zbor moskovski je namenil za šole te 23.737 rub. Narod je pripravljen za žrtve za omiko. Le v pravi Rusi na 50 milijon. ljudi je 8 milijon za šolo otrok - že za te bi trebalo 160. učiteljev, če se 50 šteje jih na 1 šolo. Učitelji so do zdaj le odpuščeni podoficiri ali seminaristi ali začasni diletanti. Odgoj nima še moralne podlage, če prav na stotine tisuč ljudi že brati ume. Ženske zgol še neomikane. Deklic, obiskujočih primarne šole, je po oficialnih tabelah le 1/8 dečkov. Ali učiteljice bi se dobile lahko. Popov je 37.000 diakonov 13. sakristanov in drugih cerkvenih podslug 63. Skor vsi so oženjeni, ergo do 113. večidel prav močnih rodovin, ergo i mnogo odraslih hčeri. Tudi v civilni in vojaški službi je do 200. jih z oficirsko stopnjo. Teh vdove in hčeri bi

če so revne, gotovo rade prevzele šole ženske. Ergo je izbor. Ali možki nečejo radi biti učitelji, ker so i naj slabše službe v industrii, trgovini in državi bolje plačane. Po Harkovskih novinah ste bili v Tarabolskem distriktu le 2 slabo obiskani šoli. Ali namenilo se je v tem distriktu 87 novih šol napraviti. Poleg Moskovskih novin bile so konec 1868. v distriktu od 130. duš gubernie Ekaterin. zares le štir šole. Proti koncu leta dovolil se je denar za 47 novih šol tu, ali 24 niso jih mogli odpreti zarad pomanjkanja učiteljev. Ali se vendar s tem naprej gre.

Kres v Selih. ogenj, vzame se sabo vino, češnje, potica (ki se ta dan vselej peče) in piščali. Ob 11. po priliki konec te veselice, potem gredo rake lovit (p.pr. do dveh) tu se ob vodi prepeva i.t.d. (to mi povedala Ančika, gospodinja iz Sel domá)

Na Poljskem je 22 gimnazij in 15 progimnazij za moške, ženskih gimnazij pa 9 in 5 progimnazij. (Tolstoj)

1866. osnovana kavkazka kompania dobila je na 65 let koncediranih 600. desetin v Kavkazu in na persijski meji. Od kapitala obrnila

je 8 milijonov s.r. za obdelbo zemlje, pridelbo žita, krapa in pavolje, 3 milijone za potrebne fabrike, 1 milijon za posojila posestnikom in za osnovo agrarne banke v Tiflisu.

Julie, edle v. - Scheuchenstuel - Geb. Primitz - Praesidentensgattin - Geb. am 30. Mai 1816 - Gest. am 2. Februar 1864. - Sie ruhe im Frieden! -

Grobni napis Prešernove ljubice na št. Mihelskem pokopališču 1/2 ure od Nov. mesta.

Kres v Toplicah. Iz rož in blagoslovljenih šib se spleto venci in pokladajo na njive, blagoslovljene šibe leska, dren, mačkovec se tudi v zemljo zapičujo. Hiša, poslopja in polje škropé se z bl. vodo. Peče se tudi tu potica.

V Ločni ne pokladajo se venci ali škropi se pa.

Drugej vtikajo se kresnice v streho, tudi se nastilja po hiši praprot.

Na Kurentovo je se v Toplicah zjutraj ajdova potica, zvečer bela.

Mlaj v Novem mestu se postavlja 1. maja in o Kresu.

V Ločnem Jerman krčm. pravil, da je grozdje našla prav za prav koza. Noe vidi jo jobati ga, spleza po trto v reber in jo presadi v ravnino, ker je ta sadež močno ugajal njega grlu.

Schedo-Ferrotti publicist je baron Teodor Firck Kočevarji od C.J.Schróera (v Jahrbücher des österreich. Alpenvereins 4. Band) Sami se zovo Gottscheabern. Zeuss jih ima za ostanek nemških Vandalov. Skor vsi možki gredo havzirat. Ob žetvi skor vsi domu prihajajo, potem pa spet po svetu! O žetvi se i ženijo. Nekaj besed:(besednjak izdal bo pozneje) schagen = žagati, sagen = schügen, säen = schanen, Mittagessen = Jaishen. Odlikujo se Hočevci med Kranjci med Kranjci in Hrvati pridnostjo in poštenostjo! vse se pušča odprto! Treuen. Glauben je tu doma (?) pridne in zveste žene! Ljudi je do 1.400. Vse deželice je 20 Qm. 24. duš Vse Ortschaften je 216. nektere prav majhne. Kjer je prsti, sind die Felder recht fruchtbar, auch fleissig gepflegt! O šema Schröer!

Turkestan obrtniška razstava začela se aprila 1860 Severcov in Tatarinov nabrala sta zoolog zbirko in minerale. Več do zdaj neznanih tičev. Izloženi minerali spričujejo tamošnje bogastvo na srebru, bakru, premogu in žlaht. marmorih Slikar Vereščagin pa je narisal tipe raznih narodov, šeg etc.

Kašča pri Semiču: voz krompirja daje do osem, 1 1/2 kope žita (pšenice) le 1 kupenjek ječmen več, pišče po 5 do 6 grošev. Koruza hrani narod. Grozdje nove imena tu proti dolenskemu. Volnjaki, Podpov (?) Tu zvedel, da Zagorec žito vrši celi hlev da zapodi na strn. Okoli Semiča na nobeno stran kozovci. le stogi. Oni se kažó še le pri Metliki spet. Ruđež bo napravil si novo sušilnico za sli-ve (brezdimno) Aleš pa bo poskusil pri Semiču po novem načinu vrtati šterne. V gradu Turnu peli so: Wenn Kuraltovem gradu

die Schwalben heimwärts ziehen
 med Semičem in Metliko siln prostor praprot
Mestna srenja metliška ima imetka 100.
in nič dolga. Mestna hiša velja 16. gold.

V Ločni obdolžil kmet sosedo, da mu je
 popukala češenj. Ali to je delala mu hči
 za to krivljenje postala je sključena
 da že od 9. leta ne more hoditi. In tako
 zadelo je to otroka, kar je oče s svojo kun-
štjo nakanil narediti nedolžnici. -
Š. jernejski vozniki (za Gradac služe na
 dan po 6 for. - Slovenski vozniki
 po Hočevskem ne ostajajo nikjer pri ko-
 silu ali večerji, ker jim se gnjusi nes-
 naga kuhe in priprave - V Gabrji devajo
 na krave zopr čare kaj čudne mešičke, pst !! -

Od 2. do 3. avgusta 1869. od zvečer do po pr.
 8. ure zjutraj nevihta: bliski (morda 100 v 1
 minutâ! zvečer) in grom. V oblakih krasni
prikazki. V posameznem oblaku se zablis-
 ka in ta hip zgine oblak. V drugem ob-
 laku videla se na 4 ogle jasnina kot vrata,
 ko zabliska, plamtela so vsa vrata v le-
 pem, živem ognji etc.

Zagorec v Š.j. pravil, da je iz lehe, kjer je raslo le
 trnje napravil prav rodne njive. Tako da se je
 blez vse Š.j. polje obrodilo. Nekdanja pušča
 vidi se še sim ter tje. - V suhi Krajini
 so od 1824. v kulturno zemljo spremenili 1/2 po-
 sest, davki so tu presilni; pusta se vpiso-
 vala 1824. za pašnike etc. To mi pravil zem-
 ljemerec Reizimer.

Zdaj pimo tičino - Na Cesaričino - zdrav-
 je, naj lilia - Večno cvete. Vodnik 1840. stran 87.

Tičina je naj bolje grozdje na Dolenskem
 ali malo je rodna, na trti komaj po 3 grozdi. Vino
 iz same tičine ima le otoški grof Margeri, ra-
 ste mu v Grčevji. - - - - -

Konopelj sej 4 vagane na ral, če hočeš meti tančico od rali je semena do 18 vaganov, seme ma do 25% olja. Ral pri Tišnu daje odbivši vse stroške (kih je do 112 for.) 147 g. 15 kr. dobička. Lan pa izvrsten prodajajo v bližnjo laneno Delnico po 3 f. 50 kr. cent, ral daje 21 1/2 ~~to~~ pridelka, ergo 98 for. 12 kr. (28 f. za seme vračunano) ali brez odbitih stroškov. Slas-ti za Pivko bila bi konoplja dobra.
(Novice list 31. 1869.)

V Boštanji pridelali so trije 240 ~~to~~ zdravih kokonov (1869.) Eden bil je učitelj Florian Kaligar, ki je redil črviče v šoli pred učenci. Tudi domu jim je dajal po nekoliko črvičev in otrokom so se zapreli prav lepo v kokone. V šoli pa so mu pomagali. Zdaj majo tam že v vsaki vasi nekoliko semena za črviče. Tudi murb ma ta fara dovolj. Sam g. Lojze Dermelj, ki je dal brezplačno seme Kaligaru in Franji Planincu, posadil jih je 500, Anton in Janez Planinec vsak po 200, v šolski drevesnici raste jih še zdaj čez 600, če prav so jih že letos razdelili čez 300 med farane. Ljudje so se od konca temu rogali, zdaj pa ne čislajo nobenega drevesa tako kot murbo, vsakdo želi si jih zasadi-ti in tako začeti koristno svilarijo.
(Novice list 31. 1869.)

Te dni sem izvedel, da je pridobil letos (69.) Mah v Zlateneku 1 1/2 ~~to~~ kokonov črviče imel take, da jih redil hrastovim per-jem in nekaj i bezgovim. T. debeli ko kurje jajca.

Statistika ljudi na Češkem 1868. Ženitev 45.431, naj mlaji ženin 16, naj starši 85 l., nevesta 14 - 76. Rodilo se 198.131, živih 193.367 in to 163.687 zakon. 29.680 nezak. Med zakonskimi bilo 83.963 možk. 79.724 bab. med nezak. 15.179 m. 14.501 bab. Zakon dvojčkov 3578, 74 pa trojčkov, med nezak 569 dvoj. 6 trojčkov. Sploh rodilo se je 5535 dečkov več ko uscanek. - Umrlo jih (bez mrtvorojenih) 140.701 (72.193 mož. 68.508 žen) Več se jih tedaj rodilo 52.666 = 1.02 procent. Čez 100 let starih umrlo 9 mož 19 žen. Naj starši mož 110, žena 112. Za boleznijo umrlo jih 138.672, samomorom 582 stekline 6, po nesreči 1306, umorjenih 61, ubitih 49. S smrtjo kaznjen to leto nihče.

S tem dokončujem to knjižico, sedé za mizo Jermanove krčme zunaj pod streho, v soboto pred Velikim Šmarnim. Ker je post, jedel sem fižol, soršnega kruha prinesla mi je krčmarica velik kos, skorjo pohrustal sem sam, sredico pa razmetal kokošim, posebno lepi beli kratkorepi járici, stari ljubici. Belo vino teče mi gladko, ker je slastna, zdrava kapljica. Pri nji me je nehalo grizti po trebuhu, kar sem našel zjutraj v mrzli Krki kopaje se. Na dvoru sedi malo gostov, vsi se držé nekako tiho, kislo, postno. Pri Rozmanu jedel sem pusto meso menda kake stare krave, ki se je stegnila za sušico. Bral sem reformo preteklega tedna ino se veselil zdrave, krepke kritike Beustove rdeče knjižure. Labušnica kuje v zvezde celjski shod nemškutarskih špiceljnov in vohonov, ki ga zove "Verfassungstag". Dežman osiral je Slovence tako debelo, kakor še nikoli ne. Aki kaj spominjam to gnjusno ime. Janez! poslušaj raje miločutni glas zvonov, oznanujoči nam vesele šmarnske večernice.

o Taškendu (Globus)

Že avgusta (30.) leta 1866. položiše Rusi temelj cerkvi svoje vere. Min = Urück zunaj mesta je kraj za zabavne izlete Rusom. Do 30. Sartov in Kirgizov zbralo se je na narodno svečanost. Pričela se je s trko na konjih in peš (na skušanje) Dečki plesali so po taktu bobnjev. Naj bolji trkaški konj dobil nagrade 100 rub. Prvi med peš-trkači pa 10 rub. Potem so se rvali za skušnjo. Potem jemali z usti rubelj iz kotla na pol polnega močnika. Zopet ples, rvanje etc. Ljudstvo pogostiše mesom, pilavom in pivom. Zaklali čez 100 skopcev, 4 konje etc. kres etc.

Berdjansk (Odessaer Zeitung)

Ribči naj pred tu, izbravši si atamana, ki je ostal glavar mestni do naj nov. časa. Flori so dika azov. morja, često težki od 10-20 pudov cenjeni radi mesa in kaviara. Potem tržba s pšenico. 10. duš (1864.) mnogo lojarnic, en mlin na paro, pivovarnica. 2 predmestji: švabska kolonia s sadnimi in povrtlj. vrta, iz katerih prodajajo v mestu in maloruska Lisovka, kjer prebiva sodrga. okrožna šola z 340 dijaki, okrožna, deželjska in ustna sodba. gledišče. Mesto stoji na nekdanj. morji nizko. Voda se filtrira v pesku. do 3 aršine se naredi jama, dene v njo sod brez dna pa vot šterne, ergo lahko se delajo tu. Zopr vlago se temelj novih hiš zalije zmesjo katrana in smole. Naj lepše se vidi mesto z brda t.j. visokega roba bivšega morsk. brega. Mesto je v sredi kaj lepo, hiše krite z rdečo opeko, mnoge i plehom. Ljudi je 3/5 velo in malo rusov, 1/5 Nemcev i Lahov, 1/5 Judov, Slavoncev in Grkov. Mestni Rusi zidajo po šegi harkovski, poltavski etc, kmečki Rusi pa komot po narodni šegi. Judje večdel gostujejo. Uradnikov pred ni bilo dosti, zdaj pa

jih je in kupujejo si, če kolčkaj kšeft razumijo - hiše! Naj glavnejši dohodek je tržba s pšenico Pred sedanjo tržno krizo je izvažalo se iz mesta do 1/2 milijon četvrti pšenice 120-130. čet. lanen. semena, 60. pudov loja in sila koč. Pšenica dohaja zl. iz Moločne in Mariupol. Kolonij. 2/5. meščanov pečate se z zemljedelstvom. Najemščini ne plačuje se zdaj za 1 desetino mestne zemlje 12-18 rub, 4-6 rub. pa za 1 des. bolgarske, daleke 15-20 vrstá. Mesto ma dohodka od mestne zemlje in ribštva 54-57. rublov kar je lepa svotica. Viharji metali so pred mnogo ladij na breg, zato se zdaj pred lukó sila kamnja v morje meče zoper naval valovja. Vinstvo v Besarabii. Naj manj po 3 milijone vedr prdeluje se, ali le v Akrman. okrožji na način porenski, drugej zanikrno. Večdel se ga popije doma; čez 700. veder samo v Kišinevu. Vse ga ločē, ker je cenó. Kdor ima kolčkaj zemlje v Besarabii mora meti nograd. Nikjer na svetu se ga toliko ne pije. Več ? se dobiva vina kot skupaj v Krimu, Kavkazu in na Donu. Pije se vsaki dan. Tudi duhan raste izvrstno, ali zanikrno gredo z njim v Cakr. Kiev, Žitomir, Moskva, Harkov dobivajo od tod mnogo vina, ali ne kot besarabsko, ampak Unzahl potnikov, ki pride v Besarabio vsako leto po vino "medoe, madeira, chateau Lafitte etc". Za sto veder plača se od 5 - 100 rublov, navadno 30 - 35 r., za oko 8 - 20 kopejk. Kupci pa prodajajo že s krasno etiketo preskrbljeno flašo po 1 rub. srebra. Ali vino samo na sebi raste izvrstno v Besarabii Nikola Švertchokov ruski slikar, eden prvih umetnikov, 7 slik na london. razstavi Angleži željno kupili (iz rusk. žizni) Na pariško poslal 3 slike: "povrat z lova" kupil je franc. cesar. Umetno sodbena komisija mu je volila naj višo nagrado "red častne legie"

Duhan ob Volgi. Fabrike zanj v Moskvi, Saratovu, Sareptu, Pičeru in Solothurnu; najceneji je d. ruski: za pud 40 - 50 kop. najdraži turski 3 - 5 rubl. Žetev je že letna popreko: ruskega duh. 100. pudov, Maryland 20. cigarski d. 50., črni d. 120., turški 10. pudov: desjatina daje turskega duhana 30, marylanda 40, ostalih vrst 80 pudov Vse vrste duhana so se aklimatata, seme se včasih menja z vnanjim, ker sčasoma vnanje zgubiva svojo izvrstnost.

Rostov od 1. jula 1863 novine "der Rostower Bote" (se ve da ruski) izhajajo, kaj izvrstno ureduje jih Smolejev na vse usta pretresovaje okolnosti tega kupčijsk. središča jugoiztočne Rusie.

Na Volgi imela je le ena družba samolet 1863. že 37 parobrodov, počenši od Tvera.

Omika v Pičeru: po statist. centralnem odbora ministra notr. znalo je brati izmed 100 ljudi pravoslavni 48, jedinovercev 61, razkolnikov 52 armen gregorianov 88, katolikov 73, judov 58 mahonov 55, protestantov 80. - Kurski kmetje brojno selijo se na Amur. - Ilsing-jezero v Livornii ma jezero, ki ma po leti otok, ki pa jeseni pogreza se. Illustr. Z.: Gromov naj lepši vrt Šipek i drugo drevje se glešta.

(Odessaer Bothe 1869 Globus) Prvi Čehi (13 rodbin) naseliše se na reki Džubu v Kavkazu, utemeljili so tu Novaja Praga. druga četa (20 rodbin) na reki Tuapse sozdâ Pilenkova-ves. Prav zadovoljni so. Te dni bo šlo spet tje 30 rodb. več 1000 rodbin, tudi moravske vmes, pride tje. Dobi se po 30 desetih dobre zemlje, za prvo potrebo 40 rub., in predujem 100 rub. na 15 let. Prvo leto in o slabi letini še drugi dobiva se tudi proviant. Drva in kamnje se daje zastonj. Rokodelci dobe prostor za hišo v Novorosijsku ali Anapi in pa 2 desetini mestne zemlje za vino - ali tobakorejo. -

Dobro laneno seme se v vodi hitro vtopi, v žrjavici pa se glasno razpoči. Navadna cena za pravo rusko seme je 2 mernika (1 vag.) 17 gold. Za dobr lik treba je pred zrelostjo ruvati, in gosto lan sejati, ergo in dobr lik in d. seme ne more biti z eno rastlino. Ergo v dolinah sej za seme. Za seme vsejani lan stoj redko, 4 mernike na ral je čisto dosti. Seme treba še le čez 2 leti sejati po žetvi. Kemia to "počivanje" potrja. (Novice to v 25. listu 1869.)

Sej lan po zelih, kim bilo je dobro pognojeno zl. po korenstvu, ki ne pušča plevela. Od žit je ječmen naj slabši sprednik. Lan zahteva dobro pognojen svet, ali lan ga izmlže v čisto, ergo še le čez 4 leta ga sej spet na stari prostor. V Belgii lan - deteljo in čez 5 let spet lan podoravši deteljo. Zemlja bodi rahla, kar se da. Orji po večkrat! V Belgii sledi lan večidel ovsu ali krumpiru, že za oves orjo 8 - 10 palcev glboko, z lopatami pa zemljo še potem za 15 palc. zrahlajo in vrh tega lanu orjo še na jesen in pomlad. Pred.sevo ne osušiti se zemlji! Za predivski lan sej na ral 7 mernikov in le na povlečeno njivo. Do puljbe je pletev in pa nam neznano "landern: lesene vilice, dlge palice in suho fraščje. "slanjanje", lan se naslanja na fraščje, pa mu ne škodi ne dež ne vetr. Ni straha, če je tudi dobro pognojeno, kar dela dlg lan. Seme dozori le na pol! puli se s koreniko vred. Sušiti je naj bolje na strnišči (Novice 26. 1869.) Konoplji treba vselej dobro gnojiti.

G. Mehora i jeho delavci:

Kosci 33 soldov, 5 krat vina, 3 krat kuhano, 2 krat kruh na možkega 5 poličev vina, začetek dela ob 3 zjutraj do poldne ali do ene, potem suše in razmečejo seno.

plevice 4 groše, 3 krat kuhano, 2 krat kruh, 3 kr vino = 3 maselci.

oratarjem se daje kot koscem.

konjski hlapec dobiva 40 gold., darov pa gotovo več ko toliko in še tudi kak par škornj zimskih, vrednih tudi 5 gold. in še druge obleke.

Janez Škofic plovčan Suhorski (zlat križ s krono od carja, od kmet. družbe 50 f.) 11 let je že pastir duš, iz skal naredil njive, vrte in nograđe, čez 4 cente požgal smodnika. v nogradu leto za letom zasadil krog 40. trt, tud porenskih, in iz Klostrnberga, ktere zdaj po ključih namnožuje (Schnittreben). Tacih je samo to leto nad 6. nasadil, nekaj stotin pa faranom razdal, kaj pa še s svilstvom sadstvom in ratarstvom razun tega!
(Novice 25. 1. 1869.)

Kolbezen iz Črnomlja. Pšenica slabo 5 zrn (jo bo pustil, se ne spleča) Ječmen letos 69 15 zrn rž navadno 6, ajdo bo raje kupoval, lanu sejejo ljudje malo, tudi z nogradi ni dobička, ker težaki preveč požro vina. Naj bolje se opravi s travnikom, zato lomi kamnje in dela senokošo z gnojnico iz sodov misli gnojiti. Nove zasade surovi ljudje končujo, zato gubi se zanje veselje. Tudi murbe zasaja močno, z njih perjem gojene jagnjeta imele so preukusno meso in ovce svilofino vlno. Za 4 voze sena dobi lahko 40 for. žito ne bi na tem prostoru dalo toliko.

Modrost dolenska.

Če se jajca nasade v petek, izvale se večidel petelini. O novem letu vrzi orehov in lešnikov v hišo, pa bo kopunov toliko, kot orehov, piščet kot lešnikov. Prodajaje tele, ne kaži ga dosti, še manj pa ga smeš dati vagati, ker bi jelo hirati. - Pomlžši mleko skrij s pregačo ali drugače, sicer se skazi. O Sv. Martinu lepo - čez dva dni sneg, grdo pa kaže da bo lepo vreme. Malo črešenj malo vina. Sv. Medard grd - 40 dni grdo. - 40 mučenikov (od 10. m. do 20. apr.) dela 40 dni vreme ali grdo ali lepo kakor je o njih. - Dež velk. petka ne zda nič. -

V Banjofu konjski hlapci imajo 50 gold. brez obleke, 40 pa nekonjski. Kmečki hlapci pa v vaseh 20 g. in vso obutev in obleko delavniško. Jerman plača veli dekli 25 gold. in pa čišme škornje in podšiv, tudi kaka ruta in pregača daje se jej. Jerman plevicam in kopačicam po 4 groše na dan, žnicam 5 grošev. Žnice in une pridejo na delo še le tod o 1/2 osmih, v Toplicah že ob 6. - Tudi v nogradih delavcem po 5 grošev, pridočim ob 9. še le in hrane in vina, da jim ostaja Zato na večerjo ne pridejo vsi.

Smola letos (1869.) komaj 1/2 centa kokonov vse drugo pocrkalo. Langer lanen. semena letos do 70, Šentruprški do 100 centov, à 3 for. konoplje rodilo izvrstno Petriču na dobro gnojeni zemlji. Švinger izsekl bedasto krasne češplje, da nasadi murve. Petrič v Prečini med kmeti naj več lanu - do 40 centov semena letos (69.)

Kruh. Vsaka moka ima a šterko, kakor mast nima nič gnilca, ergo ne dela mišic in čutnic. b kleber ima i gnilec, podoben je beljaku kolikor več ga je, tem bolja je moka, pšenična je naj prva v tem, ima ga $1/8$ do $1/7$ svoje teže. Mnogo gnilca imajo i luski-
ne (pri pšenici 16%) Če se en del njih zme-
lje skup z moko, je kruh bolj črn ali
ima več hrane v sebi. Ali zopr to rabo
otrobov nasprotuje stara navada.

Celo Liebig se zopr to šego zastonj bori.

Za "črn" kruh ljud ne mara in ne mara.

Ali s tem se gubijo i hraneče soli; z
otrobi zmleta moka ima jih skor 2%
fosforokislih; fina pšenična moka pa
le 0.8%; otrobi pa 4.5%. Brez teh
soli ne mogo se delati kosti. Sam za se
ne hrani ne kleber, ne šterka, ne soli: le
vse troje skupno zares redi. Kruh ima
vso to razmero prilično poleg potrebe v
sebi; sledé pa glede nje živeži
takole p.pr.: mleko, jaja, meso, sir,
kruh. - Delavnemu človeku dajo za 24
ur potrebni gnilec 3 funti (colni) pšenič.
kruha, sira pa je treba le $3/5$, in le-
če še ne 1 funt. Povrtja, pa je mnogo
treba, ergo ne jej ga delavec! Kolikor
več je klebra v kruhu, toliko bolj se
potrebna razmera dobiva (pšenični
kruh) kolikor manj ga je, toliko več
ga treba jesti (ovsen kruh). Kos
dobra kruha z prav malo mesa, si-
ra ali sočivja nasiti bolj in je cene-
je, kot kruh in mnogo krumpirja.

Samošilnice (mašine za brzo šivanje) so nakupile si 3 ženske v N. mestu g. Smoleška, g. Šulcova (ki si je pred ko Zajdlava gospodična zaslužila s svojo sama čez 400 gold. in pa žena ki hodi z brzošilnico tudi po hišah in si zasluži na dan po 1 gold. 4. si kupili ~~Najfregalovi~~ Nifrgalovi.

Pojedine: v Brsnčci hrustali so muco. V g. Suhodolu in v Polji pri Toplicah kuzlo, v Bučni vasi psa, v Draganjem selu rezano - kokoš! Kostanjevčani so tudi podkovali karfa, V Prečin. fari pa je Lovec ustrelil mesto lisice kuzlo etv.

V Prečini se pritožujejo zopr pope. Plovan vzal je za eno samo mašo 3 f, češ ker se bo brala za mrtvih več in na ime dveh živih. Za štiftano mašo ne jemlje se manj od 100 f. Kaplanu mora dati vsaka hiša, kmetje in sebenjki, po grošu, da gre s procesio mašo brat na tržko goro. V Zalogu bero se v letu 3 maše, pa mora dati vsaka hiša iz treh vasi po 7 kr. za nje. Sebenjki ni da bi morali, ali far ga enkrat nagovori, da dá, potem pa ostane i zanj ta plača, kakor pribita. Sploh reči obvelja vsaka obljuba in vsaka beseda za stanovitno, da se le enkrat zapiše. Zapisov in podpisov nas bog varuj. Neka ženska jezila se hudo na kaplana, da je njenega sinčka tepel, rekla mu je "šuštar" in še marsikaj družega lepega. Posebno skopi farje so k. topliški, pl. špeterski, p. stopški, pl. podgrajski, general vseh skopuhov pa je bil raški pl. Pfeiffer, ki ni dal nobenemu beraču nič in je strašno lihvaril in odiral kmete.

Smola posijal 2 mernika koruze in
dobil letos 1000 m. vse dela
z mašino.

Kmet pri Petriču: 1 mernik pšenice
z vrhom (+ 3 bokale več) dal mu 13 m.
in ječmena 16, 2 bokala prosa
14 1/2 mernik.

Pod Gorjanci sila ajde, da še
nikoli toliko, Langar pa pšenice,
da še tudi nikoli.

Ajda o dobrih letinah daje do 12 zrn.

obutalo = obutev (Jermanca) vedro, popel
nakrpali smo korena 1 voz. Stareji od mene
Auersperg. Soteska Rožek lov 1868.

nahode mam = nahod. čast bogju

čez 20, mnogo srn je notri. medov
in vlkov dosti, lani 67 našli
28 raztrganih srn (ali to bilo
že v Hočevskem).

Slamoreznice:	} Jermanca rekla, da od 15 mernikov zve dobivajo o dobri letini 70 - 80 ajde. Kmet iz Šmarjete, da on- di od 20 mernikov do- biva se i 140 mernikov.
Mehora	
Marin	

Robkovnica: Kukurutzrügler

Marin. tri ljudi potrebni.
sploh, vedno, z bogati se.

Plug:

Engelthaler	/ Ruchadlo je dobro za globoko oranje 12 - 14 palcev 4 konji
Mehora	

Toplice (Žmajdek na hribčku pred Toplicami: pšenice 5-6 zrn, rži 6, ječma 9, prosa 15 (dvakrat se pleje) Ajde 7 - 8. (Nekdo na pristavi bližnji kosi žito a ne žanje) Rožek lani o odpišanji jame nevihta, občī krič: nur schiessen, schiessen iz možnarjev, da se prežene (Milka) Posebno dobra zemlja za koruzo (po 2 - 3 strža) je okoli Šic na iztoku toplīc (Zamida) Pred 30 leti cvetele toplīce, bilo do 100 gospodov, , Jelovšek, dva Švajgarja, Paravič etc. Godba skoz celo poletje v Toplicah, tudi gospe streljale so v tarčo z mosta v gaj, v gaju bila šotor za malo južino, do 100 g. bi se tu na enkrat potrošilo. po 5 - 600 g. puščale so gospe in gospodje tu. Sam Paravič imel je vedno tu po 4 konje (Žmajdek) kmetijo na griču pred Topl. kupil. Žmajdek za 1000 gold. ima pa 26 oral, in tudi hoste in travnikov.

Žena Šenicova, da pridelajo po 100 mern. prosa, ki ga sejo po 5 m, oni pa le do 50, sijoč ga od 2 - 3.

Kopunski britof je uradnik Podboj v Trebnem, zakaj ni treba tlmačiti.

L. bukvarnica

Landwehr inneröster. Abrichtgsvor-
schrift, Gratz, 1808.

Landwirtschaftsgesellschaft. Annalen
Laibach von Jahre 1822 - 43.

(Castelli' Memoiren
Mühlbach Luise (čenče))

Museum in Laibach. Leitfaden für das-
selbe. Laibach 1838.

Orleanska devica, tragedi Lai-
bach 1848.

Pesni kranjskega naroda 1830
Laibach

Pirc Franc, o končanji škodnih
gosenic 1834

Pirc Franc, Kranjski vrtnar 34. 35

810. Prešern Dor. Poezilie 47

856. Richter Professor: Sig-
mund Zois v. Edelstein.
Laibach 820 ? 1 Heft.

888. Sadje - od njegove reje
Laibach ? ist nur ein Blatt.

Schmidl Adelsberger Grotte 53 Wien

Schubar L. Geheime Memoiren
(Louis Napoleon Bonapartes
Berlin 1860.)

Steiner - Geschichte des Infanterie-
regiments Hohenlohe No. 17.
Gratz 58

Valvasor Ehre Krains Laibach

Wagners Schanyl 54

Wolf Anton Alois Fürstbischof
v. Laibach. Wien 1858?

Humbold Alex. Briefe an
Varnhagen v. Ense 1860 Leipzig

1213 knjig vseh skupaj

Zemljevidi: K.d. Herz. Krain
v. Gottfried Loschan

2 Florijančičevi karti v. Krain

Karte v. Krain v. Freyer 16 listov

Podobe:

Wenn die Jugend wüsste u. das
Alter könnte. mnogo trcijal-
skih in lojalnih

L. bukvarnica

Bukve od kug in bolezen gove-
je živine, teh ovac in svin
od Janeza Volsteina v Ljub-
lani 1792.

Carniolia od 1. maja 38. do zadnjega
aprila 1840.

potem zopet 40. 41 vse

Costa Vodnik Album

Dežman Carl 2. Jahresheft des Ver-
eines des Krain. Landesmuseums

(Dictionaire d'amour 1808.)

Freyer Fauna Laibach 42

Graf - Chemische Analyse des
Bodens Töplitz in Krain. Prag 31.,

Anastas Grün Volkslieder a. Krain

Gutsmann Windische Sprachlehre
Klagenfurt 1799

Hammer Burgstadt!

(Memoiren der Kais. Katharina
der 2. v. Herzen) 1859

Hohenwart Franz Graf Beiträge
zur krainrn naturgeschichtl. land-
wirtschaftl. Topographie. Laibach 38.

Humboldt A. Reisen im europ. u. asiat.
Russland Brln 855

Illyrisches Blatt od 28 do 41 le
nekaj manjka. 34. ni.

Jellačić Gedichte

Nemški domači kolendri.

Kastelic Krainska čebelca 4.

Krains Geschichte u. der übrigen
südl. öster. Slaven (od koga? ni nič)

Krains Provinz. Gesetzgebung

Krain Herzogth. Landesmuseum

Costa Reiseerinnerungen

Museumsverein Jahresheft Krain.

Kratek poduk židne gosence
in črve - Laibach 1841.

Laibachs Topografie 34.

Laib. Zeitung 783 - 86, 87
790, 91. 1827. 29

Laibacher Wochenblatt Laibach
1860.

Lamberg u. Pegam - Turnier halb
krainerisch, halb deutsch Laibach
1807.

Landhandfest, Laibach 1687.

Landwehr innerösterr. Dienstes
vorschriften für dieselbe Gratz
1809.

ali lep ali nesramen = grd
žlahadne = rujavčice ribe prst dlge

Š. Jernej

1 zrno od 6-7, deset nikoli
rži (naj bolja zemlja za njo 8 (včasi tudi 10)

le pri Trebnem še bolje; svetova-
prosa nič tu ne plevejo !! ti koga.
pri Toplici ga po 4 plevejo.
Ječmen, malo tu zápeček, záprtek
ajda 1 - 10 do 13
oves 1 - 10 mernikov na hribih
na ravnini ga je malo.
Vino oral daje po 50 veder
pri Sv. Križu tudi do 70.

bova orala anati se

škarpa = žensk. čevlječ, kónto
kolona, frmentum, pržon = ječa
masa - kompanija

Oče Zagorec:

Ajda 8
Rž 8-10
Pšenica 5 - 6
proso 16
ječmen 8
krumpir 10
koruza od 1/2 mernika
največ 10
oves 10
vino 35 veder vprek,
dobro obdel. pauria

Nemškut. besede:

glajštati, koštljiv (drago)
perajzarica
ni družega ko lauter kam-
en pri nas. pobje
koliko sem schuldig?
naftngov -
zeitik drevo = zdravo freilich. ušafana =
ošabna. holba vina
kuštov - falšen - fort -
Eins, zwey, drey: rihtni
Quaderwäsch
če je muss, se mora juta
marker = marki
komendati, natrunka^{no}

zapomniti forintm štibra
Gracarjev turen
Pšenica - 5-6
Rž 7-10
Koruze 2 1/2 po priliki?

Prečno, a; Ločno,
a; Otočec, otosca,
pogance. Toplice
Shodu.
governa se - blizu Šmarjete.
Mesto.
Gorjanec.

tako pa tako, les, bali, hajd, po-
šalda, božja godina, Luka = Juri
zgubiček.

mrmoli = mrgoli
 škukjurji, mraznice jeseni zl. pod češpam
     v šopih kot glive, bele, dl gorepe.
 parkeljci jedne. zajec = naj večja goba
     za prerameⁿjeⁿ koži, siva ima vršičke
 karželjni (rmene) pečurke
     Kaiserling
 srnače (dlge palice)
 ajdovski po brezji, rdeči, jedni mlečnice se jedó.
 kupmaki mavrahi (Morcheln)
     kravice, strupene, velike ko klobuk
 glive pot raje
 brezovci (ne zajesti) možk. spola
     ožemnica mak = pimpava

---

nute ga nó glavnik = kempelj
 košarna = cajna popraviti
 po 3 dni vsploh = v eno mer žila
 hlad, grašica (babje pše- šiška
     no) uima
 motovilo košenica koliti n.pr. fižol
     senica bravlinci
 garnik, shramba sploš
 svečnek = lajhter, hlapec
 presenec = januar labud
 roča - roč kop
 burf = 3 snopi, 20 burfov = 60 snopov = kopa
 guzovina = tule
 Sem zdvignu - kmet na kracarci
     seva potvica
 ševnica = jama, parna
 slast, a ona = babnca
 hanzeljci = pezdec
 pizda (krava le ima jo) pička -ek, n.pr. Jožek
 beli gril = striček konduht
     grob = dober, n.pr. letina
 miš m.spola = imeniten človek
     rkelj, štampelj
 nereseč? mrtvec
 orátar, voznik, zel, vrabič
 sebenek, ca, vrca (? štrik) sebenec
     sebenka, sebenca, sebenkovati
 štrok obad (brencelj je le zeléna ali
 luskina, aklo? rjava, ne tak debela muha
 kljukec = hlestivnik

zornica, mrsiti = tešč biti
 topovka = topovolec, potovolec
 vrzelnica pri gnojnem košu vrata, da se gnoj laglje
 vrzel = kjer se grede potezajo simo
 tamo, če so vrata ^{je} Ylesa
 jarek - jama, zatoni ob Krki, voda zanesla zemljo
 telenge? = jarem z železnimi štan-
 gami, laglje dela z njimi živina
 sejmari sopara,
 kablica = žehtar čas bolj v rabi
 brljavka stranski = tuji
 povnik (polnik) ali pa korec
 berač = Weinleser in Bettler vada jabuka
 plen, plenjati
 razor = razbor prigodni, ruha
 površina = namelek
 kosje = kosišče, kjer je kosa nasajena
 droške = krav dežel, kmetiti = ovati punčarha
 balta ^{ajci} = mala sekira, korošica
 j.? močvarast, sopara
 kadunje = neške (ničke tudi)
 nakolski fižol vse je v ceno = wohlfeil
 šajtrga = ciza
 spolovinsko korenje gracarica:
 kolora = šajtrga Voda crka
 korola bogoslužjen kukci, moč-
 prešec veliki hlebcu varina
 oder je pod streho za shram-
 bo seno in slamo kopica
 krava se je telila kupinje
 podstrešek = plašč
 hribci = hribovci (Škocijan)
 ostrvi = koli z latami na
 brez strehe
 polji za ajdo, ne pri kozov-
 cu. Fraza: Se na enkrat osekne če je
 solnce (= osuši, da se lahko orje)
 kljuka = linga zapeljati.
 popraviti
 furželj = kravja ketna
 zavijač = jama, v katero voda odlaga o dežji blato,

dolenske imena orodja, različne
od gorenških: velka, mala maša, pukati,
mišelovka, padka = past
drvo plûg, kaplja ga je ubila
srpica = pralica.   z bogati se = pomiriti se
najemni = iki   vrv = veja fižola, ki se prijema = naša trta
kopača = gnojni kramp   tudi kumara na vrvi
kopačica = rovnica   zastava = kveder
lepo opravljen = oblečen
za korenje krpavnica = kakor sulica
bogosluzhen
zvrat = vozare
segetina   lešbrga
mraz = slana   lampiča = lešerba   nisem še se
dežel, postelj   curek = cofelj   dnes omr-
sapa = veter   svečna = genitiv   sil = ni-
veter = juž.   ceniti = šacati   sem še nič
?pohanje = flancati   uceniti kako reč pre
štrajgobelj = bodice   po ceni = premalo za-
z 2 rogl.   njo zahtevati.
debelača = turšica
cajtik drevo = zdravo   grobati = okopavati
ružiti = robkati   pirh - pogačica
rezivnik = lajkmesar   voglariti
štrokovje = stročje   palica = štibla
narez ali pa reznik = folč
- sušač   podnirki = pondirki.
podajač = podajalnik   janka = pruštof
krpel   osinka (resnica
sina
krava in čuha (brez imena)   vršiti
čada = črna krava   suge
bravina = skopčevina, teletina, šunka
obisti, tolčena pečenka, vlažna jed.
plužna = kolca plužne, kolje   pripečeno
loza belim Kranjcem = hosta   meso (= v zosu)
šija med pečjo in rajfnkom velb
če ni dimnika, je tudi šija   ličkati = beli-
dimnik = ravfnk, kašča.   ti koruzo
prečnik = tram pod streho   slačit koruzo = belit
pri Š. Marjeti
strešniki = po zidu, na ktere
pridejo špirovci (lemez-i)
poslopje.   zelje bi se vršilo (če bi bil dež)
zelje se vrši = ~~povrtina~~ povrtinja,
ko ima glave
stelja, stela praprot   telec.delati
nastel

Flor. Vovk Bršlin 1868

pšenica 8 1/2 zrn
 rž 6
 ječmen 8
 ajda 2
 proso 48 zrn (?) 16
 turšica 160
 sajene
 krumpir čez 5.

1869:
 ječmen 14 zrn
 rž: 6
 pšenica 7-8
 pozobale so mnogo
 kokoši

Petriču 1869:
 pšenica dala 6 zrn
 lanen. semena do
 30 m. blizo 100 f vred-
 nosti

Prečina. pšenica
 13 - 67 letos setve in žetve.
 (1866) 96 to naj bolj rodovitno
 80 naj več enkrat
 večinom od toliko posetve
 letos 76. Po preko vsako leto
od 60 - 70 mernikov od 13 -
 14 mernikov posetve.

Rž, ječmen rodi slabo
 letos ječma 10 mernikov od
 1 1/2 posetve.
 rž od 2 mernikov po 2 do
 trikrat več, ali pa še ne
 tudi po 1 - 2 zrna.

Nekdo od poliča prosa 10 mer.

Toplice - Kulovec

1868.

pšenica 2 zrna

ajda 2 1/2

rž 6

ječmen -

proso 20

turšica 150

krumpir 5 droban Rž daje po 8 - 9

2 rala vinograda 23 veder zapuščena

po preko daje po 30 veder

delavci v vinogradih po 40 sol-

dov, ali pa 20 soldov in hra-

no, 5 krat jed, 3 krat vino.

Mehora

pšenica 1 m 12 me

banaška že 5. leto

krumpir 8 letos

nemško deteljo

kosili 5 krat

3. letu že, ko je

naj bolje

Čečka vas. Jageršek Jože

ajde do 3 z Smola letos od 2 mernika

proso 5 koruze 1000 mernikov.

krumpir 10 Langer celo 3 od ? mern.

pšenica dala včasih n.pr. predlanj-
skem že po 10 in ajda po7. Seidl v mestu, da mu

pšenica daje redno od 5-6 zrn, ječem

10 (Robič pravi da i 14 njemu) ajda od

10-12, rž 6. Letos dobil Grm od

~~10-12~~ 250 mernikov posetve pšenice le ne-

kaj čez 400. Ajde dobil Seidl letos

le 10 mernikov od 6 posetve, prosa

pa 8 mernikov od poliča.

Predivstvo. Dolenec str. 64.

Kaj sem zajel in zapil pri g. Rozmanu
v Novem mestu od Martinove nedelje

- V nedeljo 15. 5 meric vina, t. meso z namočen.
ugorki, nogo purmanovo in šnof salate, 1 kr.
16. 5 meric. klobaso m., kislo zelje z juho, stla-
čen krumpir 1 kr.
17. 5 t. meso (še ne šnof kis. zelja. rezance
1 kruh in malo komisa
18. 3 mer (po 24) 1 po 28, klobase debele
pol s hrenom, repo s čisto juho, 1 kruh.
19. 3 mer. (po 24) 1 (po 32) t.meso, za
šnof kis. repe, talarček krumpir. in talarček
zelja. 2 kruha.
20. 2 mer. 2 kr. t.meso z zeljem
po 28 soldov
21. 4 m. t.m. z repo, jetrno klobaso. 1 kruh
22. 4 m. t. meso repo, krvavico, 1 kruh
23. 3 m. t.meso zelje, jetrnico 1 kr.
24. 3 m. t.meso zelje; sladko zelje 1 kr.
25. 4. krvavica. juha s kislo repo 1 kr.
26. -
27. 3 m. t.meso, juho z zeljem, 1 kr.
28. 4 m. t.meso, 1 kruh, 1/2 krvavice.
(3 merice po 28)
29. 4 m. 1/2 krvavice, t.meso z repo. 1 kr.
30. 4 m. t.meso z repo, 1/4 krvavice
1 kruh.

4. - decembra z prav malo zelja,
 2. 3 m. meseno klobaso fižol, 1 kruh
 3. 4 m. obisti, t.meso repo, 1 kr.
 4. 3 m. t.meso, kos potice, 1 kr.
 5. 3 m. t.meso z namoč. fižolom, juho repo, 1 kr.
 6. 6 m. mes. klobaso z namoč. fižolom, kopunčka
 z motovilčkom. 1 kr.
 7. 3 m. t.meso z namoč. fižolom, juho zelje, 1 kr.
 8. 3 m. m.klobaso s fižolom, prav malo
 zeca s krumpirja šnof 1 kr.
 9. 3 m. t.meso repo 2 kr.
 10. 3 m. t.meso repo 1 kr.

~~87.~~ 87. + 1 po 32 1 po 28 = 89

2 mer. po 28 + 1 po 28

89 3. marca. 4 m (24) golaš. 1 kr.

6 4. 2 m (16) riž, šnof repe, 1 kr.

5.34 5. vrček piva. 3 m. 2 kr. žabe. fižol

+ 5
 5.39

[Razni računi]
 izpuščeno

Korl Krištoff

Taškend Berdjansk 99. vino besarabsko 100.

36	1. Januarja	3 m. t.meso kumarco, kosček		
22		kopuna mal. 1 kr.	<u>Š.petrski pop</u>	66.
21	2. 2 m.	t.meso kren, krvavico 1 kr.		
20	3. 2 m.	2 jetrnici 1 kr.	Skubec in Šuštar	71.
24	4. 3 m.	t.m. kren golaš 3 kr.	<u>Taškend</u>	99
19	5. 2 m.	tm. hren. 2 kr.		
	6. 4 m.	jetrnico, purino nogo, šnof salate 2 kr.		
22	7. 2 m.	tm. kren 1 kr.	<u>Berdjansk</u>	99
	8. 3 m.	malo bržolo, 1 knedl 2 kr.		
22	9. 3 m.	t. meso kren kisl kromp. 2 kr.		
			<u>Vinstvo v Besarabii</u>	100.
22	10. 4.	tm. kren riž juho 2 kr.	<u>Duhan ob Volgi</u>	101.
13	12. 3.	tm. kren, frišno zelje 1 kr.		
20	13. 3.	tm. kren 1 kr.	<u>Mačkovec</u>	69.
	14. 3.	tm. kren 1 kr.	<u>Neznanje dolensko in zagovor</u>	67
15	15. 2	tm. kren 1 kr.		
20	16. 2	tm kren 1 kr. (<u>sin v me streljal</u>)		
20	17. 4 m.	jetrnico, meso s krumpir. kis-	Semič	95.
18		lo repo - 2 kruha	<u>Škofic 103. Povše</u>	64
27	18. 3.	jetrnico, tmeso kren. 2 kr.		
	19. -		<u>Žužemberžani 60</u> Krka	1.
			<u>Š.Jernejci 68.</u> R.statist.	1.
17	20. 1 m.	tm. 1 kr,	Valvasor	2
23	14. 6		<u>Pojedine 106.</u> Valvasor	3.
35	20 14.		<u>Prečina 106</u> Horsky	4.
	14 8		povodnji mž.	5
23	5 14		r. stat.	5
35		[razne številke-izpuščeno]	Šega	6.
23			pijanci	8.
31			N. mesto	9.
21			Blasius	13.
19			Grobje	16.
19			Blas. Kijev	19.
			R.železnice	20.
			Zemskija u.	23.

1. februarja 4 m. tm. kren. repo 3 kr
 2. 3 žolco, jetrnico, juho 1 kr.
 3. golaš repo, 1/2 pečenke telečje, 2 kr. 2 mer.
 4. - 12
 5. 3 m. tm hren, žllico žgancev z zelja žllico, 2 kr
 6. 4 m. obisti, golaš 3 kr. 12 -
 7. 4 m. obisti, krvavico malo, 2 kr. Polša
 8. 1 m. krvavo malo, 1 kr. 73 ljudi
 9. - Pri Rudeži 71. 27 21.
 10. 5 m. krvavico 1 kr. vrček pi-100
 va! poljske gimnazije 93.
kavkazka družba 93. 4.
 11. 2 m. krvavica 1 kr. Kres 93. 94.
 12. 3 m. tm. hren, šnof fižola.
 13. 2. golaš. 2 kr.
 14. 5. tm. kren. motovilec 3 kr.
 15. 3. golaš. repo s čisto juho slabo, 1 kr. Samošilnice 106.
Svila 97.
 16. 3. tm. motovilec 1 kr. Predivstvo 64. 104.
Zven 66.
 17. 3. obisti, 2 kr. (47 meric do zdaj) 97.102.
 18. 3. tm. 9 žab 1/2 limone, 2 kruha 30
 20. 3 m. žabji ajmoht, motovilec 2 jaja, 2 kruha
 12. 10. Švingr 70. 67.
Kruh 105
Modrost dolenska in posli 104.
 21. 1 polič piva, 1 m. v. 20 soldov. Ruska vojska 91.
 R. trg z Azio 26. 23 Sara 75. Hočevje 86 }
 24 Baku 75. 95. 6. }
Bukle 28. 34 A.Ade 76. Pjatg. Vladik.
 statistica 54 N.gorod 76. Kabarda 89.
 Izložba 55 Kohl 77. Dariel, Oseti 90.
 Rački 58. Toplice 108.
 Kontrakti 59. L.bukve 109.
Daniel 60. Šedo. Feroti 92
 Tük.Karagan 72. Kres 93.
 Orenburg un Kasp.m. 73.
 Ileck 74.
 Novgorod 74.

[Vmes razne številke - izpuščeno!]

pušnica

Kupčijski odbornik Hartman bil je v Bosni in je na tanko ogledavši sušilnico za češplje izdal zdaj obris in popis bosenske "pušnice", ki suši brezdimno. Taka peč bo veljala od 20 - 70 f. kakor bo ali lesena ali zidana ali domačih rok ali najetih delo. Lani so šle kisle češke slive po 9 f. naše sladke le po 5, ker smrde po dimu. Sploh se da reči, da je razloček v ceni dimnih in nedimnih sliv celih 100%.

1.

G. Kalčič in delavci.

Vinogradarji 1 staro dvajsetico (= 33 soldov) 3 merice vina. Ob 8. ali 1/2 9. pridó na delo brez hrane. Plevice po 20 - 25 kr. s hrano vred, pridejo od 5-6. Vsaka polič vina. Tako i žanice in kopačice krompirja. od 100 veder sploh je stroška 1/4 = 100. (ker je srednja cena za vedro sploh 4 f.)

Slovenskih lovcev (19. bat.) pogovor

A. To da bi bili komandonti, komedjonti pač komedjonti. B. Včeraj me je rihtal tisti ošivec oficirski in mi djal: Kaj ne veš, da je to v reglamà? Jez pa sem se odrezal po kranjski, glasno, da so me vsi slišali: Tepec, kaj čenčaš nekaj od reglamá. Kaj je v njem, veš toliko kot moja rit. Razen besede reglamá si bos, kot pošten kurec. Vse se zakrohotá ko to rečem, oficirček pogleda po oslovski zdaj mene, zdaj moje smeječe se pajdaše in praša: No bos ist dos? Moj sosed mu odgovori po nemški: Ter to mant, si sãnder fešeste Kerl von oll oficirs. Oficirček se dopadljivo na to namuza, tovarši pa se krohotaajo, čudo, da popokali niso. A kaj češ, tako je. Zato smo pa tudi povsod tepeni. Naši generali in obristi ne zastopijo pod ljubim bogom nič dru-

zega kot na exercirplacu s hripavim, izfukanim glasom vpiti: Habt acht - rechts um. Zato pa tudi ne dajo avansirati pametnim feldbebeljnom, kmečkim in purgarskim fantom, ki imajo več pameti v peti kot ti generali v možganih. Za lajtnante, avtmane in druge šarže postavljajo gosposke smrkavce, neumne kot klada. Se ve, že vedó, zakaj. Pametni oficirji bi kmali sprevideli, kako slamnati so ti naši generali in obrstarji, pa bi se iz njih norca delali, jih zaničevali, jim zabavljali, nagajali, jih ne vbogali, jih tudi tožili in pisali zoper njih v bukvah in cajtungah. Cesar bi videl, kake bike ima za generale pa bi jih zapodil. To je pravi uržoh, zakaj ne puste več zastopnega človeka med oficirje. Od kar je mrtev Radecky, je vse hin, zato pa gre tako, če bo spet vojska, nas bodo zapodile babe z mokro cunjo, ne bo treba ne Francozov ne Prusov. Saj nismo norci, da gremo v smrt za take lumpe in bedake. B. Je, je prekleto to življenje. Doma sem bil še zakaj, tukaj ne vem, zakaj živim. Lazim okrog, kakor kak otrok, ki nima domačije in staršev. Doma so me imeli vsi radi, tukaj ne gledajo nekako po strani še civilni ljudje, nihče se z mano ne pogovarja, nihče ne veseli in ne žaluje. Prav tako mi se zdi, kakor da sem v kaki strašni puščavi. To exerciranje vse te komedie in sitnosti so mi se tako priskutile, da se bom obesil ali v vodo skočil, če bo kaj časa trpelo. A E le potrpi še malo, vojska bo kmali, potem pa že veš, kaj bova naredila. B. Težko mi je čakati - prekleta soldaščina!

To sem slišal na kapiteljskem hribu, le-
že pod smrekami 14. avgusta 1869. Ta-
ke besede so pri moji duši in pri moji
veri ne le mala, temuč pessima omina.

Čas.

Dolenci govore raje "čas" kot cajt, ali
kaj pomaga, ko vrednosti časa ne pozna-
jo. Gorenci pravi sicer cajt, ali
zna porabiti to nemškuto v svojo
korist. Slišal sem na Gorenskem
pregovor: cajt je bog, cajt je drag
kakor bog. - Bog je menda tu v starem
pomenu = sreča. To spominja človeka
ne hote na pregovor angleški: čas je
denar.

Bršlinski šribarč

odlomek pesmi, čul neki pri Krki:

Krka dere
Cunje si pere (pelo se: cuje)
In hlače šiva (jen= in)
Šribar z Bršlina.

Nemška temeljitost in znanstvenost!!

Neue Fr(eihe) Presse ima 15. avg. 1869. da je
Napoleon I. tako ljubil vojskovanje zato, ker
je ga mati spočela in nosila ob času
vojne narodnega junaka Paolita zoper Fran-
coze. Tudi mati da je vsa gorela sovraš-
tva in bojaželjnosti - zato da je moral tu-
di sinček biti divjak!! In še nekaj.
Če ravno vroč, imel je vendar tako mrz-
lo kri, da mu je pretakala se po žilah
le 55 krat v minuti. Saprment! kdo ne
razumi, da je prav zato potreboval
vedne aufregunge, da je ostal zdrav,
in za to reč je naj bolji pripomoček vojska!

ha! kateri slepec ne vidi zdaj, da se je vojskoval edino le zato, da mu kri teče hitreje po žilah, da ostane zdrav. Quod erat demonstrandum! V miru bil je vedno bolehen, v bolehnosti tej se je nenaravno debelil re-vež - saj se sploh ve, da debelost prihaja od bolezni! Kedar pa je počel top, vot, zdaj je plavala riba v vodi, žile so bile mu, kakor se spodobi, truplo je shujšalo in zdravje se je se ve, povrnilo! Kdor ne verjame, beri feljton omenjenih novin.

Pot v Črnomelj.

V Gradcu krasna fabrika = trdnjava, tu in v Črnomlju nemški krčmar, ali švabi so naučili se že precej dobro po naše. - Psovka "Meksikajnar" - ali pa papežev freibiligar oboje pomenja belim Kranjcem lumpa. Črnomelj ima do 180 hiš. Okolica sila vina. Reka Lahinja. mesto na pol otoku enkrat trdnjava. dva topa še. Kovač preden zidal si hišo, izvoli Zupana in vot vkljub njega spretnosti ne da mu nihče več delati. Zidati ne more dalje, za živež mora hoditi mlatiti pa se je zato pojedal in - umrl. - O iluminatorjevem godu ljudje govorili: Pojdi v cerkev, kdor si Švaba. V Semiču češplje zame že preveč zrele, proti Črmošnicam premalo. Napis nad Semičem: Fürchte Gott u. ehre den Kaiser. dalje pa: Zum deutschen Wirth in v Črmošnicah: Pustite male k meni priti (tudi po slovenski). Turjačan prodaja zdaj celo vas pri Črmošnicah. Amur. Gora visoka.. Gače, gor še hiše in njive. pogled krasen. do Bosne neki. Plovan. Humer (pasigraf). V Semiču kupil sem vso trafiko, imela je 2 cigari.

Toplice 1869.

Slaba sesona. Do julija skoraj nič vojakov je komaj 30. Pri Žmajdku (in tudi drugej) strašna draginja. Gospodinja rekla, ker je ljudi manj, se pa draže rajta, sicer le za grad, ali skušnja mi je pokazala, da tudi zase. Ne naj bolje vino toči po 44 s. vrček kozl. piva pa po 12 s. Goveji ali bravski šnicelj malo večji od patakona velja kakor telečji 20 s. če ne še več. Le postelja še zmir po 20 s. Natarica nemarna, da mi še kahlje ni prinesla. Po okolici stala je 20. avgusta, ko sem ondi bil, prekrasno koruza, ajda in celo proso, ki se sicer skor povsod po Dolenskem letos slabo ponaša, ker je imelo premalo solnca.

Ločna.

Jerma in še en kmet priznala lepoto hrvat. platna in korist, da se preja in konopnina namaka v vodi ali Jerma, kmet stare korenine ceni mnogo bolj drugo žito od koruze. Zoper njega oglašil se je vendar mlad fant: O nikar ne govorite tega, brez koruze ne bi imeli pri nas doma letos nič jesti. Na prostoru za 3 mernike poseve dobili smo koruze 40 mernikov.

Šole na Ogrskem 1866. Jul. Švarz.

Od 16.700 srenj 5. brez šol. Ljudskih in privatnih je 13. Od 1,800. dece gre v šolo le 800. v nje. Le 18% rekrutov zna brati v granici 2.2. Za učitelje je pripravili le 33. Naj večja plača zanje je 60 for. Srednjih šol je 167 gimnazij, 29 realk 27 kupč. šol. Gimnazialcev do 30.

V gimnazie v letu stopi jih do 5. ali le 21% pride do osme in ven. 20% gre le na universe, iz realk pa v tehniko le 10%. Za pravništvo je 12 šol, 2 za medicino in rudarstvo 3. je dijakov na visokih šolah, 2/3 juristov, naravoslovcev le 40-50. Država ukrade akademii mnogo več, kot more trošiti ta na znanstvene svrhe. Za šole daje le (na Ogrskem) 14.096 for. (Za vojaške konje več ko 4 milijone) Lipe-Detmold 18. tolarjev, Sandwich. otoki 22. dolarjev.

Delo parnih mašin v Anglii (1867.)

V letu se v Anglii porabi do 10, ton premo-ga zanje. 4 tone dajo toliko delne moči (80 ~~th~~) kot delavec v 20 letih. Ergo teh 10, ton daje mehničnega dela kakor 50 milijonov ljudi v letu. (Polyt. Journal.)

Francozki rekruti 1864.

Kontingenta bilo 325. glav (z 21 leti) 216. dobrih, 109. nesposobnih. V Nemčii se zadnjih 50 let ljud skor podvojil v Francii narastel le za 1/4. Francia mela 1806. ljudi že 29,100., zdaj pa v Savojo in Nico le (1866.) 30,067.094 glav. Prusia 1816. le 10,400., 1864 pa: 19,300.

Pri Rudeži

Slišal je besedo "Kuka gora" za Gorjan-ce. Zagorec pa je pravil, da se fantiči in dekliči o shodih zbirajo v Košamatova iz Bistrice - Šušteršičeva - je huda nemškuta še zdaj kot Bučari-ca. Rudež imel je od 12 mern. poseve 84 m. ječmena.

Šerenbrun ali Grasberg zove se ti-
sta vas, ki se je prodala vsa - 4 hiše !
kajža in razne poslopja - radi škode men-
da storjene knezu Karlosu - Od konca da
bi dosta bilo, ko bi bili plačali 10 f.
Zdaj se je dlj narastel, da ne morejo pla-
čati več - pa se bodo neki izselili.

O proštu Arkotux

povedal mi prečinski plován, da ga
je tožil škofu, zakaj da nemške za-
pisnike izplnuje po slovenski, n.pr. mesto
Auszehrung jetika, m. asthma naduha
etc. etc.

Novomeški program 1868:

uradno ime Neustadt še le vsled guberni-
alne naredbe Ljublj. 1. sept. 1783 (83)
Metlika 1469 čisto zrušena, ljudje okolo
tvrje na sedanjem mestu sezidali novo
Metliko. 1688 umrl je mnogozaslužni kanonik
Matia Kastelz, ki se je postavil zvonik
in svod v brodu frančiškanske cerkve.
počiva pred oltarjem neomadež. spočetja
Marie z napisom: Hic Mathias Kastelz
Canonicus jacet - Qui nec mortuus tacet
- Loquitur hic in fornice et thurri - Nec
silent alibi muri - Hic sciens architec-
turam - Fecit sibi hanc sepulturam
etc. (tu je i oni Sulpicius). 1760. hat
die Repräsentation von Krain die

od št. 131-142
 manjka dodatkov, ki
 imel nadzorništvo pa je
 manjše notesa.

Stadtgüter in Folge deren schlechter Verwaltung seitens der Stadtbeamten die mehr für ihre Beutel (Chron. II. 193-94) als für das Beheben der Übelstände besorgt waren, verkaufen u. die Beamten aus den Interessen besolden lassen.

1786. kapucinski klošter odpravljen - zdaj še je tu vojni magazin.

O francozki vladi le 3 prazniki: Krstovo rojstvo, njega in Mariino vnebovzetje.

od 1814-17. strašna lakota.

1827 prišli tolovaji iz granice, izgubivši 1 odoše.

1830. krajsavtman Rechbach ^{alee} ~~ste~~ naredil ob grobji in Katrinem trgu.

9. maja 1846. špital ustanovljen.

1848. Narodna straža - uradniki in dijaki

(do 140) imela je modrobelerde trake in kokarde 1850. umrlo za kolero do 100 ljudi.

to leto i slovenščina obligatna. 1855.

umrli v Stopčah za kolero 104 ljudje

21. julia 1859. po 50 letnem prestanku

obešen ubijalec. 1861. novi vodovod in to

leto kaj dosti vina. 1864 bilo mraza

18. februara 21° zato slabo vino, 12. julia

65 mož in 2 babi radi morije obešeni.

1867. Gregorič tepel farja.

Žnikarnost.

Poljsko orodje pušča se pogostoma na polju n.pr. brane, pa ni čudo, da manjka potem sim ter tje kak zob, ki so anektirali ga cigani.

V Novi gori je v Radul'

saj še v naši gori ni grozdje zrelo, kaj še le v Radul' primeri: "Radolica".

Možitev.

Može se tod za vdovce le tiste, ki nimajo dote. Če nje ni, deklice jemlje rade i starce ali dajo si prepisati nase hišo ali kako drugo posest. Naj več dote je tod 800 gold. Že 500 je sila veliko. In če ima dekle tudi le 200 in ob enem otroka, si dobi lahko dedca. Sploh pa sem opazil, da hrepeni vse zeló po zakonu, še razuzdanci.

Vojaški mestni zbor -

dober je zlasti, kadar je kak ud bolan. Vse ga obiskuje in mu, če je reven, po mogočnosti tudi pomaga. V tem zboru vlada silna lojalnost, pokazala se je zl. o potovanji carevem v Zagreb. Oficirji so nekteri nemškutarji ali bolj zmerni (Marin, Leman) Luzar (felbaha) etc. ali sploh ni tu sovraštva zoper svoj narod. Simpatie z 19 batalj. lovcev (Slovencev) in pretepi z 11. (Švabi)

Dva pregovora dolenska

Če ne boš osral ti nograda, bo pa no-grad tebe.

Zidar! primi kamen, drugače bo kamen tebe

Vino 1869.

Celó z Nove gore je mošt prav dober. Ker je Lipinica zelo začela padati, so morali začeti ljudje spodaj trgati.

Ali na Tržki gori ga bero le tisti, ki ga malo imajo. Drugi pravijo, da ga ne mislijo pred 1. Oktobrom.

Perfidnost in nesnaga.

V N. mestu bahal se falot, da je spal pijan na grobju, ali ga mrličji niso nič ogrizli. Jerm. v Ločnem bahal se da je bil 5 let zaprt na gradu, če prav ni bil, trdil je da ni to nič sramotno. Tudi se je hvalil da je tat in prosil druge, da mu pomagajo v tem; razjezivši se na sogoste, ki so naveličali se teh oslarij, šel je ponoči v mesto naznanit žandarmeriji da so pri J. v krčmi vojaški begunci, naj jih pride lovit. In res so žandarji drugi dan prišli prašati, kake ljudje bili so sinoč v krčmi. I o sod svetcu Aršm. je rekel, zakaj mu ni zgnil jezik pred, bil bi on za 400 f. bogateji - on mu je snel jih, vrjemši babam etc.

V oč' gledati.

Tudi na Dolenskem zmatra se za znak poštenega značaja.

"Vsaka vera je enako dobra

tudi turška" trdil je bel Kranjec, govoreč po hrvaški in nek Doleneec mu je to popolnoma potrdil. V tej mlačnosti so judje tod še bolj nevarni.

Dolenci pasivni.

Potrpe laglje kot Gorenci: ne brigajo se toliko v stiski. Od vojakov pobegavali so mnogo manj kot Gorenci etc.
Ogenj v bučni vasi

Vino otrokom

dajo Dolenci i če majo koze, ošpice etc. češ da bo bolezen bolj in pred udarila ven. Tej napa-ki pripisuje se smrt mnoge dece.

čbele letos 1869. okoli mesta

slabe. Po 3 panji dali le 12 funtov Jerman v Ločni je prodal 3, ki so imeli vendar 70 ~~h~~ po 16 x = 11 f. 20

Jezuiti

Bili 1869. naj pred v Š. Jerneji, potem v Suhoru in nekaj dni tudi v Š. ruprtu. V Š. Jerneji pridigali i zopr nemškutarje. Smejo le tje, kjer je plován zadovoljen.

Jermanca o nogradarjih.

Kedar obrezujo imajo le kruh in vino, ali kako retkev ali čebulo, ki jo možki silno ljubijo z oljem in soljo. Plače 5 grošev. Kadar grobajo ali okapajo plače 5 grošev ali ob enem hrano, zjutraj žgance etc. opoldne zelje z mesom zvečer kašo etc. Kedar trgajo 5 grošev plače, če pridejo na kosilo in večero je prav, če ne, ne dobe nič, le dopoldne kruh in vino, o poldne potvico najraje orehovo in vino, popoldne kruh in vino. O poldne tudi zlasti možki retkev napravijo si, in se ve da i ženske, če hoté. Zvečer in sploh čez dan pijo delavci vina, kolikor hočejo, da so često vsi pijani. Za jed se ne mara dosti. Kedar vino spravljajo (n.pr. prešnjo) imajo razun kruha i meso, to biva obično v nedeljo, za katero se ljudje

ta čas ne menijo, kajti je vsa tržka gora plna ljudi. Meso je vsakojako se ve da i goveje. Sploh velja to, kedar je kosilo pripravljeno, da ga dobe tisti, ki pride od 6 - 7; kdor pozneje dospe, ne pride v hišo nič, ampak gre naravnost v vinograd brez kosila, n.pr. tisti, ki pride še le od 8 - 9 ure na delo, kajti se s kosilom ne čaka. Če se ne bi dalo vina, kolikor ga ljudje o takem vinskem delu želé, se lahko zgodí, da gospodar ostane bez delavcev.

Dolenci (prosti) manj opravljivi

Zato, ker so bezbrižni in če tudi kaj govore zopr koga, čuje se često dodatek: tako se sliši, pa ne vem ali je res ali ne.

M. Smolej dopis iz Dobropolj. Novice 1. 38. leto 69.

O robkovnici, ki jo je Kmet. družba v last prepustila tej fari za 10 f, da je služila koruzo za obleko revne dece, še eno mašino in podporo svil. in vrtnarstva. Ta mašina je iznajdba Pavla Kropivškega v Šemniku pri Zagorji. Z 2 cevma velja 45 f, v eni uri se obrobka z njo do 20 mernikov koruze. V fužinah v Dvoru (Hof) pri Žužemberku, če se ne motimo, se dobe tiste z eno cevjo po 20 for.

Dolenski gnoj slab

Zato ker ne nastiljajo dosti in prav, gnoja ne premešajo in ne zenačujejo po hlevu. Florian pravi, da ga je dobil on od ene krave več ko drugi od štirih in boljega.

Kašče dolenske

(v Trzinu kašte) imajo predale za vsako žito posebej, kar je kaj naredno. Sadje je pa pod streho.

Bršlinci in Florian

Našel je tu mnogo jezičnikov, ki jih je skrbelo, kako da bo živel. Eden dal mu priimek Cilindrbirt in mu narisal cilindar na hišo. Obdolžili ga, da je denunciral soseda radi kontrobanda. Zogar posodi mu konja pa so mu brž zlagali se, naj nikar tega ne dela, kajti mu ga F. silno pretepava. Delali se norca, ko je sneg metal po zimi s hiše in eden je govoril, da ga ustrelil, šedši na lov, le ujetega ptiča. Soseda je rekla, ko se je z nje žlahtnikom imela omožiti hči F. svakinje, da v nje rod po nikakem ne sme priti to be-
raštvo.

Še enkrat o nemarnosti na polji

Videl sem ležati brane in pluge prav pri cesti brez čuvaja, memo hodili vedno ljudje. Na tak način pozgubila je Mlinarica brečenska vse poljsko orodje. Matia Sajevec pustil je brano na njivi od ajdove do pšenične seve! pluga ne pušča čez 3 dni. Cigan Miha priznal sam, da ne ukrade mnogo, k večjemu 3 zobe iz brane. O tej zanikrnosti mogli bi cigani pa tudi drugi mnogo več pokrasti, kakor ukradejo.

V. o uradnikih

Predsednik skuša, ali je človek domoljub ali ne; če je, ga goni, dokler odjenja, n.pr. V. Štr. Tudi izolira uradnike, da ni med njimi kolegialnosti. V. se pritožil zopr to samstvo, N. rekel: das haben wir so eingerichtet. Tudi ob-
laga z delom, kterega sovraži.

Dela se patriota, ali zabavlja zopr vse prave patriote. V. ni za nič, žena dela sramote, ali ga hvali vendar, tako i Č. - Ima sporočevalca, ki mu vse pove, misli, da je N. pošten in naj veči domoljub. Ta je M. nje- ga prijaznost z V. pa je gledal pisano, dok- ler sta se po ženitvi razšla, zdaj ima mir. I. bil pred v čital. šept., ali, da ima mir, odstopil, tako i V. in Š. in vsaki, saj v Kazino trebalo se zapisati. N. vošil in prisilil na isto podlož- ne uradnike Kr. u in celo Š. št.- Ta Š št. tožil M-a, da se pogovarja v prodaj. obl. z neko deklo, proštu A. ki pokliče na to M-vo gospo in jo praša, če je zadov. Ona: Dok- ler mlčim jez, nima se vtikati nihče v to etc. N. vsak teden dopisuje policiotu G. v Gradec.

V.

pravil mi, da je mislil večkrat umoriti se; tako mrzka da mu je bila samcu služba.

Mož ženi, ki ga svari radi zanikr-
nosti na polji (puščanja orodja etc.

Lahko je kraljevati, ko se vojskujejo za kralja drugi, ali težko vojščakom.

Usmiljenost

Dekle jokalo se radi krave, ki ni mogla storiti, smrt racina, grlica etc.

Čudno pozdravljanje

Večkrat sem opazil, da ljudje tod i mestni i kmečki človeka kaj prijazno pozdravijo; če pa jih zopet sreča, pa se držé, kakor da ga več ne poznajo. Če jih pozdraviš, ti še ne odzdravijo.

Pesem spočeta na Dolenskem:

Micka iz cerkve gre - Kam pa gre, kam pa gre? - Micka gre v moje srce.
 (Miha Janezu: Ti teh "gre" je preveč: tisti: Kam nek gre etc. bi lahko izpustil)
 Janez poje dalje: Dobr' juttr' Micika - presladka ljubica - kaj ne de si moja -
 Miha: Kako bo tvoja, ko se še nikoli pred menda videla nista? To mora biti drugače. Janez misli in pravi: Kaj pa, ko bi jo zasukal takole: Dobr' juttr' Micikà, presladka ljubica, bodi oh bod mojà! - Ali texta ni pravil, marveč ga pel. Glas, od konca nizak, povzdigoval se je če dalje više.
 Miha: Zdaj je pa že fa (fajn) Kako pa gre naprej? Janez: takole (poje:) Kaj pa mi reče Micika? - Micka presladka ljubica? - Micka se ~~stree-jn~~ strese jn molči - pa se prav mod-ro drži - le 'ne besed'ce ne reče - Hitro spred uč (oči) mi uteče - Al' ne uteče iz mojga srca. - Miha: Čakaj, poj vse to še enkrat, potlej bom že lahko s tabo pel. Janez poje to pesem naj pred sam, potem mu pomaga tudi Miha in tako rodila se je nova narodna pesem.

V žlici vode utopiti

Kdor to pravi, se utopi takrat res v žlici vode tisti, komur se to reče NB če je namenjeno. Jermanica pa tega ne verjame

Jelovšek.

Družine ni gonil preveč na delo, posli so celo postajali. Za gospodo ni maral, po zimi se jej umikal v Luknjo. Obresti ni zahteval nikoli več ko po 5, ali se je moralo na tanko plačevati. (Oštermann) Jagrčku posojal je rad (n.pr. enkrat 70 f.) i bez pisma, sicer pa je hotel imeti vselej garancio (Florian) V oporoki je vsem poslom, ki so služili po 2 leti in več zapustil pevsijo od 6 f. dalje.

Čuden pregovor:

Žaba gleda paternoštr in pravi: Hm to so besede.

Hočevnar:

da uči skušnja n.pr. Cotarja, Hoč. v Kršk., da po pr. 1/5 lipine med drugim vinom dobro stori, da se tada drži. Kraljevina sama ne daje vina dobra in čista, zelenika že, ali sploh je naj bolje mešati vse s žlahtno črnino. Zadruge bile so enkrat, kar se pomni, i tod sim ter tje po gorah pa so živeli dobro: razdelivši se in postaviv si svoje hiše nima nihče nič. Za sadje da bi bil kraj še bolji ko za vino. Zagovarjal real. šolo.

Mehora

Ma ajdo rusko, po bregih dobro rodila slabo po dolih, ondi se je ne prime tak lahko rja.

Pregovor

Primi se grunta, ali pa se bo grunt tebe. Dolenci, če ni vina: Ga ni dal bog; če je, pa: pri-delali smo ga dosti letos.

Dodatek A

Ausland 1867 br. 40. pavoľjo Angli 10 ur na dan izdelujo, kar da 14, nemških milj, ergo vsako minuto toliko, da bi se 4 krat krog zemlje dala oviti.

Rojstva in smrti v Avstrii

1851 bilo po ceni, pšenica po 3,38 f rž 2,47 f. 1855 pa dragina, pšenica po 6,04 f rž 4,43 f. 1851 porok: 336,800, 1855: 245.400, 1851 smrti: 1,034.200, 1855 pa 1,525.500

Samomori

(Dr. Ad. Wagner: Die Gesetzmässigkeit in den scheinbar willkürlichen menschlichen Handlungen. Hamburg 1864.)

Danci jih majo 276 na milijon duš, potem pride San (245) Hanoverani, Prusi pred 1866. (122) Francozi 111, Norvežani 100, Čehi 81 Bavari 72, Angleži 65, nemški Avstrijci 64, Belgi 47, Irci 10, Portugali 7.

Krumpir

V Nemčii šele splošno sajen kekanntlich še le po veli dragini od 1771-72. V Švajci pa še le od 1817. (to o Švajci je iz Daniela.)

Sol v Prusii

Stahsfurt dal 1866. že 2,256. (i Kali za fabrike, gre i v Anhalt, Erfurt 278.

Smrt Elia Hove-a

ki je iznašel samošilnico, še le 48 let star umrl, zapustiv imetek od 2, dolar.

Živega srebra je

v letu do 61. ~~tl~~, Špania 20. Kalifornia 28. + 7.500, Peru 3. Nemci, Avstria in Francja pa 2500 ~~tl~~ Potrebuje se ga pa 51. ~~tl~~

Srebra in zlata 1866. leta

dobilo se po I.W.Tayloru v združ. državah zlata 60, srebra 20, dolarov. Mexico in juž. Amerika zlata 5, srebra 35, Brit. Amerika z. 5, sr. 1/2 m Avstralia zl. 60, sr. 1, Sibir. zl. 15, srebra 1,500. dol Drugeje z. 5, in sr. 2, dol.= zl. 150, sr: 60.

Vreme 18. Okt. 1869.

Ob 2 zjutra dvigl se strašen vihar, spremljala ga do jutra silna ploha, kar je sicer nenaravno. Proti osmem potihne veter in dež - na enkrat zagrmi grozovito, potem začne se usipati sneg ter ga pade do večer že 4 palce na debelo. Vihar lomil je kozovce, sneg pa drevje.

Pri Rudežu

Pravil mi, da mu reče Langer, da se v teh krajih ne spleča žita kositi, ker so ženice sila pridne in dodelajo vse o ravno tem času. Ajda letos strašno zelnata, sicer tod še precej zrnja. Vino posoja "na mošt" zlasti po Gabrji in dobiva nazaj 5 vrč. od vedra, kar je sila malo.

Zopet zanikrnost.

Ljubić ponoči pušča iz štale na ptujo zemljo v pašo celo konje, le čudo da mu jih nihče ne ukrade.

Krčme

Tod večinom v ženskih rokah, kar podpira kurbarijo bab.

Pregovor

Nič je bolj' ko nič. t.j. naj bolje je ne imeti nobene ljubice.

Krištan

Nikoli pil.

Male vasi

tod postale iz razruha zadrug.

Ribič in Rakar Žak iz Š. Petra

Ima v najem ribštvo od Grma in Otoškega dobro uro daleč od tod do mlina Otoškega. Vse najemšine plača 155 gold. Raki čez 10 palcev so po 7 gold. zdaj 100. Na tej progi je naj več rakov. Ščuk ne toliko Pod Kostanjevico pa je skupaj naj več somov, smužov in karfov. Od mesta do Balt vasi je ribštvo naj slabše. Od Soteske gor pa so postrvi, sulci in lipani. Rakar rabi kline in take ribe za vabo rakov. Rac je tod dosti tudi tistih, kim prave liske, tudi pondirkov, ali so reč neznatna. Vider je tod silno število, ali samca on še ni ujel. Somov je dosti bilo nad Otočcem, ali l. 1834. so jih sila naboli na osti, težkih od 30 - 75 funtov zdaj jih je manj, poskrijo se lahko v podzemne luknje. Karfi so, kjer so, težki i po 15^u, ščuke 16 - 17^u Sulci po 22. Sulcev on, ribareč do 35 let ni dobil več na svoji progi ko 40. Ščuke je včasi po 7 x tu kupil in jih prodal v

vest = vednost (zbogati se, vedro
sploh)

Rudar iz Mirne: Ciganka htela da jej da 2 tolarja, pa mu pove broje pridoče v loterii. Dokler nima denarja, jej ne pride vest teh številok.

27. oktobra 1869.

pal že sneg tretjič in zopet več palcev debel. 28. okt. strašen mraz, od streh viseli zjutraj curki Ljudje majo zunaj še sploh korenje. Grmelo je spet pred in med sneženjem.

Matia Sajevec

zasadil je nov hrastik. Oni rudar pravil, da je videl i na ljubljanskem polji nov zasad hrastovine.

Opeka

Letos 1869. podražila se memo lani. Strešnik zdaj po 10 f. 1000 (pred le 9) debela je po 9 (pred po 8)

Rokodelcev

zlasti dobrih je tod premalo, posebno zmanjkuje čevljarjev pravih. tudi ni dobrih kovačev, ključarjev kolarjev etc. lončarjev pa nič

Še raste!

Kdor ne more ali je prelen izkopati krumpir, korenje etc. ima za izgovor vedno: še raste, t.j. ni ne škoda ne sramota, če tega dela še ne opravlja.

Ljubljani po 8 grošev. Rake vozil je Lozarju, pa tudi drugim zl. Lukmanu. Govoril je včasih i katero nemško, n.pr. dif (Dieb!) [Tat Virand rekel (to Jermanica rekla mi) da če pogine v kaki ječi, ali drugej bodo ga Lahi gotovo naredili za svetnika./ Žak: "labudje", labudov da je ustrelil jeho oče z dvocevko naenkrat 17, selo da jih je bilo do 300. Stržena pravi da ni nobena riba, da bo to blez smudž Rakov, trdil čvrsto, da ni še nič manj ko jih je bilo

9.

Zore^c v Kandii

Da ajda že 9 let ni rodila prav, pred skor zmir - megla jej dela gluho zrnje - babice - 1869. ni bolja od lani. Pšenice je dobil letos od 10 mernikov posetve 75 mernikov, tudi druge strni, fižola sena detelje dosti, proso za nič. Njive tod okrog dobre, rodne. Sploh bo kmet letos lahko shajal.

23. oktobra.

Ljudje gredo kupoma v hrvaške gozde čubrani na potu ne troše skor nič, Kranjčani, Laščani in Ribničani pa dajo mnogo zaslužiti krmam. Od tukaj gre malo ljudi v Hrvatio, le kak malopridnež.

Voznik peljal je 10 teh potnikov iz Kandie do Krškega za - 4 forinte! le da postopa, sicer se plača za dan vožnje in 1 človeka po 5 for., če je pa vse prosto vozniku (i hrana njemu in konjem) pa 4.

Ribničan

naselil se v teh krajih in vračajoč se se natovoril je imetek jedva na 3 voze. Kmali profučkal in prišel spet v te dolenske kraje in kar je mogel zdaj vzeti seboj, je spravil prav lahko na 1 voz.

O klaji

Na vsak cent teže živinske dáj po 3 ~~tl~~ in 1/2 sená ali po razmeri druge klaje. Za ~~tl~~ dobrega sena s travnikov velja pa dobrega planinskega sena 82 ~~tl~~, navadne detelje 94 nemške 93, turške 89, slabejega trjega sená 175, pšenične slame 275 ržene 300, ovsene 225, ječmenove 200, sočivje 175. To je za suho klajo. Zmed zelene pa dobre trave, detelje, grahore vsakovrstne 400 ~~tl~~ slabše baže 487, ravno te pa slabše in stareje 450, repnega in pesnega perja 550. Izmed korenstva krompirja 200 ~~tl~~, rese 300

korenja 275, repe 450. Izmed žita
 turšice 50 ~~to~~ pšenice 45, rži 43
 ječmena 46, ovsa 55, divjega
 kostanja in želoda 75, rženih otro-
 bov 60, lanenih preš 50, olovih
 tropin 120 ~~to~~. Skuhana ali pop-
 arjena klaja več izda, krave več mlzejo
 in živina se bolj spita. V več kra-
 jih Belgie dajo govedom samo top-
 lo hrano. V doljnji Avstrii dajo
 živini goveji z velikim pridom vsak dan
 rezanico, ki se v kadeh sama spari
 in tolko skisa, da diši kot kislato
 vino, ali se preveč (na jesih) ne sme
 skisati. (Novice 1869. broj 42.)

Pregovor

Za zakon in ljubav: kdor ni ni-
 koli hud, ~~ni~~ ⁿⁱ nikoli dober

Tkalček s Kala

trden kmet, pripovedal, da njemu
 rodi 13 mernikov pšenice 60 in ne
 več. Da poskusi, posijal je sive ajde
 naj pred 1 pehar (5 vrčev) in dobivši
 7 mernikov od njega sprevidel je nje
 korist za te kraje. Od treh mernikov
 dobil bo gotovo 40 mernikov. Ta mož
 ma pri hiši tudi štirno. Trdi, da mu
 rodi ajda zato zmir, ker seme menja.

Vreme

30. oktobra sneg že visok komovec
 kakor je pravil logar

(Lukec) Jože Tropinec, podrl je po knezovi hosti sila drevja, mecesnov ležalo je gotovo po 50 v eni vrsti na tleh. Veje se bodo prodajale tega drevja po 1 for. srednji voz, debla pa se bodo pred še le cenile. V Kačji riti ubili so mestni lovci srno, ki je pribegla les iz knezove hoste. Nekteri gospodarji imajo še krumpir pod snegom. Tropinca gonile so že coprnice. Še le pri grobji ko je naredil križ, so ga pustile, da je mogl priti domu.

Dolenci čakajo skoro vsi.

Kotle majo skor v vseh hišah

Ljubić: če bo dan sv. Ursule lep, bomo spravili lahko vso letino, bo suho v jeseni. Letos 1869 je zadel.

Roženkranc molijo Dolenci v vseh hišah od roženkranjske nedelje, dokler začno spomladi hoditi v goru. Po leti ga v nekterih hišah le v nedeljo. Zjutraj ali vseh treh delov pa nikjer ne.

Klarici

Ruži z mašino, tudi žito n.pr. pšenico mlati z njo. 5 ljudi zraven treba, po 60 mernikov se na dan omlati. Ličkat hode pa punce že po 50 jih bilo, pojō veselo vkup od 9 - 12 to trpi. Vsaka dobi po 5 soldov merico vina in kruha. To dekla Mickina pravila, ki je včasih šla še le o 1/2 dveh čez Krko domu, veslaja sama bez straha vode, noči pošasti ali fanta.

Bršlin rokodelcev (z okolico)
 krčmarjev 7, 2 ne točita. 1 krojač za nič
 kamenar dober (iz Bučne vasi) kolar Bršli-
 nec, ključar Gorenc izvrsen. Mojškre 3
 ... [besedilo črtano] ... pastir 25 for
 od bika 7 grošev vsakega posebej dobi.
 Postolar je (doma je na
 Kamenicah) Ošterman. Kovač v Bršlinu
 Mizarja Šali v Češči vasi in eden v Buč-
 ni vasi oba dobra. Krovcev je v okoli-
 ci do pet, tesarjev je več - do 10 v Pre-
 činski fari. Tesarju dajal Florian
 na dan staremu 10 grošev, fantu
 9 grošev, 11 meric vina in hrano.
 Enemu, naj boljemu, pa le 8 grošev.
 Tkalcev pozna Florian v fari 4,
 krojačev 5, postolarjev 5.

10

Vreme.

Sneg ležal do 8. sim ter tje 9. novembra
 vzelo ga slnce, dež, zlasti pa jug.
 Ali 11. novembra pada že spet silen
 sneg. 4tič letos. Tretji je bil visok 1 1/2 čevelj.

Šala.

Če ne bo ajde 50 mernikov, je pa
 ne bomo spravili. Še ena: Drva ce-
 pijo se z zagozdo, ali razcepijo se le
 z vinom.

Globus 1869 Nr 4.

Pruski Litvani zovo svojo pijačo
 Allans, slabo, unserm Tafelbier nicht
 weit entlaufen.

Železnice v severni Ameriki

1831. le 23 milj, 1850 že 9020, 1869 pa mnogo čez 43.000. Pensilvania ma jih 4.400 m Illinois 3450. V vseh bankah bilo naloženih denarjev 493 milijon. dolarov, železnice veljale pa so več: 1870 milijon. dolar. banke nose v letu 50 - 60, dolarov, dohodki železnic pa 400, dol. Notranja tržba po železnicah in vodotokih le samega N. Jorka je prevozila blaga v vrednosti čez 1600, vrednost blaga vnanje vožnje pa le vse vkup bilo 600, dol. Amerike stale so železnice 1,870,000,000 dol. Anglijo pa nje 14.500 milj dlge 2,510,000,000 dol. Vsa Evropa ima zdaj 56.700 milj železnic, veljajočih 7,500,000,000 dol.

Cinciñati (Ohio)

230. ljudi, 13 železnic, 119 cerkev, dnevnih novin 5 angl. 2 nemške, 19 na teden, 2 na 14 dni, 20 mesečnih, 1 na četrt leta. Viseči most čez Ohio veljal več od 2, dol. Prometa 1855. že za 105,873,135 dol., 1864. pa to zraslo na 628,860,362 dol.

Mineralnih vod v Španii

je do 2000 mineralnih vod, ali v rabi zdaj le čez 1200 (v Francii le 864) Guipúzeva ma 55 toplic (kopelji) (24 virov, Granada 29 kopelji Malaga 31. ergo Španja naj več kopelji vse Evrope. Alo Francozom

107

neso, ker dobro urejene. V Granadi so naj boljše Graëna in Alhama (32, 36° Reaum.)= Wildbad, Wiesbaden ali moèneje zdravilne sile zopr hrom, rane, revma, putiko.

Nemških kolonistov v Ameriki

Od 1820. do 1830 (oficialne vesti) 7,729
30 - 40 že 152.585, 40 - 50 že 434.626
50 - 60 že 951.667, 60 - 68 že 607.
= 2,153.538 Švabov. Zdaj je do-
seljenih in ondi rojenih vseh èez 7
miljonov, ergo saj 1/5 vseh ljudi

Premog v Rusii (po G. von Helmersen (Globus 1869. No. 6)

V zapadnem delu (Jekat. gubernie) premožne gore je 44 krajev da je vredno kopati, vse debeline 16 niti = 112 èevlj. Èe se v letu le 50, pudov izkoplje, bi se 8000 let lahko kopalo. Iztoèni del gore ima pa saj tudi toliko. Tudi železne rude je tod sila mnogo. Za več sto let, èe se koplje i v naj veči meri. Železnica iz Hark. v Taganrog gre skoz naj bogateje premo-gove in železorudne sklade, tu že vstajajo mogoène plavši in rudniki. Tudi ni res, da ni dobr premog Tula-Kaluški, ki ima kolosalno razširjenost, koplje se ta lahko in ceno, vedno se nahajajo še novi skladi, i na desni stra-

ni gornj. Dona in vse okoli. Tudi na severu tulske gubernie je sila premo-
ga, i tu nahajaju se novi skladi
ob Oki je zlasti velikansko, premoga
polje, bo koristil na vsi Oki, delu Volge
Oka premog pojde gotovo do Astraha-
na in bo preskrbel i Moskvo. Sploh
se odpira če dalje več premog. in železnih rudni-
kov, in osniva mašinfabrik.

Kupčija Amerike

Zadnje leto (do 30. junia 1869.) vvoz
vreden 437, dol. izvoz bliz 432m
pavolje se izvezlo čez 162 milijon
srebra in zlata čez 42 milj. dol.
pšenice čez 25 milj., rži blizo 7
pšenične moke blizo 19 milijon
petroleuma sirovega blizo 3, rafinanega
čez 27 milijon dol. duhana izvezlo se
za čez 23 milijon, sira čez 6 milijon
vvezlo cukra do 61 milj. kave
do 25 m. čaja do 14 m. manufak-
tov iz svile, pavolje in volne čez 70
m. železa čez 12 milijon, vina za
2,753. dol.

Šala

Šivar: Sem si močno podfutral sr-
ajco (močno napil)

Popotovanje s Šelandrom

Gospos.: Kar človek stori sam, je še še
kar pa gosposka, ni nikoli za nič !!

D.

Voznik iz Trebna peljal do Radeč za 4 for. - Janezovka: da ne dá svoje prismodarije za 50 for. Strašno kvantala 3 grunte in mlin si prikupila. - Far mesto plačati obljubil mašo brati. Vdova zahtevala za poskušnjo ženi- na. - V fabriki lumpje. Cene: Med Mokron. in Š. Marjeto lepa poraba vo- de za mline. V Š. marjeti silne klo- base kašnate, zelje še predlanjsko. Na grobji hočev. pop Hönigman slov. napis, drug pop latin. in sloven- ski, na križih mrtvaške glave. Krčmar bral zvečer gostom novice.

Šala

Krojač na vpros, kaj dela, odgovoril: Ljudi opravljam.

11.

Oboji enaki

I Dolenci o bogatinih radi govore da si niso spravili denarja po pravi poti.

Pijanci in pijanke pri Flor.

Solidni, od konca govorili, potem peli se ljubili, objemali in dokler jih bahant. navdušenost ne uname, zdaj strastne pantomine prijateljstva, skoki, poljubci etc. Slišal sem besedo "hrana" - živež; ali lep ali nesramen? (=grd). Pelo se naj pred lepo o petji ptičic in pastirčkih o majolčici, starčku, jelenčku l bila sveta: Češena si Marija

ti, vsa polna božje milosti. l bi-
 la je na pol hrvaška: Muzi, m. 'z
 kupice ga zmuzi, l z germanizmom
 Le trinken trinken Wein - Mein
 Lieber lustig sein. V eni pelo se
 je: Le pijmo bratci vince -
 Naj voda tam stoji - Naj jo pje
 gospoda, k' za vince ne trpi.

Coprnice

Da ne pomlzo krav, se pred solncem
 mora živina gnati na pašo o velk.
 praznikih: o bink. vnebohodu, rešnem
 telesu in Kresu. V Š. Mihelu je
 pop Juri pridigoval silno zopr praz-
 noverje dolensko, n.pr. kmet v hosto,
 zajc ga sreča, hajd nazaj, drugi krat
 sreča ga vlk, dober znak! ergo v
 gozd. Konja se privežeta, volkovi
 ju požro etc. Tudi v Prečni takó.

Jagrček polovičar

Le za odkup tlake dal 250 for (v letu
 po 12 for. ali pa tlako 2 krat l peš i konj)
 Vsaki peti teden bil svoboden.
 Dajal je desetino od vina, pšenice
 rži, ovsa, ječmena in vse živine.
 Starič prosa (l mernik) žitnice
 (1/2 mernika ajde - to dvoje v zrnji
 ki je pa moralo biti prav čisto. Graj-
 ske štibre dajal 5 cvancigaric

potem 1 velo kokoš, 8 povesev lep. pre-
 diva, 8 jaj (v skledi vode se skušaji
 morali pasti k dnu) in 2 vedri gor-
 ščine, če je rodilo ali ne. pridelala-
 lo se je vina po 80, včasih i 100 ve-
 der (â po 32 vrčev) Odškodnine
 carske plačal je 28 za žitno de-
 setino, vinsko 20, gorščino 24
 etc. vsega do 100 for še. Sploh
 se plača zdaj manj v davku ko
 pred vseh onih reči. Pri Jelovšku
 sta razen njega še odkupila tlako
 še dva. I. zato, da se družina na tla-
 ki ne pokvari. Da se je dobilo vse v
 redu, djal je Jelovšek oskrbniku in žu-
 panu, da bosta ona morala plačati, če
 bode dobilo se kaj slabega. || Tlačanom
 dajal je zavrelice piti, naredivše se
 v 2 sodih držičih po 1000 veder.
 Mnogo mladih ljudi je od nje u-
 mrlo v 14 dneh, če ni htela iz
 njih iti. Aniko opominjala mati,
 naj hodi pit raje mesto grajskega
 vina Prečino. To vino je bilo ta-
 ko, če ga je izlil na travo, da se
je posušila. -

Jagrčk. Jakoba sin Janez

Na Hrvaškem bil 3 zime, jel žgance zelje meso, drugo leto prišel rejen domu, prinesl vsako leto po 60 for domu. Izostal je od Mihela do Jurja, ko ni bilo doma dobra za- služka. Sicer pa je delal v opečnici opeko, vsak dan služil po 12 grošev in si prislužil tako samo s tem delom do 75 for. dobivaje hrano od doma. Prihranil si je tako sčasoma do 500 for. svojih.

Pogrebi v N. mestu

Korar Belin je hudo karal meščane, kaj da napravljajo tako velike po- grebe, da ne morejo jih plačati. Kdor ni bogat, naj se ne baha. -

Neumnost, svojeglavnost, vraže

Zaklad se dobi, če ga zakopač ne izro- či vragu, sicer se pogrezne v jamo, ki se odpre. Če je na kakem vrhu, glavici zakopan, se dobi: tako ga dobili na Kapitelskem hribu. - Kmet ni htel dati vina za 9 f, drugo leto ga izlil po nogradu, ne za 100 for. ne bi dal merni- ka pšenice, češ ker se obeta toliko, mora biti že še več vredno in veči kup.

Proti beračem

Dolenci preveč poterpljivi. med berači tod silni lumpi - bordeli beraški etc.

Svatba

Na piru bilo svatov vseh 14 oseb, pa 10 otrok in oglarji in kuhinski Moke iz 6 mernikov, 2 bele, 1 1/2 ajdove, 2 1/2 soršice. Kic ma 1/2 grunta slaba, 1 1/2 štanta je.

Na kranceljne. Tisti večer pred poroko k nevesti in k ženinu, vsak posebej. Nevesta ta večer vence naredi, pred poroko pride svatje ponje. "Na kranceljnih se pije, je in poje, kolikor se hoče. Pred poroko nevesta ali če ima družico, ta pripne vence gostom. Poroka: 3 krat (nova šega) gresta on in ona k oltarju. Celi dan do večera pije se po krčmah. Kedar gredo k poroki, starašinke (tudi po 3 in več jih je vse se tako zovo, ki gredo v cerkev) Kruh dajo vsakemu, ki jih sreča, že od daleč vpijo nanj, da pride vzeti. V cerkev je navada da gredo 4 para, 2 na nevestni dva na ženinovi strani.

Na svatbo pa gredo lahko vsi povabljeni. Svatje ostanó en dan in eno noč (včasih še dalje) pri nevesti - oboji nje in njega svatje, toliko časa i pri ženinu.

Rajtinge ni nič. Le žlahti, ali kuharici če se kaj daruje, ali ta daritev ni muss, toda grdo je. Kuharici se navadno da 10 grošev par, žlahti pa tudi manj, nevesta pa materi in očetu svoga moža daje po tolarji, sestri njega pa 20 x ali kakor hoče. Vino pije se naj bolje kar ga je doma, ali ne kupuje se ne posebej, če ni doma dobrega, se pa pije kakor je. Je se na svatbi: riž na juhi, govedino kuhan hren, zelje s klobaso ali svinjskim mesom, ajmoht kurji ali kakoršen je, kurja juha z rezanci, kuhana kokoševina s kisl. hrenom, goroka potica krofi, pohanje, pohani žinkrofi, pečenka in salata (zelnata) mrzle potice, šarteljni, suho meso, plečeta, gnjati v prav veliki skledi zgoraj pa orehovi štruklji in pušlec, na zadnje ajdova kaša, in žolca (tudi še skopčevina, teletina ali kaj.) Ajdova kaša in štruklji so še le 2. dan, predno gredo domu, vede, da je zdaj avs, tudi trajet majo

prec za prato pred štruklji. Trajet so pečene šnite cimet in cukr. Kokoš je vselej enkrat pečena enkrat kuhana, včasih več včasih menj. Voglarji dobe vina, kruha, potic, krofov etc. vina na vsakega več ko 2 ferklja, tudi babe voglarijo. Poje se, če ne jedo, vedno: zdravice. Maškare so vselej, pojo kaj lepo za ženina in nevesto (novo pesem) voglarji so ob enem i maškare.

Dve babi naredite kamelo eden pa jezdi v sredi. Še lepše je, če so močni možaki. Popilo se pri ženinem očetu čez 3 estrajhe, pojelo 20 ~~4~~ govedine 6 teletine, 2 plečeti, 2 klobasi 7 kokoši, pri nevesti pa še več popilo in pojelo 14 kokoši, mesa pa manj ko pri ženinu.

Respekt pred gosposko in meumnost

Nekdo dajal za hrast 12, potem 20, 32 for. ali gospodar ni ga dal. Kupec pravi če ga ne daš zdaj, ko ti ponujam denar zadnjikrat, dobil ga bom zastonj, že vem kako in kje. Gre v Ljubljano, pridši nazaj, pravi zdaj je hrast moj, ga poseka, razpili in pomeče kose v jarek, da zgnijo. Gospodar, navajen od gospode vsake grabljivosti, ne upa si ne braniti mu, ne tožiti ga. -

Kmet zmirom tepen

do sodnega dne ostane revež, razun če bog sam pride ga rešit. Žolnirji in gosposke delajo zmir kar hočejo, ne poslušajo nič kmeta. Slabo zemljo devajo v 1. red, dobro v 2. in 3. Na karti bil je nograd kaj lep, v gori pa slep, rekli smo da raste tu samá stena - vse zastonj. Zapisal ga je v 1. red, češ, da izgubi službo, če tega ne stori. Nosi le 15 veder, bližnji lepi pa 50, pa je pal v 2. ali 3. red

pritoževati se, je bosa, ne pomaga nikoli nič. Ti govoriš gospoda pa le piše, kar hoče, ji ni mar za kmeta (pogovor več kmetov pri Florianu) Pri sosedih treba je naj pred iskati pomoč, če je tu ni, je ni nikjer. Le imajmo ljubezen eden do drugega in ponašajmo se kot prijatelji in bratje.

Škandal v N. mestu.

Švinger in Draganec pri Luzarji. Oficir. Luzarjeve oslovske čenče. Čuber citira Š. - D. pa Napret. Š. pobrat se z ofic.

Ideali.

Gospa jedoča kokošje kože - pop ki plača z mašo - hlapec ki skoči v vodo - stara pijanka, kateri je Bršlin poleg Beča naj imenitnejše mesto - Skopi bogatin, ki nosi rižol seboj - Lovec.

Slaba vera

Podob japonskih mučenicov niso dosti ljudje kupovali ali barali za nje (Bubeniček). "Ko bi bral kaj pobožnega ne bi me družina poslušala za mizo, ali bi sedla kupoma če bi prinesla vrč vina. (Jermanica) - Jagrčkov Janez: Mi se postimo, ne ker bi mislili da je sicer greh, nego iz navade. Ker sem postil se že do 30. 40. etc. leta, se bom še zanaprej, ker sem se že dopoldne, se čem še popoldne - tako mi pravimo. Kedar grem pa v mesto, pa jem meso jez in tudi žena, če je prav petek etc. Nek drug kmet: Kristusu je bilo lahko postiti se, ker je bil bog - ni čutil v želodcu nobene praznine etc.

Zopet dolensko pijanstvo.

Kedar kdo umre, dobe tisti ki pridejo kropit ga, vina, kolikor hočejo. Včasih se razvijo okoli mrliča radi te razvade grde pijače. Pri K. se je žena ranjčega strašno o taki priliki krohotala vsa pijana. Jagrčkovega malega dečka praša ded davši mu vina: kaj ne, zdaj je pa bog pomagaj. Otrok: O ne, stari oče, bog pomagaj je takrat, ko dobim od vas vode piti.

Posluh pridig.

V mestu, če ni dober pridigar, je cerkev prazna, tudi o kršč. nauku. Če pa zna gospod povedati, pa se vse tare. O slabem pridigarji govori se zaničljivo. Govoriti mora se lepo po domače, za življenje: tako pridigal je Arko in Albreht - Vilran "pa ni za nič" čenča to, kar že vsak sam ve.

Odlomek pesmi.

(Vino), ki pijó ga radi - stari ino mladi - kmet in gospoda v gradi. (Slišak v Bršlinu)

Svete in nesvete reči

Pri izpraševanji ni znala moliti očenaša punca 10 letna in odrašč. čen dedec z Marofa Muren. Plovan nekaj kaznil dete (ali malo) in oče zapretil je popu, da ga bo že ozmirjal. Matuzelj (alem) bil je mal človeček, 9 let čepel je pod mernikom. leta ta-krat dolge le po 1 kvatre. Ljubič: V cerkev in malin se gre ka-mor se hoče (ko je pop karal ljudi, zač hode drugam v cerkev

Primki

Drobnič daje jih rad drugim, Florianu n.pr. Cilinder. Zato pa jih njemu i drugi, rekl enkrat: Drauf, zdaj se zove dravfar razen še drugih primkov.

Coprnice

pravi Jagrčkov Janez neki trdijo, drugi ne. On sam misli: kako bo baba letela po zraku, ko ne more še po tleh ne hoditi.

Kmet ni rit

V Prečni pridigal kapelan, da je kralj kmete zelo čislal, sin pa jih sovražil prijazen gospodi. Kralj napravi velik obed. Sin dobi vso pripravo, ali kruha ne. Radoveden po-bara, kaj to pomeni. Oče: Ne maraš za kmeta, pa naj ti ne bodi mar niti za kruh, ki ga kmet prideluje.

Jagrček.

Pravijo da bije toča radi grehov. Kako pa je to, da slišim da na Turškem ne bije tako strašno ko v krščanskih krajih ondi, kjer so med hribi žlebovi. To je že tako - planeti to delajo, eni so dobri drugi hudi - zovo se Jupiter, Satur-nus, Venus etc ali ne vem kateri in kedaj pomagajo kateri ne.

Kaj je v teh bukvicah:

O Rusii 1: zapadne g. 2: čumaki 5: Ziar. zapadne g.
 8 pijanstvo. 13.14.19: Blasius 20: železnice. 21.
 59 prodaja gradov 21 ljudi v Polši 23 Moločna
 učreždenja 25 budget 26 trg z Azio 54.55:
 knižtvo 54: podvoj ljudi 72: zaliv Tük 73:
 Stepa, Orenburg, hval. morje 74 Novgorod. Ileck
 75: Sara, Lenkoran, Baku 76 Ašur-ade
 77: Kohl 1.Jh. 85: Bajkal 88: Elton 89: Nove
 oblasti, zlato v Amurii. Pjatigorsk. Vladikavk.
 Kabarda 90: Dariel, Oseti 91: vojska 92:
 ljudske šole 93. gimnazie poljske. Kavkazka
 družba. 95: turkestan. razstava 99: Veselice
 v Taškendu. Berdijansk 100: Vino v Besarabii
 Sverčkov. 11. duhan ob Volgi. Rostov. Samo
 let. Omika v Pičeru. Ilsing jezero. Naselba
 Kurcev in Čehov

Excerpti drugi. Buckle 28. itd. 60-64. etc.
 Daniel. 9: novomeški gimn. program. 55:
 1. hrvatska izložba 58: odlomci.

Predivstvo: 64. 97. 102. 104.

Svilstvo: 64 (Povšè) 97 Kaligar, Mah

O kruhu 105. Gospodarstvo Horsky-ga 4.

Življenje na Dolenskem:

1 Ribe v Krki 2.3. Valvazor 5 politična pesem
 povodnji mož 6. Šega 17: grobje novomeško.
 18. g. š.jernejško 66. š. petrski pop. Zvin
 67. dolenska nevednost i vraže (Švingar,
 Bučar) 68. Raki in lekovite postrvi v Žu-
 žmberku. Š.jernejški lek 69: Shod v Mač-
 kovcu in Š. Petru. 70 Kmet Blažič o
 N.meščanih. Gorjanci in flora. 71. Sku-
 bic o Toplicah. Tomič. Ogenj v Drami
 Jagrček. teža kranjske pšenice. Adolf
 in Bruni I. - Mirko nalezen. 93: Kres
 v Selih 94: Kres v Toplicah
 Vino, koza in Noe. 95: Kašča - Se-
 mič, vršenje žita v Š. Jerneji

stogi. 96. Imetek Metlike. V Ločni
 sključeno dekline. gabrski mešički
 krasna nevihta. Zaplod š. jernej.
 polja. tičina. 103 Mehorovi
 delavci. Janez Škofic. Kolbezen
 104. dolenske vraže. hlapci
 banjofški. tukajšnji gospodarji
 in letina 106. samošilnice
 dolenske pojedine. Skopi po-
 pi. 107. Kmetje in pridelki
 108. Toplice nekđaj. Kapunski
 britof 109 L. bukvarnica.
 113. pridelki v Š. Jerneji.
 dolenski germanizmi.
 114. gobe in besede, Gorencem sploh
 ne znane. 17. pridelki. Virk
 plovon prečinski 118 pridelki.
Hočevje: Elze 86. Schröer
 95. Kranjski vozniki 96.
Statistika o Čehih. pražka teh-
 nika 13. dohodki 22. rojstvo
 in smrt 98.

Msya CLXVI

Ms 80 il. 29